

Іван Багмут

Пригоди чорного кота Лапченка, описані ним самим

Повість

Від автора

Може, декому видасться дивним, що кіт узявся за літературу, але це цілком зрозуміло. Річ у тім, що котові випадає бути свідком таких моментів у житті людини, які сховані від суспільства — кіт чує розмови, що точаться в родині, бачить, що роблять люди, коли їх ніхто не бачить. Словом, я перебуваю в таких умовах, в яких не може бути жоден письменник, і можу писати про те, що справді бачив і чув, не домислюючи і не вигадуючи, як то змушений робити письменник-людина.

Взявся я за перо ще й тому, що деякі вчинки людей дивують мене. Я хотів поділитися з людьми враженнями від їхнього життя, щоб вони поглянули на себе, так би мовити, збоку, бо ж збоку краще видно і достоїнності, і хиби.

На жаль, письменник, який редагував мій рукопис, дещо викреслив з того, що було написано цікавого про людину...

Щоб ні в кого не лишилося сумніву, що все це дійсно написав я сам, розповім, як я навчився писати. Не така це вже складна штука.

Треба взяти в лапку олівця і вивести першу літеру, потім другу, третю і, коли вийде слово, трохи відступити і таким самим способом написати друге слово, а, закінчивши фразу, поставити крапку. Якщо якесь написане слово мені не подобалось, я злизував його язиком. Для мене це

було значно зручніше, ніж перекреслювати. Тому я перейшов на чорнило і ручку, бо злизати чорнила легше, ніж олівець.

При писанні багато важить положення хвоста. Ні в якому разі не слід ним махати. Хвіст повинен лежати на столі, це створює необхідний упор для всього тіла. Інакше літери виходять не такі гарні, а інколи бувають просто нерозбірливими.

Може, дехто гадає, що мені легше друкувати на машинці, та це не так. Я не зміг навчитися друкувати на машинці. Як тільки я натискував на клавіш, зразу вистрибував важіль з літерою, і, хоч я знав, що це важіль, мені щоразу здавалося, ніби це миша, і я кидався на літеру, хапаючи її кігтями. Від цього псувалася машинка, а також мої стосунки з її господарем, а головне — друкування посувалося страшенно повільно, бо думка уривалась, натхнення зникало, і я довгенько сидів, щоб знову повернувся робочий настрій.

Л а п ч е н к о

Моя біографія

Я народився в другій половині ХХ сторіччя в родині диригента хорової капели. Це не треба розуміти так, що мій батько був диригентом, ні, я не знаю, хто був мій батько. Просто моя мати-кішка жила в родині диригента-людини. Тут проминули перші півтора місяця мого життя. Дружина диригента любила мене чи не більше, ніж моя власна мати. Приготувавши нашвидку обід, моя господиня брала мене на руки і гладила мене за вушком. Це було дуже приємно, я починав тихенько наспівувати пісеньку, і вона слухала мене з більшою насолодою, ніж вправи свого чоловіка на роялі.

Диригент часто вичитував дружині за бруд у квартирі, за несмачний обід, за невчасний ремонт одєжі, але вона відповідала, що їй ніколи. Коли він сідав за рояль, дружина заважала йому працювати, примушуючи

вислухувати оповідання про те, як я видряпався по килимові бозна-куди або як перекинув своїм хвостом вазу з квітами. Диригент хмурнів, але слухав жінку. Очевидно, перебивати розмову про кошеня вважалося за гріх. Я зробив висновок, що мета людського життя — доглядання кошенят. Незабаром ця моя ілюзія була розвіяна.

Одного разу до моєї благодійниці завітав не знайомий мені немолодий мужчина і сказав:

— Ну от, я й прийшов!

— Подивіться, який красунчик,— сказала господиня, показуючи на мене.

— Е, та він зовсім чорний,— мовив чоловік невдоволено,— мені хотілося б мати кошеня веселішого кольору...

— Зате він чисто сибірської породи! — відповіла диригентова дружний з тим запалом, з яким вона завжди говорила про кішок.— Ви побачите, який він буде пухнастий! А як він співає пісеньок! А який він грайливий!

— Сибірський? — перепитав незнайомий, як мені здалось, з пошаною в голосі.— Гм... А чи вміє він ловити мишей?

— О, навчиться! Він же ще зовсім маленький.

— Ви думаєте? — запитав чоловік, хоча добре бачив, що я зовсім маленький.

— Я віддаю його вам тільки тому, що у вас його не обижатимуть. Це неабияке кошеня. Я навіть збиралася залишити його собі.

— Гм...— гмукнув чоловік, вагаючись.— Але він чорний...

— Чорна кішка приносить багатство,— сказала моя господиня.— Ви будете багатий! Ось побачите!

Чоловік, видно, не дуже повірив її словам, бо кілька хвилин думав, а потім сказав:

— Ну, гаразд... Візьму...

Ми вийшли надвір і зайшли в сусідній під'їзд цього самого буднику, де й мешкав мій новий хазяїн. Виявилося, що він — письменник. Звали його... Та навіщо називати прізвище? Зватиму його просто Письменник. Пишу це слово з великої літери не тому, що він провідний письменник, а тому, що це слово в даному разі з ім'я загального перетворилося на власне.

Письменникова дружина зустріла мене не дуже привітно.

— Боже мій, навіщо ти його приніс? — спитала вона.

— Але ж, мила моя, він чисто сибірської породи,— сказав Письменник, явно наслідуючи мою попередню господиню.— Він дуже пухнастий.

— Нехай і сибірський,— протестувала дружина,— та навіщо він нам?

— Як навіщо? Ловитиме мишей!

— Але в нас немає мишей!

— Ну, все ж таки... — запнувся Письменник, бачачи, що його слова не впливають на жінку.

— А хто за ним прибиратиме — вела далі дружина.

Я не розчув відповіді, бо в цю мить помітив на столі ковбасу, і, поки Письменник пояснював своїй дружині значення чорної масті в котів і розповідав про мої вокальні здібності, я з'їв усе, що було на тарілці. Сидячи на столі, я вже без особливого інтересу, позіхаючи, слухав тепер суперечки подружжя.

— Та тільки подивись на нього...— переконував дружину Письменник і озирнувся, шукаючи мене очима.— Де ж де він подівся?

— Боже мій! — скрикнула дружина Письменника, побачивши мене на столі.— Він уже зжер твій сніданок!

Письменник трохи зніяковів, але все ж почав виправдувати мене, посилаючись на мій юний вік.

— Маленький! — обурювалась дружина.— Уявляю, що він викидатиме, коли стане більшим! Він зжере все в домі! Ти подивись на нього: він навіть не тікав! Він, мабуть, думає, що йому все дозволено!

Тут я повинен сказати, що вона не зовсім мала рацію. Так, я був певен, що мені все дозволено, але я з'їв ковбасу не під впливом якихось своїх поглядів, а просто тому, що мені хотілося їсти. Щоб якось, компенсувати збитки, яких я завдав дружині Письменника, я стрибнув їй на руки і почав потихеньку муркати.

— О, чуєш! — зрадів Письменник.— Він уже співає пісеньку.

— Справді, у нього шерстка дуже м'якенька,— промовила жінка примирливо.

На цьому сварка кінчилась. Мені поставили стару сковороду з піском, блюдечко з водою, ящик від посилки, куда намостили вовняних ганчірок, і я став тут жити.

У письменника

Моє життя на новому місці склалося нещасливо. Взаємини з Письменником, які з самого початку були зіпсовані жалюгідним шматком ковбаси, загострювалися все більше і більше. Інколи неприємна дрібниця, якщо її весь час підкреслювати, може перетворитися на вельми велике зло.

Я не вимовляв літеру "р". Письменник, замість того щоб по-людському, як працівник культурного фронту, поставитись до моєї біди і не помічати дефекту моєї вимови, не проминав нагоди, щоб не познущатися з мене.

Ось вам доказ. Ранком я прокидався і, дочекавшись, коли відчинять кухню, поспішав, як і кожний вихований кіт, привітатися з моїм господарем. Як кіт сибірський, я був дуже обережний. Я не ходив, як звичайні коти, а, сторожко озираючись на всі боки, лазив на животі, бо квартира здавалася мені дрімучою тайгою, пралісом, де на кожному кроці мене підстерігають небезпека, підступний ворог, смерть. Благополучно пройшовши коридор, я потихеньку, ледь-ледь прочиняв двері до кабінету і одним оком заглядав у кімнату. Тільки перевіривши, що там нічого страшного немає, я просував у двері свою голову і вітався:

— Здрастуйте!

Та, замість чемної відповіді, мені в обличчя летіло образливе:

— Дрллл-л-лястуйте! Дрллл-л-л-лястуйте!

Що я мав відповісти на це? З властивою котам гідністю я повертався і, презирливо помахуючи хвостом, ішов до дружини Письменника, людини більш серйозної і вихованої. Але інколи й вона наслідувала чоловіка, і я знову чув огидне "дрллл-л-ляс-туйте". Тільки моє нелюдське терпіння рятувало наші відносини від вибуху, що посварив би нас на все життя.

Нестерпним для мене був процес прийманий їжі.

Я не хочу бути несправедливим і не зводитиму наклепу на Письменника. Він не був скупий: купував рибу. а коли варили обід, давав мені сирого м'яса та м'яса з борщу. Але як він давав?

Принісши, скажімо, рибу, він починав з того, що створював у кухні нездоровий ажіотаж.

— Риба! Риба! Риба! — вигукував він, знаючи, що це слово мене хвилює. Дочекавшись, коли очі в мене стануть зеленими від нервового напруження, він діставав, нарешті, карасика і, піднявши його на два метри від підлоги, вимагав, щоб я дострибнув до рибинки. Після кількох невдалих стрибків,— Письменник щоразу піднімав карасика все вище й вище,— мені нічого не лишалось, як кинути йому в обличчя:

— Так некрасивенько!

Ви думаєте, це впливало на нього? Еге ж!

— Так некллясивенько! — перекривляв він мене, доводячи своє збиткування наді мною до тієї небезпечної межі, коли кіт перетворюється на тигра. Втручання дружини господаря клало край цьому неподобству, Я одержував карасика і знищував його, майже не жуючи. Другого й третього карасика я з'їдав більш-менш спокійно. Я кажу "більш-менш", бо, хоч підстрибування й не було, я боявся його повторення і тому поспішав проковтнути рибу. Через кілька хвилин я відчував насичення і

йшов до кабінету, лягав на столі і, спостерігаючи, як Письменник пише свої твори, зловтішався, коли в нього нічого не виходило.

Взагалі, проблема харчів має для kota більше значення, ніж для людини, бо, це треба чесно визнати, коло інтересів у людини ширше, ніж у нас: людина думає про безліч різних речей, я кіт — щоб наїстися, виспатися та побитися з іншими котами. Особливо ця проблема поставала переді мною гостро, коли мене раптом переводили на вегетаріанський стіл. Лизькаючи капусту чи картоплю, я мріяв про м'ясо в такій кількості, щоб наїстися донесхочу, так наїстися, щоб важко було стати на ноги. Часом мені щастило здійснити свою мрію.

Я помітив, що господиня (поки в них не було холодильника) ставить котлети на підлогу в ванній кімнаті. Кілька разів я пробував прорватися в ванну, але безрезультатно, бо двері туди було взято на защіпку. Тоді я зробив так: побачивши, що котлети вже посмажені, я пішов до ванної кімнати і заховався під ванну. Через якусь годину господиня внесла цілу сковороду котлет, накриту легенькою тарілочкою. Почекавши, поки вона вийшла і взяла на защіпку двері, я виліз з-під ванни і, прислухаючись, сів біля сковороди. Коли господиня вийшла з кухні і сіла до піаніно, я одним змахом лапи скинув тарілку з сковороди і взявся обідати.

Я так наївся, що впав біля сковороди і зразу ж заснув.

Прокинувся я від грубого штовхана і незадоволено муркнув. Побачивши, що це Письменник з дружиною, я крутнув головою, позіхнув і вкрився лапкою, щоб поспати ще.

— Що ти наробив, підлий? — почув я сердитий голос.

Я розплющив очі, глянув навколо себе і зрозумів, що йдеться про котлети.

Мені довго виговорювали, але не били. Наостанок віддали мені недоїдені котлети, і я довго не міг второпати: якщо мій вчинок був негідний, то за що ж мене преміювали? А якщо преміювали, то навіщо ж тоді було лаяти?

Я повторював кілька разів свій дослід, і, хоч інколи мене за це навіть били, все ж загалом лишалися приємні спогади...

Псувалися наші стосунки і через мишей. Письменник вимагав, щоб я ловив цих дрібних гризунів, і, оскільки я категорично відмовлявся від цього, він обзивав мене ледацюгою, дармоїдом, паразитом та іншими образливими для кота словами. Але, по-перше, мишей у нашій квартирі не було. Ловити ж у сусідів я не хотів, бо гадаю, що сусідські миші — це особиста справа сусідів... Нічого зазіхати на чужих котів, хай звертаються до міськсанепіду, де є спеціальний штат і спеціальні отрути.

Головна причина, чому я відмовився ловити мишей,— це туляремія. Адже миші — носії цієї страшної хвороби, від якої коти вимирають, як мухи від гексахлорану, а люди довго і тяжко хворіють. Отже, з міркувань гігієни, а не через лінощі, не ловив мишей. Не такий я дурний!

Що ловити мишей я вмію і можу, що у виняткових випадках я навіть ловлю їх, про це міг би засвідчити сам Письменник, коли б у нього було досить об'єктивності. Всі в квартирі пам'ятають, як одного разу, мабуть, через балкон, до нас залізла миша. (Письменник розпустив плітки, що це було мишеня, але запевняю, що це була справжня доросла миша). Я кинувся до неї, але вона сховалась у килим, який був згорнутий, бо його збиралися витрушувати і чекали якогось родича, щоб він допоміг винести його надвір. Я просидів біля килима вісім годин, стежачи, щоб миша не втекла. І після цього мене називають ледарем! І хто називає? Письменник, який давно став би провідним, коли б просиджував, як я, хоч по вісім годин за своїм письмовим столом.

Нарешті, коли прийшли родичі письменникової дружини і стали виносити килим, миша вискочила, і я на очах у всіх,— блискавично, нехтуючи своїм здоров'ям,— кинувся на неї, задушив і відкинув геть.

Може, Письменник хотів, щоб я з'їв свою здобич? Еге ж!

Ще однією причиною наших незгод з хазяями були закони фізики. Якби я жив у родині, де господарі або їх діти-школярі мали справи з точними науками, ця причина, можливо, була б швидко усунута. Але так склалося, що на початку свого життя я весь час стикався з людьми гуманітарного напрямку і тому не знав того, що знає навіть п'ятикласник.

Почалося все з того, що в мене раптом прокинулось нестерпне бажання злізти кудись високо-високо. Очевидно, це був наслідок мого сибірського походження. Мої предки сиділи на верхів'ях височезних кедрів, ялин і сосен, а я, не маючи цієї змоги, намагався видряпатися на буфет. Оскільки мені заважала недостатня площа кімнати, я спочатку стрибав на стіл, а звідти вже на буфет. Щоб відштовхнутися, я впирався задніми ногами в вазу з квітами, яка завжди стояла на столі. Таким чином я опинявся на буфеті, а ваза... на підлозі.

Це мене страшенно дивувало. Спочатку я думав, що це сталося випадково, але. повторивши дослід кілька разів, пересвідчився, що тут діє якийсь закон. На жаль, мої досліді скоро припинилися... Коли було розбито четверту вазу, дружина Письменника заявила чоловікові, що далі вона не буде терпіти мене у своїй квартирі.

— Але ж у нас це остання ваза. Тепер уже нічого розбивати...— пробував захистити мене Письменник.

Це було цілком логічно, і я сподівався, що господиня змінить гнів на милість, та досить було побачити вираз її обличчя, щоб зрозуміти, що мої надії марні.

Того ж дня я змушений був перейти у куточок живої природи середньої школи, куди погодилась мене взяти знайома Письменникові вчителька.

— Ну, Лапченко, прощай! — промовив мій хазяїн сумно.— Ти завідуватимеш куточком живої природи. Гляди ж, щоб на новому місці зарекомендував себе краще.

На педагогічній роботі

Школа зустріла мене з ентузіазмом. Учні кинулись до куточка живої природи, щоб познайомитися зі мною, і вчителька, яка привела мене сюди, змушена була встановити чергу.

Першими щасливцями, яких допустили де мене, були керівники піонерської організації — члени ради піонерської дружини, члени рад загонів, піонервожаті. Всіх вабили моя пухнастість, чорна масть і великі, золотого кольору очі, які раптом, коли я почув запах і побачив мишей та пацюків у клітках, стали зеленими.

Після перших, досить безладних вигуків радості, привітань і потисків лап, шиї і вух до мене звернувся хлопчик з двома личками на рукаві.

— А чи знаєш, Лапченко, що ти — родич тигрові? Я не знав цього і глянув на піонера недовірливо.

— Так, так! І не тільки тигрові, а й левові! А чи знаєш ти, що лев — цар звірів?

Я щось чув про це, але, признаюсь, оскільки це особисто мене не торкалось, мало цікавився цим. Тепер мені лестило, що я маю таких високопоставлених родичів.

Раптом блиснула думка: коли лев — цар, то я, його родич, принаймні — великий князь! А може, й принц! На якийсь час не тільки піонери, але й миші та пацюки втратили для мене всякий інтерес, мене заповнили думки про моє високе становище: я — царів родич!

Голос піонера з двома личками вивів мене з світу мрій.

— Лапченко! Уяви собі Африку. Твій родич лев виходить вночі з своєї схованки і могутнім риком примушує тремтіти все живе. Уявляєш: пустеля, пальми, піраміди...

Пальми я уявляв, бо в квартирі диригента росла пальма в дерев'яній діжці, пустелю — теж, але що таке піраміди — для мене було не зовсім ясно. Частіше я чув слово "пірамідон". Я не думав, що між пірамідою і пірамідомом велика різниця, і уявив порожню кімнату, діжку з пальмою, таблетки пірамідону, розкидані долі, і себе, що вийшов з нічної схованки.

— Ня-я-в! — ревнув я на всю силу і побачив, як затремтіли миші в клітці.

— О, він як чорна пантера! — крикнуло якесь дівчисько.— Давайте називати його пантерою!

— Пантера не з родини кошачих,— заявив хлопчик з однією жалюгідною личкою на рукаві.

— Ти так вважаєш? — строго спитав його хлопець з двома личками, і малюк знітився.— Пантери теж з родини кішок!

— З родини царів! — поправив я його. Але він так глянув на мене, що я зрозумів свою помилку: не кішки з родини царів, а царі — з родини кішок.

Та як би там не було, а я родич царя! Хто б міг подумати! Я, родич царя, і терпів таке знущання в родині Письменника! Мене перекидали, обзивали ледарем, навіть часом били! Били! Мене!

Ні, тепер я не дозволю нічого подібного!

Приємне почуття поїняло мене всього. Я — цар! Та незабаром я схаменувся. Письменник виховував мене в демократичному дусі, і я почав відчувати, що пишатися своїми родичами-царями не зовсім добре... Адже ж царі — паразити і експлуататори, а я — чесний кіт, кіт-трудяга. Може, не варто відновлювати родинних зв'язків?..

З таким непевним настроєм я почав снідати. Діти поприносили мені гостинців — ковбаси, сиру, всякої всячини, і я, нажершись, заснув у кутку кімнати.

Уві сні я відчував якесь незвичне хвилювання, таке гостро тривожне і в той же час приємне, що прокинувся, Позіхнувши, я втяг у себе повітря і враз розплющив очі. Десь поблизу були звірі. Мої ніздрі роздулися, нервово заходив хвіст, очі шукали здобич, У вечірньому присмерку, що оповив кімнату, я побачив звірів. Принишклі, боячись писнути, вони білили в своїх клітках. Раптом враження дня нахлинули на мене, і я забув усе. Забув туляремію, забув довір'я піонерів, що призначили мене завідувати куточком живої природи, забув добру вчительку, що рекомендувала мене дітям як ввічливого, добре вихованого кота. Свідомість пронизувало: "Я — цар звірів! Все боїться мене! Все належить мені! Я все можу!"

Нечутно ступаючи, я йшов пустелею, серед розкиданих то тут, то там таблеток-пірамід, до звірів, що білили поміж розкішними пальмами, які височіли в пофарбованих зеленою фарбою діжках. Нині, пишучи ці рядки, я можу спокійно аналізувати свої переживання. Піднесення моє було таке сильне, що я забув своє сибірське походження і уявив себе не в тайзі, як це бувало звичайно, коли я мріяв чи потрапляв у нові умови, а в африканській пустелі.

Раптом до мене долинув жалібний виск збожеволілого від жаху звірення. Свідомість моя потьмарилась. Я нічого вже не пам'ятав і, як навіжений, стрибнув до своєї жертви. Клітка луснула, в пазурах у мене забилася миша. Запах крові запаморочив голову, і я, скаженіючи, бив, гнув, трошив клітки і давив звірів — мишей, пацюків, птахів.

Покінчивши з наземними тваринами, я кинувся до акваріума.. Вода охолодила мене, хоч я не вмочив навіть лап,— досить було уявити себе мокрим!

— Ну що ж! Живіть! — промовив я до рибок.

Після такої напруженої праці мені захотілося їсти, і я підійшов до ще теплого пацюка.

"А туляремія?" — озався внутрішній голос, і я ступив крок назад.

"Дурень! — пролунав другий голос.— Хіба в школі держатимуть хворих тварин?"

Я вагався, а дразливі запахи розпалювали апетит.

— Пан чи пропав! Двічі не вмирати! — вигукнув я і розпочав бенкет.

Боже, яка смачна їжа, коли ти сам її здобув! Яка насолода ласувати нею після важкої праці!

Я поїв майже все і розлігся серед кімнати. Хоч я недавно прокинувся, але мене знову хилило на сон. Я не стримував себе і незабаром заснув. Снилася спочатку тайга, потім Африка, а далі почали душити кошмари. Невідь звідки з'явилася дружина Письменника і, тримаючи в руці величезного віника, грізно кричала: "Мерзотник!" Поряд стояв Письменник і дразнився: "Дрлляс-туйте! Так некллясивенько!" Він не

посміхався, як це було звичайно, коли перекривляв мене, а промовляв похмуро, і саме це мене жахало.

— Убити його! — раптом розлігся голос диригента хорової капели, і я прокинувся.

Ні Письменника, ні його дружини, ні диригента не було. В кімнаті юрмилися діти у червоних галстуках і, обступивши мене, вигукували погрози на мою адресу.

— Я хочу спати,— сказав я і, труснувши головою, повернувся на другий бік.

— А! То ти ще й не каєшся! — обурився той хлопчик, що розповів мені про моїх родичів. Він схопив мене за в'язи і підняв високо вгору.— Подивіться на цього мерзотника!

Я згадав ніч і зрозумів усе. Що ж мені буде?

— Він знищив наші експонати і заслуговує на смерть! — промовив хтось з натовпу.

Справа повертала на кепське. І як я так необачно піддався хвилинному настрою? Про туляремію подумав, а про небезпеку — ні. Затаївши дух, я чекав, що скажуть школярі. Всі мовчали. У мене зажевірла надія: жорстоку пропозицію не підтримали маси.

— Вигнати його з школи! — пролунав голос.

— Вигнати! Вигнати! — заверещали всі, і я вперше в своєму житті дізнався, що дитячий гамір може бути приємний для вуха.

Мене вигнала з школи, але не на вулицю. Учень 7-го класу, син убиральниці Сергій, взяв мене за шкірку і запросив до себе. Я погодився. Так кінчилася моя педагогічна діяльність і почалась нова сторінка життя.

До родичів!

Хоч харчі на новому місці були гірші, ніж у Письменника, але почував я себе тут краще. Головне, я підвищував свій загальноосвітній рівень. В той час, як Письменник писав і обдумував свої художні твори мовчки, Сергій вчив уроки завжди вголос. Я уважно слухав його і культурно зростав. У мене навіть з'явилась надія дістати повну середню освіту. А чого ж? Коли я проживу тут довгенько, то й закінчу школу. Мене часто охоплювали честолюбні мрії. Справді, коли мене зовсім неосвіченого призначили на завідувача куточком живої природи, то до яких висот зможу я піднятись, маючи середню освіту!

Можливо, мене призначать якимось відповідальним ревизором на продовольчу базу чи лабораторію, де аналізують продукти. Я тоді не думав про літературну кар'єру, бо був дуже молодий і мені ще нічого було розповісти людям корисного і повчального. Писати ж для заробітку я вважав, як і Письменник, у якого минули мої юнацькі дні, недостойним. Дрібний випадок перевернув усі мої плани.

В літературі випадкові зустрічі, випадкові події як рушії сюжету вважаються несолідним, щоб не сказати дешевим прийомом. Але в житті випадок відіграє величезну роль і спричиняється інколи до таких наслідків, яких і не сподіваєшся. Що це так, підтверджу прикладом з особистого життя.

Це сталося приблизно через рік після того, як я оселився в Сергія. Якось мати дала йому грошей, щоб він пішов до зоопарку.

— Ну, Лапченко, зараз побачу твоїх родичів,— озвався він до мене.— Передати їм привіт від тебе?

— І я піду до зоопарку! — крикнув я.

— Чуєте, мамо, він каже, щоб я передав привіт.

— Ну, добре, йди вже! — одмахнулась від нього мати, що збиралася мити підлогу і намагалася якомога швидше випроводити хлопця з дому.

Я швиденько зіскочив з вікна і, бачачи, що Сергій не збирається брати мене, з криком забігав по хаті: — До родичів! Я хочу до родичів!

Сергій спіймав мене і, кинувши геть від себе, швидко вийшов надвір і зачинив за собою двері. Це мене розізлило, і я з новою силою зарепетував:

— До родичів! До родичів! До зоопарку!

— Ану, тихше! Зчинив галас! — суворо промовила Сергієва мати і замахнулась віником.

Цей жест завжди викликав у мене неприємні відчуття. Я гадаю, що і людина принижує себе, вдаючись до сили там, де повинні діяти логіка і переконання. Звичайно я в таких випадках знищував презирливим поглядом насильника і замовкав, але зараз не міг стерпіти і тяг своє:

— До зоопарку! До родича! До царя звірів!

Моя затятість вплинула на хазяйку, і вона відчинила двері.

— Йди! Хай тобі грець!

Хіба знала ця добра жінка, що це буде остання розмова між нами? Тоді я образився, але нині, пишучи ці рядки, я розумію її: вона просто піддалась настрою, не знаючи, що станеться через якусь годину.

Був чудовий ранок тієї осінньої пори, яку люди називають бабиним літом. Я знав, де зоопарк, до того ж сліди Сергієві ще не вивітрилися, і пішов на запах. Прикра розмова з Сергієвою матір'ю потроху забувалася, інші, приємні думки поїняли мене.

"Я йду на побачення до своїх родичів — царів! Я родич царя!"

Розумію, що такі настрої не гідні свідомого kota, але не можу втриматися... До чого ж засіли у наших душах пережитки минулого!

В святковому піднесенні, розпустивши хвіст трубою, я повільно чвалав майже порожньою вулицею, коли раптом побачив собаку. Шолудивий, брудний пес біг серединою вулиці, боязко оглядаючись на всі боки, щоб "друг-людина" не кинув в нього каменяюкою.

"Жалюгідне створіння!" — подумав я і подався ближче до паркана, щоб сховатися в дворі, коли собака кинеється на мене.

"Друг людини"! А чому ж твій друг так ставиться до тебе? Чому люди свою дитину називають котиком, а не щеням? Чому слово "щенья" образливе для твого "друга"? Чому зараз біжиш, висолопивши язик, голодний і побитий, і боїшся попросити в свого "друга" допомоги? Чому не поважають тебе?

"Тому,— відповідав я,— що в тебе немає почуття власної гідності. Ти — підлабузник, запобігливо зазираєш в очі людини, не ображаєшся, а винувано махаєш хвостом, коли твій "друг" штовхає тебе ногою! Я радий, що ти такий жалюгідний, це тобі за твоє підле поведження з котами і кішками!"

Собака побіг геть, я провів його поглядом і, глибоко замислившись, побрів далі. Думки мої набрали чисто філософського напрямку. Я думав: що важливіше — сила фізична чи моральна? Проблема була складна, В

ситуації "собака — кішка" я схилився до сили моральної, а в ситуації "кішка — миша" фізична сила мене більше вабила.

На якусь мить я одірвався від своїх думок, бо проходив повз кінотеатр і побачив біля входу кількох хлопчиків без червоних галстуків, але з червоними, мокрими носами. Я не люблю школярів без червоних галстуків, від них можна сподіватися чого завгодно, і тому стараюся бути від них геть далі.

От і зараз стоять вони біля входу в кінотеатр і з заздрістю дивляться на дорослих, що спокійно, з квитком у руці, заходять до приміщення. А в хлопців квитків нема! Чому? Тому що дорослі не дали їм грошей. А чому не дали грошей? Тому що ці хлопці погано вчаться, не слухаються старших.

Дорослі теж добрі. Заходять у приміщення і не нагрімають на цих червононосих, що їм, мовляв, нічого тут вештатися, що треба йти готувати уроки або гратися з іншими дітьми. Просто дивуєшся, які бувають байдужі люди до найголовнішого в їхньому житті.

Я проминув театр і знову повернувся до проблеми моральної і фізичної сили, коли раптом відчув, як хтось грубо схопив мене за хребет.

Я взагалі не терплю цієї дурної манери — хапати живу істоту за хребет чи за в'язи, але коли я побачив, хто мене схопив, то мимоволі похолонув з жаху. Це був один з тих червононосих хлопчаків, яких я бачив біля кінотеатру. Він міцно тримав мене, а другий стояв поряд, готовий допомогти йому, коли б я спробував вирватись.

— У чім справа? — крикнув я сердито, але вони не звернула на мої слова ніякої уваги.

— Давай, швиденько! Може, ще встигнемо на цей сеанс! — промовив перший хлопчик, і вони понесли мене в центр міста.

— Я родич царя! Я буду скаржитись! — спробував я залякати хуліганів, але марно.

— А, не подобається? Кричиш? — зухвало засміявся один з бандитів.
— Покричиш у ветеринарному інституті!

"Навіщо мене туди несуть? — не розумів я,— Може, думають, що я хворий? Але ж я зовсім здоровий!"

У ветеринарному інституті

За півгодини ми прибули до ветінституту, і хлопці продали мене до анатомічної лабораторії. Мене вб'ють, і на моєму трупі студенти вивчатимуть анатомію тварин.

"Оце перспектива",— подумав я і, оскільки виходу ніякого не було, намагався заспокоїти себе тим, що до всяких неприємностей треба ставитися по-філософському...

Мене кинули в клітку, де вже сиділо шестеро нещасних. Це були, за винятком однієї старої, зовсім облізлої, але страшенно манірної кішки, прості, очевидно малописьменні, бродячі коти з грубими інстинктами і брудною шерстю. Вони не знали, яка гірка доля чекає їх, і безтурботно спали, поки їх не розбудило моє прибуття.

— Ах! — сказала стара кішка і, кокетуючи, підморгнула мені закислим оком.— Я потрапила в компанію таких невихованих тварин, що просто жах! Я бачу, ви інтелігентний кіт. Рада з вами познайомитися.

"Рада! Бодай ти здохла!" — подумав я, з огидою дивлячись на стару потвору. Манірність справляє неприємне враження навіть у молодій кішечки, в старої ж — це просто гидко. Якою ж дурною треба бути, щоб не розуміти таких простих речей і думати, що закислі очі і шкіра з вилізлою шерстю — привабливі.

— Нам хоч молока дадуть? — промовила вона.— Взагалі я не п'ю молока, в цей час я вживаю какао, але зараз так зголодніла, що не погребувала б і молоком.

— Треба ловити мишей, коли хочеться їсти! — промовив я і гостро глянув їй у вічі.

— Мишей! Ха-ха-ха! Мишей! — І вона знову зареготала.— Я в житті ще не спіймала жодної миші! Я ніколи нічого не робила! Ловити мишей! Ви смішні!

— Не ловили мишей і хвалітесь цим! Хвалітесь своїм паразитизмом! — знехтувавши всякий етикет, обурився я.

— Грубіян! Бандюга! — скрикнула стара.— А я думала, що ви інтелігентний кіт. Як я помилилась...

— Так, я інтелігентний кіт і тому не одмовляюся від корисної праці!

О, як хотілося мені кинути в обличчя цій старій дурепі: "Так, я інтелігентний кіт, але ловлю мишей і не вбачаю в цьому нічого принизливого!" Та сумління не дозволяло мені вимовити цю фразу. Адже одне мишеня, що я його колись спіймав у килимі, не давало мені права на таку заяву. Та добре, що я спіймав хоч одне мишеня, інакше чим би я різнився від цієї огидної паразитки?

Я глянув на це жалюгідне створіння і саркастично засміявся:

— Може, й ви вважаєте себе за інтелігентку?

Вона тупо дивилася на мене, потім промимрила:

— Я не бажаю з вами розмовляти. Я краще подрімаю, ніж слухати грубіяна.

— Ха-ха-ха! — зареготав я їй в обличчя.— Зараз я розповім вам одну новину, щоб вам солодше спалося.— І розповів, для чого зібрали сюди кішок.

За мить всі ув'язнені позскакували з своїх місць, а стара кішка мало не знепритомніла.

— Це правда?— впалим голосом спитала вона.

— Це правда? — дивлячися на мене настраханими очима, питала решта котів.

Я мовчки глянув на них, і вони зрозуміли мій погляд. В клітці враз запала така тиша, що чути було, як десь далеко, може, через кімнату від нас, шкреблися миші. Але нам зараз було не до них.

Так закінчилась моя подорож до родичів...

Приємна несподіванка

Я заснув і, хоч був голодний і знервований, проспав до самого ранку.

О восьмій годині до клітки підійшов літній чоловік, одягнутий у білий, але брудний халат. Ця людина мені зразу ж не сподобалась. Я не люблю людей, у яких нечиста совість. Звичайно, довести, що в цього чоловіка нечисте сумління, я не міг, але був певен, що це так. Взагалі у нас, тварин, інтуїція значно сильніша, ніж у людей.

Чоловік похмуро придивлявся до нас. Нарешті спинив свій погляд на мені.

— Ти! — сказав він, і я відчув, як тоскно забилося моє серце.

В цю мить до приміщення ввійшов немолодий мужчина в сліпучо-білому халаті, і той, що був у брудному халаті, улесливо з ним привітався:

— Доброго ранку, товаришу професор!

— Доброго ранку, Петровичу. Готуємось до лекції?

— Та вже така робота...

— О! А це що за красень?! — раптом скрикнув професор, побачивши мене.

— Де там красень, товаришу професор? Чорний, як сажа,— заперечив Петрович, і я зайвий раз переконався, що коли людина негарна сама, то вона все і всіх гудить.

— Чудовий екземпляр! Спіймайте його мені, а в лабораторію візьміть хоча б оту облізлу.

Щось підказало мені, що не треба боятися професора, і, коли Петрович відімкнув клітку, я підійшов до професора і сам скочив йому на руки.

— Це чистокровний сибірський кіт! — захоплено мовив професор.— Знаєте, Петровичу, я візьму його до себе додому! От попробуйте, яка м'якенька в нього шерсть!

— А мені все одно — м'якенька чи не м'якенька,— грубо відповів Петрович,— Не беріть його, навіщо вам зайвий клопіт? А Олександра Олександрівна? Ой, перепаде вам від неї!

— Ну, знаєте!..— спробував був розсердитись професор. Але Петрович не відступався.

— І правильно роблять Олександра Олександрівна, що не люблять кішок. А оцей котяра, бачу, шкідливий!

"Багато ти бачиш! Наклепник! — презирливо подумав я.— Краще халат виправ би!"

— Ну що ви, Петровичу! Я певен, що цей котик зовсім не шкідливий. А знаєте, яке я дам йому ім'я?

Я прислухався.

— Назву його...— тут я трохи не скрикнув від несподіванки. Коли б я сам цього не почув, ніколи не повірив би, що може бути така фантастична збіжність.— Я назову його Лапченком.

— Так я ж і є Лапченко! — вигукнув я радісно.

— О! Йому сподобалось ім'я! — погладив мене професор.— Посадіть його поки що в окрему клітку і нагодуйте,— додав учений і пішов до свого кабінету.

— Слухаюсь,— відповів тип у брудному халаті і так придушив мені шию, що я ледь не ойкнув. Потім він грубо шпурнув мене в порожню клітку.

— Негідник! — обурився я.— Як ти поводишся з чистокровним сибірським котом?

— Я тебе нагодую! — пообіцяв він мені і, взявши стару кішку, кудись поніс її.

"Надто поспішно і не досить обґрунтовано даю я оцінки людям....— покартав я себе,— Я вилаяв його, а він пообіцяв нагодувати мене. Надалі треба бути обережнішим з оцінками, особливо негативними.

На жаль, як виявилось невдовзі, я не помилився, назвавши цього типа негідником. Він не дав мені і крихти, а його слова "Я тебе нагодую!" треба було розуміти так: "Я тебе не нагодую!"

Хоч люди вважають почуття помсти низьким, але, оскільки я не людина, я вирішив дати волю бажанню помститися і не відчув ніяких докорів сумління. Але як це зробити? Єдине, що було в моїй владі — це кинути на свого ворога нищівний погляд. Я це й зробив, коли перебирався з інституту на квартиру професора.

Розплата за цікавість

Я не люблю, коли мене сіпають за хвіст, і з цього боку теперішнє моє життя було спокійне. Дружина професора ставилася до мене не дуже привітно, та я всіяко намагався завоювати її симпатії. Дізнавшись ще від Сергія, що "дія рівна протидії", я не розбив жодної кришталевої вази, хоч їх було тут казна-скільки. Пам'ятаючи намову негідника в брудному халаті, я вживав героїчних заходів, щоб довести, що я абсолютно нешкідливий.

Можу одверто і чесно, без хвастоців, але й без фальшивого сорому сказати, що я цього домігся.

Професор за спеціальністю був іхтіологом, тобто вченим, що займається наукою про риб. Від цього я мав подвійну користь. По-перше, я частенько ласував не лише карасями чи коропами, а то й червоною рибою — осетром, севрюгою, білугою. По-друге, слухаючи розмови професора та відповіді студентів на заліках, які професор інколи приймав дома, я незабаром так наспеціалізувався з іхтіології, що міг би читати лекції малописьменним котам, які їдять рибу, нічого не знаючи

про її поводження, життя й хвороби. Зокрема я довідався, що риба живе в воді, а не на базарі, як вважав я раніше, спантеличений тим, що і дружина диригента, і дружина Письменника, і Сергієва мати завжди приносили рибу з базару.

Взагалі я тут добре-таки підвищив свою освіту і розширив світогляд. Я й раніше чув, наприклад, про теорію походження видів Дарвіна, але тільки у професора зрозумів все до кінця. Виявляється, що спочатку на землі не було ні людей, ні кішок, ні собак, ні навіть бліх, а були лише одноклітинні організми, які не мали ні голови, ні рук, ні ніг. Словом, жила амеба — мікроскопічна краплинка протоплазми, але — живої! Ці одноклітинні організми розвивалися, перетворювалися на багатоклітинні і, залежно від умов існування, ставали то водяними тваринами, то наземними. Розвиток тривав сотні мільйонів років, і поступово з'явилася вся різноманітність живого світу.

Найбільше мене вражало в цій теорії те, що амеба, цей одноклітинний, примітивний організм, є предком всіх сучасних тварин і людини. Тобто, не тільки Петренка (прізвище Петровича було Петренко), а й моїм предком та предком професора. До речі, Петренко частенько навідувався до нас, завдаючи мені зайвих неприємностей.

Я прозвав його "амебою" за його надто примітивні інтереси. Він приходив до професора додому, коли треба було щось полагодити в квартирі, а то й просто повиносити відра з сміттям чи витрусити килим. Робив він усе це не з любові до праці, а з любові до грошей.

— От якби мені заробляти стільки грошей, як ви! — казав він професорові, улесливо заглядаючи в вічі.

— То й що було б? — сміявся той.

— Наскладав би цілу скриню.

— А тоді?

— Еге! Грошики, то знаєте...

Я певен, що він не знав, що робив би з тими грішми, він просто, як скнара, тягся до них — і край.

— "Боже! — скорботно хитав я головою.— Чи думала нещасна амеба, що в неї буде такий потомок!"

А коли він одержував за свої послуги плату, то так дивився в обличчя професорові, так переминався з ноги на ногу, що той змушений був давати йому в п'ять разів більше, ніж варта була його робота.

— Драч! — крикнув я якимось, не витримавши.— Амеба!

Він, мабуть, зрозумів мене, бо так дав мені ногою, що я аж кавкнув.

На моє щастя, цей тип приходив до нас час від часу, і мої нерви псувалися не щодня.

Загалом же жилося мені в професора добре, і я вже подумував, що так і проживу тут спокійно та в достатку, оточений любов'ю і пошаною членів родини професора. Та життя є життя...

Одного разу Олександра Олександрівна кудись поспішала і забула чи, може, як слід не причинила холодильник. Я довідався про це під час огляду квартири після чергового сну. Мене, звичайно, зацікавив холодильник: допитливість у мене в крові, а довго дивитися в холодильник раніше мені ніколи не доводилось, бо його завжди чомусь дуже швидко зачиняли.

Я з цікавістю зазиравав усередину, одночасно фіксуючи нюхом наявність у холодильнику смаженої курки, копченої шинки, свіжого масла, сиру... Раптом я почув запах зовсім незнайомої речовини, що йшов від малесенької баночки. Я розумів, що роблю необережний крок, але природна допитливість перемогла, і я заглянув... Це було щось незвичайне! Я лизнув ще і ще раз і втратив над собою контроль. Ніжний аромат і неповторний смак запаморочили мене, і я опритомнів лише тоді, коли баночка була порожня і лежала на паркеті, а не в холодильнику.

Я розумів, що зробив негарно, і, змучений докорами совісті, швидко заснув.

Крик Олександри Олександрівни, що його я почув крізь сон, повернув мене до суворой дійсності.

— Я не буду терпіти в домі це страховище! Я вимагаю негайно вигнати цю потвору, цього бандита, цього негідника, цього мерзотника!

Я догадався, що йдеться про мене, і підійшов ближче, щоб чесно визнати свою помилку і просити пробачення.

— Ось він! — спалила мене поглядом Олександра Олександрівна.— Ось він розбійник! Ось він кровопивця! Ця мазь на вагу золота! Більше! Її ніде зараз не дістанеш! Її нема в жодному косметичному кабінеті! Ти прекрасно знаєш, що Амалія виїхала за кордон, і я ніде не дістану такої мазі! Чим я мазатиму обличчя? Чим?

"Боже мій! Що я наробив!" — жахнувся я і на всякий випадок одійшов далі від розгніваної жінки. Хіба ж я знав, що ця проклята Амалія виїхала за кордон?..

— Ну, моя люба...— несміливо пробелькотів професор.

— Ніяких "моя люба"! Або він, або я! Вибирай!

— Добре, його не буде в нашій квартирі,— твердо заявив професор, і серце мені ніби кудись провалилось,— Я відвезу його на Дніпровське море. Потерпи два дні.

— Утопити його в Дніпровському морі! — кипіла Олександра Олександрівна.

— Все буде по-твоєму,— запевнив її чоловік, і я здригнувся. "Смерть! Мене повезуть топити в Дніпровському морі. За що? І хто! Той, що врятував мене раз од смерті!" Сумно опутивши хвіст, я поплентався з кімнати.

Чиста іхтіологія

Вмирати мені взагалі не хотілося, а тим паче — бути втопленим у морі. Хто не знає, що коти не люблять води. Огида до води у нас така, що ми навіть умиваємось не водою, а власного слинкою.

Лежачи на письмовому столі професора, я спостерігав його руки, що швидко писали доповідну записку "Проблеми риборозведення в Дніпровському водосховищі". Невже ця людина, з такими добрими і розумними очима, така симпатична, кине мене в холодну воду цього, як його... водосховища? Бр-р-р...

Тікати! Тільки тікати! Я розумію — якщо гинути, то гинути за щось велике, достойне! Але за якусь мазь! З жіночої примхи! Ні! І потім — обіцяли втопити в морі, а тепер — у якомусь жалюгідному водосховищі. Це було образливо.

Я вже був звівся на ноги, щоб виконати свій намір, але глянув у вікно, побачив мокру землю, незатишний од весняних дощів двір і знову ліг. Зрештою, я зможу втекти, коли ми приїдемо до місця страти.

Думаючи про своє сумне майбутнє, я водночас читав те, що писав професор, і скоро, будучи котом з добре розвиненими громадськими почуттями, так захопився доповідною запискою, що забув про особисті нещастя.

Виявляється, що Дніпровське водосховище таке величезне, як море, що в ньому можна вирощувати і розводити силу-силенну всякої риби, особливо коропів, лящів і судаків, але є дві перешкоди.

Перша перешкода — це те, що риба не може виметати в цьому морі ікру, бо в ньому дуже круті береги... (Чесно кажучи, я не розумію, чому короп чи якийсь там лящ не може виметати ікри, коли стрімкий берег, але професор цього не пояснював, а обмежився простою згадкою про це).

Друга перешкода — це страшна хвороба краснуха, від якої гине зараз короп, що живе у цьому морі.

"Цікаво,— подумав я,— чи можна котам їсти коропів, хворих на краснуху? Якщо хвороба не переходить на котів, то я матиму там досить їжі, коли втечу від кари і житиму на пустельному березі моря". Я уважно читав доповідну записку далі, та професор обійшов питання. Яке мене цікавило. Мені раптом так схотілось свіжої риби, що, забувши про страту в морі, я, здається, полетів би до цього водосховища зараз.

У день нашого від'їзду до професора прийшов знайомий уже мені тип у брудному халаті. Виявилось, що й він поїде з нами на Дніпровське море. Так, цього можна було сподіватися: професор не зміг би мене втопити особисто, і для цієї ганебної акції брали спеціально ката.

Ми сіли в професорову "Волгу" і поїхали. З цікавістю я оглядав краєвиди. Мене радувала зелень озимини, несміливі листочки на деревах, чорна рілля, від якої здіймалася пара, і мені болісно стискалось серце, коли ми проїжджали біля ставка чи річок з синьою, холодною

водою. Тоді я мимоволі переводив свій погляд на Петровича, якого в душі називав катом.

У мене не було до нього зненависті, ні. Це була звичайна зневага. Спочатку я сам не розумів, звідки в мене таке почуття, потім збагнув: це тому, що він ніколи не сміється.

Раніше, коли я був дуже молодий, а, отже, і досить дурний, мені здавалося, що люди, які не усміхаються.— це дуже розумні і дуже поважні люди, вони завжди похмуро мовчать, бо думають про серйозні, важливі речі. Між іншим, ще під час мого перебування в Письменника я познайомився з одним критиком, який ніколи не посміхався і писав довгі статті. Тоді я вважав цього критика геніальним, а тепер, якось проглянувши його статті, побачив, який це тупий невіглас...

Часто зустрічаючись з розумними людьми, я переконався, що у справді розумної людини майже завжди усміхнене лице. Я довго сушив голову над цим своїм спостереженням, а виявилось, що справа дуже проста. Людина відрізняється від тварини, крім усього іншого, тим, що має здатність сміятися. Коли ж людина не сміється, то вона втрачає людську подобу і скидається на свого "друга" — собаку. До речі, коти сміються, але внутрішньо. (Далі, коли я писатиму, що кіт або кішка засміялись, то треба розуміти, що вони засміялися внутрішньо.)

Поглядаючи на злу фізіономію Петровича, я чекав, що він ось-ось загавкає...

— Імунітет! Тільки виховувати у коропа імунітет проти краснухи,— говорив професор сам до себе, хоча формально звертався до ката.

— Однаково здохне! — заперечував той.

Я особисто не знав, що таке імунітет, але погоджувався з професором, бо вірив йому, знаючи, що він не кидає слова на вітер.

— А ви знаєте, що таке імунітет, Петровичу? — усміхнувся професор.

— Що таке імунітет, я не знаю, а що риба подохне — знаю.

— А щоб вона не подохла, ми її будемо лікувати.

— Тю-тю! Де ж це видано, щоб рибу лікували? Хіба це людина чи бодай корова? То — іграшки...

— Вилікуємо, Петровичу! А імунітет — це здатність організму протистояти хворобі.

Той тупо дивився на професора, не розуміючи цієї простої фрази.

— Наприклад, віспа. Коли ми прищеплюємо вакцину віспи людині, то вона вже не хворіє на цю хворобу. Ми кажемо: така людина має імунітет проти віспи. Зрозуміло?

— Раніше й без імунітету риба не дохла, а тепер і з вашим імунітетом виздыхає, бо... Та що говорити!..

Я дивився на професора, чекаючи, що він відповість Петровичу гостро, але він лише докірливо хитав головою.

Ми проїжджали в цю хвилину якимсь селом, і якась дурна кішка спробувала перебігти нам дорогу.

— Дави її, дави! — заволав Петрович, але шофер притишив хід, і кішка врятувалась.

— Ех, ти! Добросердий! — загарчав кат на шофера, — А вона, проклята, нещастя приносить!

О, як я ненавидів зараз цю тупу потвору! Я уважніше придивився до нього і підсвідомо, якимсь шостим почуттям відчув, що прозвисько кат я дав йому не дарма. Щось в його обличчі було від ката. "Цікаво було б ознайомитись з його біографією.— подумав я.— Проглянути його анкету".

Незабаром ми прибули до великого міста. Я вперше побачив Дніпро, гідроелектростанцію, жовту хмару над металургійними заводами.

Спочатку ми проїхали Новим містом. Шофер сказав, що воно скидається на святково прибране, мабуть, тому, що всі будинки були нові, великі, гарні, а вулиці — широкі, чисті, з яскравими вітринами магазинів. Кат щось незадоволено буркнув, я — промовчав. Мені, як на вулицях немає собак, а біля кінотеатру — хлопчаків без червоних галстуків і з мокрими, почервонілими носами, то й добре.

Далі було Старе місто. Професорові воно теж сподобалось. Кат знову щось пробурчав, а я побачив собаку, що виткнувся з бокової вулички і, якщо не висловив свого незадоволення, то лише тому, щоб не підтримати Петровича. За півгодини ми були вже в риборозводному господарстві на березі Дніпровського моря, де на нас нетерпляче чекали. Нашу машину зустрічав цілий натовп — чоловік з двадцять.

— Професор Нетяга! — захоплено промовив молодий чоловік, що, як виявилось, був директором господарства.— Який я радий!

— Я теж радий з вами познайомитися,— відповів професор.

— Кіт! — раптом пролунав дитячий голос — Як я рада!

Я саме вилазив з машини і був вражений такою увагою.

— Ну, то й зовсім добре! — засміявся професор до дівчинки, яка вельми зраділа, побачивши мене.— Його звуть Лапченко, він любить рибу і приїхав сюди допомогти мені...

Всі чомусь засміялись, а дівчинка сказала:

— А я — Лена,— і зразу ж схопила мене за хвіст.

Це мені, звичайно, не сподобалось, але хіба щось важить така дрібниця, коли оголошено, що мене привезли сюди не для страти. Чи, може, це треба зрозуміти навпаки? Внутрішній голос нашіптував мені, що я житиму.

— Чудовий кіт! — улесливо промовила молода жінка і відібрала мене від Лени.

Тільки на Петровича ніхто не звертав уваги, і я зловтішався: "Так тобі й треба!"

— Справді, яка чудова тварина! — раптом почув я за спиною чийсь бас і, оглянувшись, здивовано витріщився. То озивалась жінка, немолода і довготелеса. Вона дивакувато смикала бровами і підлабузницьки дивилася на професора, на мене і навіть на Петренка.

— Наша лаборантка Аделаїда Семенівна,— відрекомендував її директор.

Лаборантка схопила мене на руки, але я відчув, що робить вона це не з любові до мене, а щоб зробити приємне професорові. Професор справді усміхнувся їй більш широкою усмішкою, ніж він робив це звичайно, а Аделаїда у відповідь посилено засмикала бровами і боязко погладила мене за вушком.

— Чи він не має тенденції кусатись? — спитала вона, бачачи, що професорові подобається її увага до мене.

— О ні, це кіт без тенденцій,— засміявся професор.

Ми з професором оселилися поки що в квартирі директора господарства. Виявилось, що Лена — дочка директора. Це не було для мене дуже радісним відкриттям, але я вирішив терпіти.

Коли Леночка заснула, мені ніхто не заважав слухати бесіду професора і директора та його дружини, яка теж була іхтіологом. Вони говорили про коропів, про краснуху і про завтрашню роботу — розвантаження зимувальних ставків. Це було дуже цікаво, і я задрімав лише тоді, коли відчув, що мої знання з іхтіології значно зросли.

Скільки риби!

Я встав рано-вранці, коли всі ще спали, і виліз на дах, щоб познайомитись з місцевим населенням. Два коти — один молоденький, сірий, другий — старий, рябий, з слідами бурхливо проведеної молодості, про що свідчили покусані вуха і шрами на морді, зустріли мене досить стримано. Вони, звичайно, бачили, що я приїхав на "Волзі", і приховували свою заздрість, удаючи байдужість.

— Ну, як вам тут живеться? — спитав я ввічливо.

— Побачиш сам! — грубо відповів старий кіт, і я вирішив урвати розмову.

З даху будинку, що стояв на узвишші, відкривався чудовий краєвид: велика долина, перерізана вузькими смужками землі, була залита водою, а далі, за дамбою, зливалося з обрієм Дніпровське море. Чотирикутники ставків тьмяно білили в передранковому присмерку, і я, знаючи з розмов, які є тут ставки, пробував відрізнити маленькі зимувальні та нерестові від великих вирослих та нагульних, де виховуються мальки та нагулює жир і вагу так звана товарова риба.

В одному з ставків води було зовсім мало, і я зрозумів, що це той зимувальний ставок, який ми будемо сьогодні розвантажувати, з нього спускають воду.

Я згадав про хворобу коропів.

— Друзі,— звернувся я до котів.— як у вас тут вважають — краснуха заразлива для нас?

— А ти спробуй поцупити рибину, то й узнаєш! — знову грубо відповів старий.

— Навіщо цупити? Хіба вам не дають їсти риби? — з підкресленою ввічливістю промовив я.

— Глянь на нього! — зухвало підморгнув старий кіт до молодого.

Я ледве стримався, щоб не сказати йому гостре слово, і звернувся до молодого котика.

— Може, ви поінформуєте мене про краснуху?

— На жаль, я нічого не знаю,— сказав той.— Я чув, що минулого літа було багато хворої риби, але я тоді був зовсім ще маленький. А як я можу розповісти про то, про що я знаю лише з переказів?

— Це дуже похвально, що ви так суворо і вимогливо ставитесь до своїх слів, але все ж, що ви чули про краснуху?

— Я знаю,— сказав котик,— що одного дуже поважного кота знайшли мертвим, але ніхто не відає, чи він умер, наївшись хворої риби, чи його просто вбили за те, що він поцупив рибину...

— А ти перевір на собі,— саркастично промовив рябий кіт.— Потягни рибину, і ми конче дізнаємося, від чого ти вмереш... Ха-ха-ха!

— Але ж хвору рибу викидають геть!

Та старий грубіян навіть не відповів мені, а лише презирливо позіхнув.

Тим часом прокинулись наші, і я зліз з даху. Підійшла професорова "Волга", я сів у машину, і ми поїхали до ставка.

Хоч як я не люблю води, але не міг не милуватись, коли ми вузенькими гребельками проїжджали поміж ставками. Не спускаючи очей, дивився я на тьмяне срібло води, на якій не було жодної зморщечки. Тільки коли скидалася рибина, по воді розбігалися повільні кола, що все ширшали й ширшали, аж поки не завмирили, і тоді дзеркало ставка знову застигало непорушно.

Ми спинилися саме біля того ставочка, що я його бачив з даху. Вода в ньому лишилася тільки в канаві, викопаній по краях. Такі канави зроблені тут в усіх ставках: коли спускають воду, сюди збирається вся риба, і тут її легко ловлять.

На березі стояло кілька чоловіків у брезентових комбінезонах і в довгих гумових чоботях з волоком у руках. Серед них я пізнав і нашого Петровича. Тут же стояли плетені корзини, брезентові ящики, залізні відра, дерев'яні шапки, столик з аптечним приладдям, а трохи далі — автоцистерна з написом "Живорибна".

Всі — і я, і професор, і директор рибгоспу,— явно хвилювались. Професор голосно видихав повітря, директор тривожно поглядав на канаву, я — нервово облизувався.

— Будемо починати? — спитав чоловік у комбінезоні — симпатичний дядько з довгими козацькими вусами, який теж, видно, хвилювався.

Професор запитливо глянув на директора.

— Все готово,— промовив той і з острахом метнув погляд на канаву.
— Починайте, Федоре Тарасовичу...

Дядько з козацькими вусами кивнув Петровичу і ще двом робітникам, і вони полізли з волоком у канаву. Коли вони протягли метрів з півсотні, директор рибгоспу, якого професор звав просто Кость (дружина, мабуть, для того, щоб піднімати його. авторитет, величала Костянтин Іванович), наказав витягати.

Всі, хто був на березі, застигли в напруженому чеканні, тільки я бігав то туди, то сюди, не маючи сили стримати хвилювання. Ось витягли на берег крила волока, показався з води куль, що напнувся, паче надутий. Федір Тарасович підтяг низ неводка, щоб риба не пройшла попід ним, і, взявши велику підсаку, занурив її в каламутну воду. Він зразу витяг її, і всі ахнули.

Але ахнули не тому, що підсака була повна риби. Ні, цього сподівалися. Ахнули, бо риба в підсаці була криваво-червона.

Професор взяв у руки рибину, вкриту виразками і червоними плямами.

— Краснуха! — сказав він.— Звичайнісінька краснуха...

Всі мовчали.

Костянтин Іванович опам'ятався перший. Він скорботно зітхнув і звелів вибирати рибу з невода. Вусатий рибалка раз за разом черпав підсакою, а решта робітників відокремлювала здорову рибу від хворої, розподіляла її за розміром. Майже половина риби була хвора. Час від часу чулися зітхання професора, директора, вусатого рибалки, дружини Костянтина Івановича і навіть Петровича.

Я поїхав сьогодні не поснідавши, і мушу признатися, в мене текла слина навіть тоді, коли я дивився на хвору рибу. Я все ждав, що хто-небудь згадає про мене, але всі, засмучені лихом, що насунулось на ставки, не звертали на мене ніякої уваги. Нарешті я не витримав. Коли Іван Іванович взяв у руки величезного коропа, спотвореного виразками і червоними пухлинами, голод так затьмарив мені свідомість, що я крикнув.

— Дайте його мені! Я з'їм!

— Тпру-тмрус! — в ту ж мить вилаявся Петрович і замірився на мене мокрою ганчіркою.

— Хам! — відпарирував я, не приховуючи зневаги до нього.

— Дайте йому коропчука, Петровичу,— промовив професор, не спускаючи очей з хворого велетня.

Тому нічого було робити, він вибрав рибину грамів на п'ятсот, але ледве живу, і кинув її мені:

— На! Може, здохнеш!

— Краснуха не заразна для кішок,— відказав професор, і я, метнувши на Петровича саркастичний погляд, почав снідати.

На смак хвора риба аж нічим не відрізнялась від здорової, і я подумав (хоч це, безперечно, було егоїстично, і Письменник не похвалив би мене за це), що, зрештою, не так уже й погано, що риба хворіє — тепер мені вистачить харчів на ціле літо...

Ми боремося з хворобою

— Ну що ж, Катерино Остапівно,— звернувся професор до директорової дружини,— проситиму вас бути асистенткою.

Та почервоніла, засоромившись, що професор просить її, хоч вона і без прохання зобов'язана виконувати роботу асистентки.

— У мене все готове,— відповіла вона, і її вушко, що виглядало з-під білої хустки, стало червоне, як макова квітка.

Професор, хоч як був поглинутий хворим коропом, помітив, що Катерина Остапівна, засоромившись, погарнішала, і затримав на ній погляд довше, ніж цього вимагали обставини.

— Кого ж ми ще попросимо нам допомогти? — усміхнувся він до неї.— Мабуть, Костя?

— Костянтині Івановичу, будеш нам допомагати! — гукнула вона чоловікові, і той підійшов до столика з медичним приладдям.

— Товариші,— сказав професор,— прошу уваги.

Робітники-рибалки на хвилину повернулися од волока, а Федір Тарасович занурив підсаку і лишив її у воді.

— Товариші! Ми знали, що краснуха поширилась на ваш район, і я привіз з собою ліки од цієї страшної хвороби. Ці ліки — лівоміцетин. Лівоміцетин дає чудові наслідки при лікуванні людей. Лівоміцетином лікується черевний і висипний тиф, дизентерія, холера, туляремія, і багато інших хвороб. Доведено, що вірус краснухи теж боїться лівоміцетину. Вводячи лівоміцетин коропові, ми допомагаємо йому боротися з хворобою. Зараз почнемо лікування. Давайте хворого на операційний стіл! — звернувся професор до Костя.— Зонд!

Кость витяг з шаплика трикілограмового коропа, Катерина Остапівна подала зонд, а довготелеса лаборантка — ампулу з лівоміцетином. Професор наповнив зонд ліками, всунув його в рот рибині і, спорожнивши, витяг.

— Другого! Зонд! Ампулу! — командував він і, швидко закінчивши нескладну операцію, знову повторював: — Далі! Зонд! Ампулу!

Федір Тарасович підняв руку, як школяр, і промовив:

— Товаришу професор, дозвольте запитати.

— Прошу.

— У нас у ставках не менше мільйона річняка, тобто однорічних коропенят, десять тисяч штук дворічних коропів, чотири тисячі трирічних та шістсот ще старших. Коли хвора тільки четверта частина риби, то й то скільки її буде! І як же ото кожній рибині розкривати рота і вливати ліки?

Професор припинив роботу.

— На жаль, ввести лівоміцетин кожній хворій рибині ми не маємо змоги. Це дуже дорогі ліки. Ми будемо лікувати лише тих коропів, які призначені на нерест, від яких ждемо потомство...

— А решта?

— А решта?..— професор зітхнув.— Прошу продовжувати вашу роботу.— І сам взявся до своєї.

Він знову заходився вводити лівоміцетин, рибалки розвантажували волок, кидаючи рибу, окремо хвору, окремо здорову, у садки. Не подумайте, що садок — це те, де ростуть дерева. Це також і не той

садок, що для маленьких дітей. Це великий мішок з сітки. Його занурюють у воду і тримають у ньому спійману рибу.

— А навіщо ми пускаємо в садок хвору рибу? — спитав хтось з робітників.— Однаково ж її доведеться закопувати. Всі, в тому числі й професор, глянули на Костя, бо це він наказав хвору рибу також тримати в садку.

— Іване Івановичу, вчора ввечері ви сказали, що краснуха поширена в ставках, а коропа, що живуть у річках, на краснуху не хворіють,— промовив Кость.

— Так, я це казав,— відповів професор, не розуміючи, куди хилить директор господарства.

— Я хочу зробити експеримент...— Кость замислився, і всі з цікавістю чекали, що він скаже далі,— Для мене ясно, що хворих мальків коропа буде у нас не менше одного мільйона штук. На осінь це був би один мільйон кілограмів риби, вартість її майже мільйон карбованців. За інструкцією я повинен негайно закопати, знищити оцей мільйон карбованців... Знищити мільйон, щоб зберегти десятки мільйонів! Якщо не знищувати хворої риби, то краснуха пошириться на всі водоймища, знищить усіх коропів! Тому я пропоную експеримент. Ось поряд,— він показав на дамбу вздовж долини,— канал, що ним відводять воду з річки в Дніпровське море. В ньому вода тече весь час. Вкинемо в цей канал хворих коропенят. Може, вони одужають у проточній воді?

Професор замислився на хвилину, потім усміхнувся і підняв угору палець:

— А це, знаєте, ідея! — сказав він.— Тільки... Тільки ж...— він опустил палець.— Тільки ж ми забруднимо канал хворобою.

— Вода з каналу йде в Дніпровське море, а воно вже заражене краснухою.

— Та так... Але... Ми знаємо, що в проточній воді риба на краснуху не хворіє, та наука не має доказів, що хворий короп видужує, коли перенести його в проточну воду. Отже, шановний Костянтіне Івановичу, я не можу ручатися, що наш експеримент буде вдалий...

— От ми й з'ясуємо це, пустивши хвору рибу в проточну воду.

Я не розумію, чому, власне, завагався професор. Адже справа була цілком ясна — оскільки хвора риба підлягає знищенню, то чому не вдатися, нехай і до ненадійного засобу, щоб урятувати її. Я висловив свою думку вголос, і всі глянули на мене.

— От ненажера! — вигукнув кат, думаючи, що я прошу ще риби.

— Чи не заболів у нього живіт? — стурбувалась директорова дружина.

— О, ви ще на знаєте цього кота! — з гордістю промовив професор, і я аж затанцював, що мене зрозуміли — Він може вмолати два кілограми смаженої шинки і не захворіти, а тут якесь жалюгідне півкіло...

"Оце зрозумів! А ще професор..." — образився я і сумно опустив хвоста.

Тільки Кость нічого не відповів на мої слова і, напружено думаючи, мовчки дивився на мене, та так уважно, що мені стало ніяково. І раптом він сказав:

— Іване Івановичу, а чому, власне, ви вагаєтесь? — І далі він слово в слово повторив усе те, що я казав.

Я застрибав з радості. Кость, Костянтин Іванович, шановний товариш директор зрозумів мене! Який він хороший, цей Кость,— розумний, сміливий, вродливий. Я дав собі слово допомагати йому на кожному кроці, завжди і скрізь, коли це буде в моїх силах.

А професор, вислухавши Костя, стиснув плечима і промовив ніби до себе:

— А справді, чому? Чому? Хвору на краснуху рибу завжди знищували, закопуючи в яму, а з заражених ставків спускали воду і робили дезінфекцію дна. Я звик до цього. А ви раптом пропонуєте новий спосіб... І ви знаєте,— тут професор враз пожвавішав,— ми маємо нині надзвичайні, винятково сприятливі умови для проведення експерименту! Поряд — проточна вода! Проточна вода, яку не страшно забруднити краснухою! Дорогий Костянтине Івановичу, у вас чудова голова! Ви — молодець, Костянтине Івановичу! Дозвольте називати вас просто Костем.

— Здрастуйте! — втрутився в розмову я.— Ви ж його й так називали Костем!

Але директор засоромився і промовив:

— Прошу вас. Я дуже радий...

Та професор, видно, не слухав його.

— Ви розумієте, які перспективи відкриваються? Коли наш експеримент вдасться, ми матимемо величезне стадо імунних коропів! — Професор глянув на вусатого Федора Тарасовича і, за звичкою все зразу пояснювати, провадив: — Короп, який хворів на краснуху і видужав. вдруге не захворіє на цю хворобу. Він має імунітет проти неї! Більше того, потомство такого коропа теж не хворіє на краснуху! Теж імунне! Коли хоч десята частина наших коропчат видужає, ми матимемо величезне племінне стадо стійких до краснухи коропів! Ми дамо мальків од цих

коропів в усі ставки Радянського Союзу і заселимо всі ставки рибою, яка не боїться цієї страшної хвороби. До праці! До праці, дорогий Костю!

Я був дуже зворушений промовою професора і почав аплодувати, але мене не підтримали.

— Почнемо з ванни? — вже спокійніше промовив Іван Іванович.

— Ванну професорові! — наказав Кость.

— Божевільні! — скрикнув я.— Надворі початок квітня! Ви простудите нашого професора! — Але на мене не звернули ніякої уваги, і робітники почали наливати воду у великий брезентовий шаплик.

Тоді я підбіг до професора і почав умовляти його не робити дурниць, але він навіть не глянув на мене, стежачи, як розчиняють у шаплику сіль. Дома професор купався у ванні без солі. Навіщо ж тут йому сіль? Це питання примусило мене замислитись, і я, заспокоївшись, став чекати. Яке все ж таки багатогранне і різноманітне життя! Я живу на світі вже два роки, а майже щодня потрапляю на якусь несподіванку. Навіщо сіль?

Але моєму здивуванню не було меж, коли в ванну (це був звичайний шаплик), замість професора, посадили... коропів! Купали рибу!

— Вай! — скрикнув я.— Та вона ж і так весь час у воді! Навіщо ж її купати?

Але рибалки, незважаючи на мої вигуки, продовжували накидати в зроблені з сітей носилки коропенят і коропів. Потім носилки опускали в шаплик і, побовтавши там рибу, витягали її, полоскали, висипали в цистерну з написом "Живорибна" і купали нову партію коропів. Коли вода забруднилась, її обережно вилили.

Чому так обережно вилили воду? Це мене теж цікавило. Еге! Он воно що! На дні шаплика, коли вилили з нього воду, дещо залишилось. Це були п'явки і ще якісь огидні створіння, яких професор називав риб'ячими вошами. Виявляється, ці паразити, присмоктавшись до коропів, пили їхню кров. У солоній воді вони поодпадали від риби і тепер ворушилися, підіймаючи свої бридкі щупальця.

Мене інколи нападали блохи, і я знаю, яка то неприємність, коли з тебе смокчуть кров. Але я міг спіймати блоху або принаймні почухатись, коли вона вкусить! А бідолашні коропи не мають ні лап, ні рук, ні кігтів, ні зубів. Вони не можуть не лише прогнати чи вбити паразита, а навіть почухатись!

Робітники знову наповнили шаплик водою, розчинили сіль, купали нові партії риби, аж поки не вибрали весь волок. Купану рибу цистерна відвозила до інших ставків, великих коропів — до розсадників, мальків — до моря, в яке їх впускали, хворих вкидали в канал.

Сонце піднялось уже височенько, стало добре-таки припікати. І мені схотілося спати.

Таємниця Петренка

Я вже був уместився на професоровій куртці, яку він скинув, коли стало жарко, аж на греблі, що одділяла ставок від каналу, з'явився незнайомий чоловік.

— Чого вам тут треба? — суворо запитав його директор господарства.

— А що, хіба тут не можна ходити? — відповів той зухвало. Так, ходити тут не заборонялося, і наш директор тільки неприязно кинув:

— А чого ходити?

— Подивитися...

Незнайомий зажерливо позирав на рибу, що блищала золотою лускою на сонці, хвилююче тріпотіла у волоці або раптом підстрибувала на півметра над шапликом-ванною. Це був явно підозрілий тип, і я цілком розумів неприязнь до нього нашого директора.

Зненацька я помітив, як очі незнайомця широко розплющились. Я простежив за його поглядом і побачив, що він спинився на нашому Петровичі. Той ненароком глянув теж на нього, хвилину дивився, раптом зблід і потім злякано опустив очі. Незнайомий ледь усміхнувся і відвів свій погляд убік.

"Еге! — сказав я сам собі.— Тут щось є!"

Несподівані вигуки захоплення одвернули мого увагу від незнайомого. Я кинувся до волока і остовпів. Рибалки тримали в підсаці велетенського коропа. Я не знаю, з чим можна порівняти цього велетня, бо життєві враження в мене дуже обмежені, як і в кожного, хто провів майже все своє життя в чотирьох стінах квартири.

— Оце короп!

— Не короп, а цілий кабан!!!

— Акула!

— Теля!

Ці вигуки лунали з усіх боків і розширили мої уявлення про світ. Я ж ніколи ще не бачив ні живого кабана, ні живого теляти, ні акули. Тепер я міг уявити, які вони є,— такі, як оцей коропище.

Рибину зважили, викупали і посадили в окремий садок. Ненароком я глянув на незнайомого типа. Він не зводив очей з коропа, а почувши, що його вага — шістнадцять кілограмів, аж затанцював на місці. "Еге!"— знову сказав я собі і на всякий випадок підійшов до нього ближче, щоб понюхати і запам'ятати його запах. Як я потім хвалив себе за цю обачливість!

Незнайомий весь час поглядав на Петренка, а той ховав очі та хмурнішав. Тепер я був певен, що вони знають один одного і в них є якась таємниця. Раптом я згадав, що під час моєї першої зустрічі з Петровичем у мене виникла підозра, що він щось приховує. З свого невеликого життєвого досвіду я переконався, що людина здебільшого приховує погане, і в цьому люди вельми схожі на котів, які, зробивши шкоду, удають, що це зробили не вони. Може, це нескромно, але мушу сказати, що я особисто завжди чесно признаюсь, коли зроблю щось не так. Зрештою, значно легше один раз відбутися заслужену кару, ніж мучитися, що тебе викриють і покарають подвійно — за злочин і за те, що його приховував.

З такими думками я сидів на професоровій куртці і уважно стежив за незнайомцем. Нарешті він спіймав-таки погляд Петровича і, моргнувши йому, пішов геть. Петрович не міг зразу ж відлучитися і лише поглядав у той бік, куди подався невідомий. Від хвилювання я вже не міг сидіти на місці. Навіщо незнайомий кликав Петровича? Що приховує в своїй чорній душі (я був певен, що душа в нього чорна) Петрович?

— Що з ним? — стурбовано сказала дружина директора, побачивши, що очі мої позеленіли, а хвіст заметлявся.

Заполонений тривожними почуттями, я забув про ввічливість, про те, що ця жінка гостинно приймала нас з професором у себе дома, і так зашипів на неї, настовбурчивши шерсть, що вона злякано відстрибнула.

— Він сказився! — скрикнув Петрович.— Убити його негайно!

— Ха-ха-ха! — внутрішньо зареготав я і на всякий випадок одбіг від мерзотника.— Перш ніж ти мене вб'єш, я викрию тебе, негідника і злочинця!

Адже я був певен, що він приховує злочин, бо такі люди, як він, зробивши щось добре, кричали б про це на весь світ!

Нервові напруження раптом спало, і я потихеньку пішов по сліду, що його залишив у повітрі незнайомий. Коли ставок, що його розвантажували, залишився далеко ззаду і вже не чути було голосів рибалок, я побачив його. Він сидів за горбком і палив цигарку. Причаївшись у торішньому бур'яні, я став чекати.

Хвилини збігали страшенно повільно.

Аж ось почулися кроки, і показався Петрович. У мене солодко забилося серце. Зараз я дізнаюся про все!

— Виходить, ти воскрес? — глузливо спитав Петренка незнайомий.

— Прости мене... — глухим голосом промовив Петрович і похилив голову.

— Простити? А за що тебе прощати, мій дорогий? — уїдливо усміхнувся той.— Хіба ти чимсь завинив проти мене, мій любий друже Пуголовице?

Петрович ураз злякано замахав руками:

— Тихше! Благаю тебе, тихше! У мене тепер... Я тепер той... Тепер моє прізвище не Пуголовиця, а Петренко...

Я весь перетворився на увагу, "Пуголовиця! Що ж ти зробила, Пуголовице, коли довелось міняти прізвище?"

— Благаю тебе, товаришу Ракша, не виказуй мене!

— Ага, тепер уже "товариш Ракша"? Тепер "благаю тебе"! А пам'ятаєш свого "передсмертного" листа до карного розшуку?

— Сумління загризло...

— Сумління! — витріщився Ракша.— Кому ти брешеш? Якщо сумління загризло, то я зараз піду і скажу, хто ти такий.

— Не буду! Не буду! — скрикнув Пуголовиця.— Я сам не знаю, що зі мною тоді сталося. Мабуть, у голові замакітрилось.

— Ох і стерво ж ти! — похитав головою Ракша.— Замакітрилось! Коли ж саме тобі замакітрилось? Я тобі нагадаю все... Пам'ятаєш, як ми вдвох, — я і ти, відвезли машину мануфактури "наліво"? Тоді тобі ще не замакітрилось? Мовчиш? Ти одержав сто тисяч карбованців і сказав, що віддаси мені мою частину, коли повернемось на базу. Пам'ятаєш?

— Пам'ятаю...

"Мерзотник! — ледь не скрикнув я,— Ось кого пригріли ми з професором! Ну, стривай же!"

— На базі ти вийшов з кабіни і сказав, що зараз повернешся. І отут тобі, мабуть, і замакітрилось?.. Бо ти не повернувся... Пригадуєш?

— Не знущайся з мене, товаришу Ракша, так негарно...

— Негарно! Заговорив, падлюка, про чесність! — вигукнув Ракша.— А мені було гарно, коли наступного дня мене заарештували? І завбази заарештували, і бухгалтера, і комірника, і того директора магазину, що ми йому "здали продукцію". А чому нас заарештували? Мовчиш? То я нагадаю тобі. Ти написав до карного розшуку листа, що не можеш жити з таким злочином на душі і вирішив накласти на себе руки — втопитися, а своїх спільників запроторити в тюрму... Тут тобі, мабуть, і замакітрилось, бо здати гроші в карний розшук ти забув...— Ракша зареготав і чекав, що скаже Пуголовиця.

— У мене гроші вкрали,— видавив з себе Пуголовиця.— Украви всі гроші, я боявся, що ви мені не повірите, вб'єте мене...

— Вкрали! — похитав головою Ракша.— У тебе вкрадуть...

— Та хіба ж я працював би прибиральником, коли б мав ті гроші?

Мені здалось, що в словах мерзотника є логіка. Справді, навіщо йому працювати на такій чорній роботі, коли він мав аж сто тисяч карбованців? Але Ракша не поступався.

— Ти гадав, що нас за таку велику крадіжку розстріляють, а ти тоді спокійно житимеш без свідків свого злочину? Вгадав? Не вийшло! Усіх не розстріляли. Але десять років відсидів! І свої частини грошей не одержав, і десять років відсидів! А ти? Ти не сидів і дня, але одержав усі грошенята! Тож як тепер? Відсидиш удвоє більше?

— Прости мене...— прошепотів Пуголовиця і скривився, щоб заплакати,— Я за свій гріх усе зроблю для тебе...— І захлипав.

— Тільки не скигли! — гидливо махнув рукою Ракша.— Поки що платитимеш мені рибою. Сьогодні вночі я під'їду сюди машиною та наберу з десяток центнерів коропчуків.

Я думав, що Пуголовиця злякається, але його обличчя засяяло:

— Оце діло! Ти знаєш, тут можна великі гроші взяти! Тільки як же ти набереш? Ставки вночі охороняють.

— То пусте! Зараз тут така гаряча пора, що всі: і робітники, і службовці, і вартіві — на розвантажуванні ставка. Напрацюються за день, а вночі на варті спатимуть.

— А чим же я допомагатиму тобі? Я ж хочу, щоб і мені з риби якийсь процент ішов.

"Ех ти, процент! — зло засміявся я.— Почекай, одержиш усі сто процентів за свої злочини."

— Процент?! — раптом визвірився Ракша.— Тобі процент? Загарбав мої сто тисяч карбованців та ще й процент просиш?!

— Тихше, ради бога, тихше! Які сто тисяч? У мене ж тоді відняли всі гроші! Чи я б посмів узяти твою частину? — А то й не посмів? — удавши здивування, глузливо спитав Ракша.

— От люди! — скорботно промовив Пуголовиця.— Тому й про процент прошу тебе, що за душею не маю й копійки. Не віриш? Як вийшов я ото з кабінки тоді, на мене накинuloся двоє, руки скрутили, в рот рукавицю заткнули, я й ойкнути не встиг. Забрали гроші й ходу... Мабуть, хтось із нашої компанії... Коли б не той директор магазину.

— Ну, чорт з тобою, платитиму тобі двадцять процентів, хоч міг би й нічого не платити. Та я не такий, як ти...— глянув недобрим оком Ракша.
— Він, бач, совість згадує.

— Та годі тобі про це! Про діло давай! — вже добродушно відмахнувся Пуголовиця.— Ти кажи, що мені робити?

— Я вже подумав про це. Ти станеш на нічну варту. Скажи: хочу всі свої сили віддати на благо батьківщини, хочу працювати і вдень і вночі! — Ракша зареготав.— Зарекомендуй себе передовиком!

— О! Оце ти правильно порадив! — погодився Пуголовиця, але ж зразу злякано додав: — А як дізнаються, що взято рибу?

— Напишеш на мене донос, а сам утопишся,— хмикнув Ракша і додав: — Хто дізнається? Хіба відомо, скільки риби перезимувало! На краснуху спишуть.

Але обличчя Пуголовиці лишалося заклопотаним.

— Я ж не сам вартуватиму. Вони ж ще когось пошлють.

Ракша засміявся:

— Їй-бо, не пізнаю тебе, Хомо...

"Хомо? Отже, він і ім'я змінив! А професор зве його Сидір Петрович!"

— Невже тебе треба вчити, як знешкодити варту?

— Придушити? — таким тоном, наче йшлося не про людину, а про блошицю, запитав Пуголовиця.

— Дурень!

— Зрозумів! Щось придумаю,— запобігливо промовив Хома.— Я вже придумав!

Вони домовились, що машина прийде увечері, а грабувати ставок почнуть десь о третій годині ночі, коли люди найміцніше сплять.

— Та гляди, щоб бува, не вирішив виявити пильність,— недобре засміявся Ракша,— бо одне моє слово, і ти знову станеш Пуголовицею.

— Та хіба я такий дурний! — полегшено відповів Пуголовиця, який уже, мабуть, лічив у думці гроші, виручені за вкрадену рибу.

Вони розійшлися, а я з метою конспірації ще трохи посидів у бур'яні і потім повагом пішов до рибалок, милуючись краєвидами, обмірковуючи свій план та радіючи, що вночі спіймаю Петренка.

Браконьєри

Насамперед я вирішив добре виспатись, щоб не хотілося спати вночі. Умостившись проти сонечка, я примружив очі, водночас стежачи за Пуголовицею. Він був похмурий і задумливий, а коли хтось обзивався до нього, то злякано здригався. Видно, наступна нічна операція добре-таки його мучила. Може, це й негарно, але я зловтішався, бачачи, як він здригається, а передчуття результатів операції, коли цього мерзотника спіймають на гарячому і викриють його ганебне минуле, наповнювало мене солодким почуттям помсти.

Рибалки відпочивали навколо вогнища, над яким висіла велика цеберка із знаменитою рибальською юшкою. Наш професор, директор Кость, його дружина та довготелеса лаборантка оглянули добрий десяток коропів, виміряли їх уздовж і впоперек і визнали, що недовершеність фігури у цих коропів позбавляє їх права мати потомство і що вони гідні лише для юшки.

Густий аромат юшки, приправленої цибулею, лавровим листом та кропом, не дав мені заснути. Я підійшов до гурту і, оглянувши всіх, відчув, що найдобріший тут директор Кость. Тому я став тертися біля його коліна, ледь чутно наспівуючи пісеньку. Він зрозумів мене, витяг з цеберки півкоропчука і, остудивши його, дав мені. Пуголовиця аж підстрибнув, але побоявся заперечити директорові. А я злорадно зиркав

на свого ворога і навмисно викаблучувався — їв повільно, раз у раз, без усякої причини, оглядався на всі боки або починав гратися риб'ячим пірцем.

Але який хороший Кость-директор! Я колись розповім вам його біографію. Найбільше запало мені в пам'ять, як він вступав до рибного технікуму. Мені також подобалось, що він добре грав в футбол. Тільки не подумайте, що я болільник! Ні. Я поважав Костя за те, що він, хоч і грає добре в футбол, прекрасно знає і свою основну професію, що він висококваліфікований спеціаліст!

Наївшись, я заснув і прокинувся ввечері, коли рибалки вже пішли додому. Сонце зайшло, вологе повітря і близькість водоймищ нагадали мені про затишну кімнату, але зараз я не мав права думати про відпочинок. Адже я, і тільки я, можу зараз урятувати народне майно від злодіїв!

Оскільки в моєму плані нічних дій поки що був лише один пункт, а саме — потреба добре виспатись (що я й виконав), зараз треба було негайно продумати другий пункт: як повідомити охорону про злочинство. Тільки тепер я усвідомив, що це не так легко. Дома, щоб примусити господаря відчинити зачинені двері, я кричав: "Відчиніть двері!" — і біг до дверей. Якщо господар не розумів, я знову повертався до його кабінету і з криком біг до дверей, повторюючи це доти, доки не виконували мого прохання. Але ж тут зовсім інші умови! Злочин планується за кілометр від будки, де містяться вартіві. Чи зрозуміє вартівий, куди я його кличу? Внутрішній голос підказував мені, що не зрозуміє.

Справді, як повідомити охорону про змову? Становище було критичне. Голова моя гарячково працювала, шукаючи виходу, але його не було. Саме тут спало мені на думку все написати і дати листа директорів. Але зараз робити це було пізно: по-перше, я не вмів писати, а по-друге, не було ні паперу, ні олівця...

"Якось воно та буде..." — змушений був заспокоїти себе фразою, яку я ненавидів, бо її вживають тільки безвольні, малокультурні коти та службовці, які звикли до самопливу. Та нічого не поробиш.

Час збігав. З кожною хвилиною я відчував, як мої нерви натягуються все дужче й дужче. Що я робитиму, коли почнеться грабування? Що? А надворі темнішало й темнішало, час злочину невблаганно наближався.

Коли геть смерклося, прийшли троє вартових, серед них і Пуголовиця з гвинтівкою. Один з охоронців вів на ремінці величезного пса. Вперше за все життя я глянув на цю потвору без ворожого почуття.

— Сьогодні вітаю тебе, собако! — скрикнув я і одбіг від нього, щоб уникнути зайвого конфлікту.

Охоронець з собакою залишився в будці, яка стояла в центрі ставкового господарства, а Пуголовиця і другий вартовий пішли в різні боки оглянути "об'єкти", або, просто кажучи, окремі ставки.

Пуголовиця подався в той бік, де господарство межувало з шляхом і де був ставок, з якого сьогодні вибрали частину риби. "Починається!" — з хвилюванням подумав я і пішов назирці за своїм ворогом.

Пуголовиця був веселий, навіть наспівував щось під ніс, і я ніяк не міг втямити, чому він такий, адже його чекала небезпека!

Кілометра за півтора від будки, біля останнього ставка, Пуголовиця спинився і, озираючись на всі боки, почав чекати. Минуло з півгодини, почулося чахкання мотора. Серце мені тривожно забилося: "Він!"

Чахкання наближалось, і скоро я побачив півторатонку, що спинилася кроків за сто від ставка. Ніч була темна, але коти прекрасно бачать вночі, і мені було видно Ракшу, що простував до нас. Пуголовиця, який не міг бачити, хто йде, захвилювався і крикнув:

— Стій! Хто там? Стій, стрілятиму!

Ракша спинився і тоном, в якому почувалося презирство, сказав:

— Гляди, стрельнеш, то лиха не оберешся! Спочатку взнай, що тобі буде, коли вб'єш мене.

Пуголовиця, пізнавши голос Ракші, опустив гвинтівку. Ракша підійшов до Пуголовиці впритул і, пересвідчившись, що він тут сам (мене він не побачив), сказав тихо:

— Не подумай мене вбити. Ідучи сюди, я залишив жінці листа, в якому написав усе про тебе. Якщо мене вб'ють або спіймають, жінка віддасть його в міліцію. Второпав?

Я побачив, як враз осів і посірів Пуголовиця. Так ось чому він був такий веселий, ідучи сюди! Він надумав убити Ракшу і позбутися небезпечного свідка.

— Таке вигадав! — хрипко промовив Пуголовиця і швидко закліпав очима.— Давай краще про діло...

В цю мить почувся гавкіт собаки, що наближався.

— Старший вартовий іде сюди! — злякався Пуголовиця.

— Іди назустріч і перейми його. Рівно о першій приходить сюди. Я й товариш чекатимемо тут з машиною. Годинника маєш?

— Маю.

— Усе! Йди!

У мене трохи відлягло від серця: старший вартовий не такий дурень, щоб повірити на слово цьому негіднику. Він перевірить, хто в машині, побачить волок, і все буде гаразд.

Я ледве встигав за Пуголовицею, біжучи назустріч вартовому, і враз спинився, почувши голосне дихання собаки. Що робити? Адже цей "друг" кине́ться перш за все на мене! Я вже бачив його вогненні баньки і роззявлену страшну пащу. Тікати? Раптом мій погляд упав на деревце за десять кроків від мене. Блискавично я стрибнув на нього і за секунду сидів уже на самому вершечку, благословляючи в душі цього чудового Костя, що придумав насадити дерева вздовж доріжки між каналом і ставками.

Пуголовиця запевнив старшого вартового, що машина проїхала далі, і той вагався, чи йти аж до шляху, чи не треба.

"Іди! Іди! Цей мерзотник тебе обдурює!" — гіпнотизував я старшого вартового.

— Поїхали далі! — кажу вам,— Не вірите, ходімо подивимось. Готовий хоч об заклад побитися.

Я з тремтінням чекав відповіді. Невже повірить негіднику? Собака, що поривався був уперед, зненацька почув мене і став кидатись до деревця. Я злякано нявкнув, не думаючи, до яких наслідків це призведе.

— Так ти до кішки рвався! — посміхнувся старший охоронець.— Ну, тоді, Петренку, ходім назад.

Вони пішли до будки, з я поплентався за ними, картаючи себе за свою нестриманість. Як попередити біду? Ця думка щохвилини виникала в моїй свідомості, і від цього мене раз у раз обдавало жаром.

У будці вартові затопили пічку, і я, переборовши страх перед собакою, шмигнув до гурту і сховався в куток.

Я ставлю на карту життя!

Стрілки годинника невблаганно посувалися до цифри 1, і з кожною хвилиною нерви мої напружувалися дужче й дужче. Що робити, я не знав і був близький до відчаю.

Десь біля одинадцятої години Пуголовиця почав вечеряти. Він витяг смаженого коропа, огірок, хліб, потім злодійкувато озирнувся і дістав з-за пазухи пляшку.

— Ви як хочете, а я вип'ю. Цілу ніч на вологому повітрі! — він налив півсклянки, випив, крякнув і почав заїдати огірком та рибою.

Старший охоронець проковтнув слину і одвів очі вбік.

— Може б, і ви...тее? — улесливо промовив Пуголовиця і налив повну склянку.

"Так ось яким способом вирішив ти знешкодити охорону" — промайнуло у мене в думці, і я крикнув:

— Негідник!

— На! Чорт з тобою! — вилаявся він і кинув мені кісточку від коропа. Але я презирливо відштовхнув її геть. Мене нічим не купиш!

Старший вартовий проковтнув ще раз слину і несміливо запротестував:

— Це, бачиш, забороняється...

Невже він вип'є? З завмерлим серцем я чекав, що буде далі. Чи візьме він себе в руки, чи скаже оте огидне "але".

— Але...— промовив старший охоронець і випив.

Третьому дали півсклянки. Пляшка була велика, і вони всі випили ще по добрій порції.

Після вечері Пуголовиця і другий охоронець хотіли були прилягти, але старший послав їх в обхід, а сам вийшов з собакою надвір і сів біля будки. Я не вибіг зразу за Пуголовицею, а тепер не міг вийти, бо собака лежав на порозі. Ой, як усе складається недобре! Не менше десяти хвилин довелось мені чекати, поки собака заснув. Коли я вислизнув з будки, Пуголовиця був уже далеченько. Я кинувся був доганяти його, але на півдорозі спинився. Навіщо я біжу за ним? Треба негайно покликати сюди старшого вартового! Адже перевалило за дванадцятку, і ось-ось грабіжники почнуть свою чорну справу.

Я кинувся назад до старшого вартового. Захекавшись, я добіг до будки і остовпів. Тримаючи в руці ремінець, охоронець спав. Біля нього, поклавши голову на лапи, спав і пес. Я глянув на годинник на руці вартового і здригнувся: було без чверті перша. Зараз Пуголовиця з Ракшею несуть до ставка волок і через п'ятнадцять хвилин витягнуть тонну коропів!

Я безпорадно глянув у той бік, де Пуголовиця і Ракша збиралися зтягти волок. В нічній темряві я бачив чорні плеса ставків, рівну алею дерев уздовж каналу, і раптом щаслива думка осяяла мене.

Вагатись ніколи. Це була єдина можливість врятувати скарби ставка.

Я кинувся на собаку, щосили вкусив його за хвіст і блискавично відстрибнув геть. Пес вихором зіскочив з місця, аж вирвав ремінець з рук

вартового і помчав за мною. Я ледве встиг добігти до першого деревця і миттю злетів на самий вершечок.

Собака був розумний і, бачачи, що мене йому не взяти, повернув назад. Але тільки він зробив кілька кроків до будки, як я зліз з деревця і, нявкнувши на все горло, пустився бігти туди, де був Пуголовиця. Пес крутнувся і кинувся за мною. Я чув не лише огидне дихання цієї потвори, я відчував жар його дихання. Одна мить, і я буду в його пащі! Та від цієї миті залежало не лише моє життя! Я напружив усі сили і встиг стрибнути на друге деревце. Тільки так, тільки ризикуючи щохвилини своїм життям, доведу собаку до злочинців.

Страх покинув мене. Весь під владою досі незнаного почуття, я біг перед носом пса, злітав на деревце, сидів хвилину, злазив на землю і знову мчав перед роззявленою пащею. Дивно, але у мене не було ніякої ворожості до собаки. До речі, його звали Норд, хоч він був зовсім не англосаксом. Між іншим, я помітив, що собаки та стиляги страшенно люблять прибирати собі такі псевдоніми.

— Давай, давай, Норде! — кричав я йому, щосили тікаючи від нього.

На серці у мене буяла радість: з кожною хвилиною я наближався до мети. "Ніщо так не здружує, як спільний ворог!" — подумав я і похвалив себе за цей афоризм. Можливо, хтось з людей уже проголосив цей вислів раніше, але серед котів я, безперечно, маю пріоритет.

Ми пробігли з Нордом вже добру половину шляху. Я сидів на деревці, віддихуючись, готуючись до чергової перебіжки, коли пес, замість того, щоб повернутись до будки, як він робив це щоразу, раптом насторожив вуха і прислухався. Мить він стояв нерухомо, потім з гавкотом рвонувся вперед, туди, куди я його й вів.

Я зітхнув на повні груди.

— Нарешті!.. Фу-у...

Сплигнувши з деревця, я пробіг кілька сот метрів і виліз на самий вершечок іншого деревця, звідки було не тільки добре видно все, що робилося біля ставка, а й чуто розмови.

Пуголовиця стояв з гвинтівкою на березі, а Ракша з своїм напарником тягли волок. Вони побачили Норда, коли той виринув з темряви.

— Собака! — злякано крикнув Пуголовиця.— Тікайте! Собака!

В цю мить од будки заволоало:

— Аля-ля-ля! Бери його! Бери! Аля-ля-ля!

Норд метнувся до злодіїв і загавкав все дужче, готовий стрибнути в воду. Ракша і той, що з ним, кинули волок і по воді дременули до автомашини. Пуголовиця злякано тупцював на місці.

— Візьми його, чорта! — ледве промовив Ракша, бо від страху в нього не попадав зуб на зуб.

Але Пуголовиця теж боявся собаки і тільки безпорадно крутився.

— Візьми, кажу тобі! — прохрипів Ракша.— Бо тобі ж буде гірше!

Лемент старшого вартового наближався, Норд ось-ось готовий був кинути на Ракшу, і Пуголовиця наважився. Він схопив за ремінець і потяг собаку до себе, а злодії вискочили на берег і побігли до машини.

— Я стрілятиму в повітря! Не бійтесь! — кинув їм навздогін Пуголовиця і стрельнув раз, вдруге.

Коли машина загула, Пуголовиця відпустив собаку і зчинив крик:

— Сюди! Сюди! Караул!

А за півгодини біля ставка було вже повно народу. Прибули директор, решта охорони, робітники рибгоспу. Я теж прибіг на місце злочину, бо собака тепер був на міцному ремінці.

Директор Кость побачив мене і здивовано промовив:

— А ти чого тут?

— Як чого? — обурився я. — А хто ж організував відсіч злодіям?

Але мене ніхто по слухав. Слухали Пуголовицю.

— Чесно признаюсь, думав подрімати, а тоді кажу собі: е, ні! Тебе, Петренко, кажу собі, поставили на варту біля народного добра!

— Мерзотник! Брехун! — вже не стримувався я, та він брехав далі.

— Пішов в обхід, аж чую — наче щось плещеться. Я туди, дивлюсь: тягнуть волок. Ну, я зразу й бабахнув! Не знав, що в них автомашина, треба було по скатах дати! Та хіба вночі влучиш?

Усі захоплювались Пуголовицею, хвалили його, а на мене ніхто аніякісінької уваги. Мені стало вельми гірко на душі. Хто ризикував життям, хто справді рятував народне добро, а кому дісталася слава!.. Хвалили Норда, хвалили старшого вартового, і тільки мене, так би мовити, організатора перемоги, ніхто не згадував. Я зітхнув і згадав Письменника, у якого колись жив.

Цей Письменник писав гарні речі, які подобались читачам, але в доповідях, у пресі, в статтях критиків його майже ніколи не згадували. Я не міг не дивуватися, чому Письменника не обурює таке ставлення до нього. Одного разу я підслухав його розмову з дружиною на цю тему:

— Хіба я пишу для того, щоб мене похвалив голова Спілки письменників чи хтось з критиків? Хіба я пишу для слави? Я пишу, бо вважаю, що це потрібно народові. Свідомість того, що я роблю корисну справу — достатня нагорода за мою працю.

Я згадав цю розмову, і в мене посвітліло на душі.

"А хіба я ризикував своїм життям сьогодні для слави? Я врятував ставок від злодіїв, і найвища нагорода мені — успіх моєї операції!" — сказав я собі і геть розвеселився.

Директор господарства, почувши в повітрі густий аромат спирту, делікатно запропонував вартовим відпочити і поставив біля ставок інших охоронців. Волок відправили на склад. Сподіватись на новий наскок злодіїв було нічого, і я поїхав з директором додому. Приємно було заснути в теплій кімнаті, на теплій ковдрі, в оточенні друзів.

Новий ворог!

Після такої важкої ночі я довго спав, і коли прокинувся, було вже біля дванадцятої. Вставати не хотілося, і я кілька хвилин дрімав, одночасно обдумуючи план на сьогоднішній день. Пуголовиця і Ракша були поки що знешкоджені, можна було взятися до інших справ.

Найбільше мене турбувала низька культура місцевих котів. І я надумав прочитати їм цикл лекцій. Я вирішив почати з літературної теми, а саме: "Образ кота в художній літературі". В дужках я назвав цю лекцію — "Від маркіза Карабаса до наших днів". Мені здавалось, що вона знайде шлях до сердець широкого котячого загалу.

В другій лекції мені хотілося дати хоча б загальне уявлення про наше рибне господарство та про основні завдання, що стоять перед ним.

Надворі було сонячно. Я вже вирішив був іти прогулятися, коли раптом почув шерех. "Злодій?" — майнула думка.

Товариство Пуголовиці та Ракші настроювало мене на відповідний лад, тим більше, що дома нікого з людей не було. Затаївши дух, я прислухався, і враз солодко-тривожне почуття охопило мене всього.

"Миші!"

Так, це шкреблися миші. Нечутними кроками я пішов на шерех, побачив нору і сів біля неї. Знаючи, що тут немає кота, миші зовсім знахабніли. Не минуло й години, як перша миша висунулася з дірки і потрапила до моїх пазурів. За десять хвилин з'явилася друга, ще за п'ять — третя, а за одну хвилину — четверта. Я посидів ще трохи, але більше мишей не появлялося. Тоді я склав їх трупи рядочком, а сам пішов у кухню і поснідав рибою, яку мені залишили директор і професор.

Все-таки, яке приємне заняття — мисливство! Я давно не відчував такої насолоди, як сьогодні, впіймавши цих чотирьох шкідників.

Вислизнувши через вікно, я зліз на дах. Звідси видно було ставки, людей, що ловили рибу, "живорибну" автомашину. На другому боці даху я зустрів знайомого котика і, сказавши, щоб він оголосив усім про мою сьогоднішню лекцію, зстрибнув на землю і пішов оглянути двір.

Я побачив Ракшин волок, що сушився біля комори, і задоволено посміхнувся. Потім зайшов до комори і страшенно здивувався — звідусіль ішов густий запах мишей. Що ж роблять місцеві коти, яких тут не менше десятка?!

Присівши на хвилину серед комори, я зразу ж помітив мишу і вмить схопив її. От побачив би мене Письменник! Скільки клепав він на мене, що я ледар!

Наполювавшись донесхочу, я вийшов надвір і зустрівся з своїм ворогом. З брезентовою торбиною через плече він простував до лабораторії. Морда була в нього заспана, але задоволена.

"Мерзотник! — подумав я.— Користуєшся чужим подвигом!"

Раптом я помітив, що в торбині щось ворухиться. Природна цікавість і свідомість того, що не слід спускати очей з цього злочинця, примусили мене піти за ним до лабораторії.

Довготелеса лаборантка заглядала в мікроскоп, коли Пуголовиця ввійшов до приміщення.

— Ось вам на аналіз,— промовив він і почав виймати з торби хворих коропів. Це було жахливе видовище — спотворені виразками, пухлі, поточені паразитами, вони викликали в мене огиду. Враження посилювалося ще й тим, що я допіру добре поснідав, а в коморі, знехтувавши страхом перед туляремією, з'їв пару молодих мишенят.— Отаке робить хвороба! — сказав Пуголовиця.

— Просто жах! — підтримала його лаборантка.— Оця краснуха поперек усього організму мені стає!

Пуголовиця поклав хвору рибу у ванночку, потім допитливо глянув на лаборантку і витяг пару здорових трикілограмових коропів:

— А оце вам, Аделаїдо Семенівно, від мене.

— О, дякую! — сказала вони басом і смикнула бровами.— Хоч я не маю тенденції приймати подарунки, але це з вашого боку дуже люб'язно.

— Будь ласка! Рибалки ж там варять юшку, а хіба можна рівняти вашу роботу до їхньої? Я ж знаю! В інституті служу!

— Спасибі,— подякувала вона,— робота у мене складна, але я не маю тенденції користуватися своїм становищем.

— За тенденцію не знаю, а на мене можете надіятись! Кушайте собі на здоров'ячко.

— Спасибі, спасибі,— знову подякувала лаборантка.

"Люди, люди! — подумав я. зітхнувши.— Хіба ж так можна робити? Аделаїдо, навіщо ти взяла ці два коропи? Хіба ж ти з'їси шість кілограмів риби?!"

— Ви сьогодні відзначились! — басом, але улесливо промовила лаборантка і, кокетуючи, смикнула бровами.— Оцих браконьєрів я просто вбивала б!

— А ти сама хіба не браконьєр, коли береш крадену рибу? — кинув я з сарказмом.

— Убивати таких гадів було б найвірніше! — відповів Пуголовиця і навіть не почервонів.— Сьогодні знову вартувати...

"Еге! — сказав я собі.— Доведеться і мені не спати".

Пуголовиця вийшов, а я залишився подивитися, що робитиме лаборантка.

Думаєте, вона кинулась до хворої риба, кинулась робити аналізи? Аякже! Ні, вона запакувала одного здорового коропа в папір і поклала в

холодильник, а другого почистила, покряяла на шматочки і поставила смажитись на електричну пічку.

"Боже! — подумав я.— Скільки ворогів у риби! Пошесні мікроба, воші, п'явки, браконьєри і навіть ті, хто покликаний її розводити і охороняти!"

Сумний, з важким тягарем на душі, я вийшов з приміщення і біля дверей зустрів котика.

— Я все зробив,— повідомив він.— Вас чекають за коморою.

— Чудово! — відповів я, і ми побігли на збори.

Я виступаю як лектор. Релігійний кіт

Аудиторія зібралася досить солідна — не менше як півтора десятка котів і кішок, не рахуючи кошенят. Як і належить лектору, я спочатку глибокодумно помовчав, уважно оглядаючи присутніх. Я зразу ж звернув увагу на двох котів: один, з яким я вже якось зустрічався на даху,— старий, товстий, з жовтим, недовірливим поглядом, зиркав на мене явно вороже; другий — теж товстий і теж немолодий, але, на противагу першому, якийсь улесливий; дивився він на мене підкреслено байдуже, зате, коли переводив очі на свого сусіду — старого кота, погляд його враз ставав таким солодким, що аж нудило.

На обличчях молодого покоління і жінок я читав захват. І це не дивно: коли вони бачили у себе лектора та ще з таким розкішним хвостом і з такою пухнастою шерстю? До того ж серед усіх присутніх я був єдиний чорний кіт. Я ще раз окинув оком аудиторію і помітив худе, з закислими очима кошеня, яке, проте, дивилося на мене скептично. Підборіддя в кошеняти було вимазане в сажу, а вуса підстрижені. Котик, що сповіщав про мою лекцію, помітивши, на кого я дивлюся, весело підморгнув мені і шепнув на вухо:

— Це наш стиляга!

Я стримав усмішку і почав:

— Тема моєї лекції вам відома. Ви живете в родинях, де є малі діти, яким розповідають казки. Отже, ви знаєте художні твори з героями-котами. Я глибоко поважаю людей, але не буду брати приклад з людей-лекторів, які в своїх лекціях люблять переказувати те, що всім відомо.

Аудиторією пройшов схвальний гуркіт. Лише старий кіт глянув на мене із зневажливостю, а його товстий приятель зазирнув йому в вічі з явною підтримкою.

— З поваги до вас я не говоритиму про ті твори, яких ви не читали. З поваги до себе я не говоритиму про ті твори, яких я не читав.

У відповідь пролунали сміх і аплодисменти, а старий кіт ще більша спохмурнів.

— Друзі! — провадив я з піднесенням.— Критик повинен дати принципіальну оцінку твору і розтлумачити значення художніх образів, розкрити все їх багатство, всю їх глибину, весь їх пафос. В чому ж пафос кота з твору "Кіт у чоботях"? В тому, що кіт виступає тут як позитивний тип. Виступає як кіт, достойний наслідування! Казку створили люди. Звідси логічно випливає, що людина любить і поважає котів. "Кіт у чоботях" — твір французький. А візьміть ви російську казку про "Кота і півня", де головний герой твору Котофій Котофійович не лише врятовує од смерті дурного півня, а й носить дідові на роботу сніданок і обід! Це кіт-трудівник! І так скрізь! В усіх творах!

Я зробив паузу.

— А "Кіт-зłodюга" Паустовського? — почувся іронічний голос улесливого кота.— Хіба в цьому оповіданні письменник не спотворив образ радянського кота? Чого ж ви про це нічого не кажете?

Всі притихли, молодь запитливо поглядала на мене, чекаючи, що я скажу.

— А як на вашу думку? Спотворив чи не спотворив? — спитав я в свою чергу.

Дехто хихикнув. Улесливий глянув на того, що сміявся, потім на мене і, не зрозумівши підступності, самовпевнено промовив:

— А як же ще можна кваліфікувати твір, коли кота змальовують зłodюгою? Це спотворення! Я особисто так вважаю.

— Ах, особисто?..— промовив я, не приховуючи глузування.— А ви особисто читали це оповідання?

Він знімав, а знайомий сіренький котик аж затанцював від задоволення, потім підвівся і, захлинаючись від хвилювання, промовив:

— У цьому оповіданні письменник описує, як кіт-зłodюга став чесним котом, котом-трудівником.

По аудиторії пройшов смішок, і я, бачачи, що всі зрозуміли, що за тип цей улесливий кіт, добив його однією фразою.

— Може, у вас ще є запитання? — кинув я йому, і аудиторія вибухнула реготом.— Так! — промовив я після паузи.— Люди нас люблять, складають про нас казки і пісні, пишуть оповідання і вірші. А ми? Давайте ж глянемо на самих себе. Чи достойні ми того образу, який створив народ? — Я допитливо оглянув слухачів і побачив, що улесливий опустил очі.— Чи достойні ми нашого високого імені? Ви всі знаєте, що з родини

котів вийшов цар звірів — лев, що з родини котів вийшли тигри, що ми є дядьками і тітками цих відомих і страшних звірів? Затямте собі: не кіт з родини левів чи тигрів, а тигри і леви з родини котів!

Я помітив, що на обличчях багатьом присутніх, особливо молоді, засвітилося почуття власної гідності.

— Я повторюю: чи достойні ми того образу, який створив народ? Як розцінити, наприклад, такий факт? Сьогодні я зайшов до комори і спіймав там чотирьох мишей. А де ж були ви? Як ви могли допустити таке розплодження мишей? Треба менше спати,— провадив я суворо,— треба більше думати, більше турбуватися про виконання обов'язків, покладених на нас історією! Чи розумієте ви нетерпимість такого становища?

— Ти нажерся коропів,— грубо прохрипів старий кіт,— то тобі можна ловити мишей, а як ми сидимо на одному хлібі, то не дуже потягне на полювання...

Зчинився галас, і я відчув, що більшість слухачів не підтримує старого kota, що настрої присутніх в основному здоровий.

— Ничипоре,— сказала літня кішка,— навіщо ти брешеш? Хіба тобі не дають потрухів з риби? Хіба ти не крадеш м'яса у своєї хазяйки? А хіба ти не задавив недавно двох голубів та не потрощив їх з кістками? Старий кіт злісно нявкнув на кішку, а його сусіда докірливо на неї блимнув.

— От бачите, товаришу Ничипоре,— сказав я лагідно,— справа, виходить, не в харчах, а в характері індивідуума! — Я вжив слово "індивідуум", щоб показати свою освіту, і це була моя помилка.

— А! Так я по-твоєму індивідуум! — скрикнув Ничипір і стрибнув на мене всією вагою свого тіла.

Я відчув біль у хребті і, збивши блискавичним рухом агресора, схопив його зубами за карк, одночасно так ударивши його кігтями, що в повітря полетіла жовта шерсть. Щоб бути об'єктивним, я повинен додати, що в повітрі літала і чорна шерсть, бо Ничипір був дужим котом. З кожною хвилиною ми скаженіли. Кусали та дряпали один одного з енергією, гідною кращого застосування.

Молодь вигуками підтримувала мене, і тільки товстий підлабузник кричав:

— Бий чорного! Бий лектора!

Але молодість, освіта і сибірська порода взяли своє, і Ничипір спасував. Зализуючи рани, він сів на своє місце.

— Ну що ж, будемо вважати, що перерва кінчилась? — пожартував я.
— Продовжимо лекцію?

— Просимо, просимо! — загукали всі і найголосніше кіт-підлабузник. Він тепер одсунувся від Ничипора і улесливо дивився на... мене.

"Підлий же ти!" — подумав и і демонстративно одвернувся від нього.

— Друзі, я не хочу знущатися з переможеного чи показувати свою зверхність — це було б недостойно кота з передовими поглядами, але мушу повернутися до нашого конфлікту з шановним Ничипором. По-перше — в слові "індивідуум" немає нічого образливого. Слово "індивідуум" означає — особа. Тепер я на власній шкурі переконався, що не треба вживати чужоземних слів, коли є свої... І по-друге — шановний Ничипір доводив тут, що він їсть самий хліб і такий став знесилений, що не може подужати мишеняти, але чесно вам признаюсь, що він мало не подужав мене...

У відповідь на мої слова роздався гучний регіт, і тільки Ничипір сердито муркнув.

— На цьому я закінчую лекцію "Образ кота в художній літературі". Чи будуть запитання?

Як і завжди на лекціях, запала тиша. Потім той котик, що сповіщав про лекцію, підняв лапку.

— Будь ласка! — сказав я.

— Чи не могли б ви нам розповісти про ваші героїчні дії минулої ночі?

Я засоромився і відповів коротко:

— Те, що я зробив сьогодні вночі,— обов'язок кожного. Як я міг сидіти склавши лапки, коли готувався злочин?

Моя скромність сподобалась всім, і мене ще раз нагородили оплесками. Щоб побороти ніяковість, я знову загадав ставити запитання.

— Що таке романтик? — спитало те худе кошеня, що весь час дивилося на мене скептично.

Я на хвилину замислився, шукаючи точне формулювання.

— Романтик — це той, хто схильний ідеалізувати людей, життя, хто мріє про щось незвичайне, про подвиги, про самопожертву.

Навколо загаласували, а якесь кошеня писнуло:

— А як ставляться романтики до праці?

— Працюють краще за інших! — твердо відповів я.

— А наш "романтик",— кивнула літня кішка на кошеня з підстриженими вусами і брудним підборіддям,— каже, що праця принижує живу істоту, і тому відмовляється не лише ловити мишей, а навіть учитися полювати. Він і вуса підстриг, щоб його не заставляли ловити мишей!

— Тоді він не романтик, а звичайний трутень і паразит,— сказав я.

— Правильно! — загула аудиторія.

— Дозвольте! — промовило кошеня-стиляга.— Я недавно читав роман, в якому письменник малює юнака-романтика. Цей романтик грає на більярді, причому на гроші, не хоче вчитися, не хоче працювати і тікає від московського буденного життя на курорт. А я теж мрію навчитися грати на більярді, то чому я не романтик? Я глянув на стильягу.

— Письменник не викінчив образу свою "романтика". Треба, щоб його герой, крім усього іншого, ще й не витирав очей, коли вони закисають.

Мої слова поглинув регіт, і знищене кошеня-стиляга шмигнуло від сорому у бур'ян.

— Ще є запитання?

— Скажіть, бог є? — несподівано спитала стара кішка.

— Бога нема! — відповів я категорично.

— Але ж люди вірять у бога? — стояла на своєму кішка.

— А ви особисто вірите в бога? — спитав я її в свою чергу.

— Вірю! — твердо відповіла вона.

Гомін присутніх засвідчив, що вірить не лише вона, а й ще дехто. Це мене стурбувало. Доведеться докласти чималенько праці, щоб прояснити свідомість цих нещасних. Але ж відсіч темряві треба було давати зараз, негайно. Для мене особисто проблеми бога не існувало. Я систематично дивився телевізор і слухав усі антирелігійні лекції, отже, був на рівні сучасної науки. Але як довести цій старій дурепі, що вона помиляється, вірячи в бога?

— Добре! — сказав я.— Ви вірите в бога, а як ви вважаєте — бог один і в котів, і в людей?

— Безперечно!

— Тоді скажіть, як, по-вашому, бог ловить мишей?

— Звичайно!

Я засміявся, згадавши слова відомого французького філософа-атеїста, який сказав, що не бог створив людину, а людина створила бога "по образу своєму і подобию", і коли б у кішок був бог, то він напевне ловив би мишей.

Я розповів про це аудиторії, і багатьох примусив замислитись, а стара кішка розгубилась.

— Але дехто розуміє бога як вищу силу, як причину всього суцього. Хто б створив світ, коли б не було бога? — спитав кіт-підлабузник.

— Це ви так думаєте? — руба поставив я питання.

Він зразу ж засовався: признатися, що він вірить у бога — соромно, а сказати, що не вірить,— страшно.

— Це не має значення,— відмахнувся він.— Я чув такі думки від людей.

— А звідки людям відомо, що світ створений богом?

— Як звідки?

— Та так! Чим ви можете довести, що його створив бог?

— Ну... Але... Розумієте... Аудиторія засміялася.

Я вирішив допомогти опонентові:

— Ви, може, маєте на увазі Біблію?

— Не я, а люди.

— Але чи можна вірити Біблії? В Біблії, наприклад, сказано, що людину створив бог з глини, але ж ви всі знаєте, що це не так. Чарльз Дарвін довів, що людина виникла внаслідок розвитку з одноклітинного організму, що "творення" людини тривало не один день, а сотні мільйонів років. Так?

— Дарвін, безперечно, правий,— погодився кіт-підлабузник.— Але все ж таки звідки з'явився світ?

— Він існував вічно,— сказав я.

— Як це?

Всі притихли, чекаючи, що я відповім. Питання справді було важке тому, що треба було відповісти популярно, так, щоб зрозуміли найнеписьменніші коти і навіть кошенята.

— Так, припустімо, що бог створив світ. Тоді скажіть, а що було до того, як він почав творити? — запитав я.

— Що було? Нічого не було!

— А як уявити собі оте "нічого"?

— Дуже просто. Ото стоїть комора. Уявіть собі, що комори немає. Оце і буде "нічого"! — Підлабузник зареготав, вдоволений своєю відповіддю.

— Пробачте, шановний друже,— урвав я його регіт.— Але ж комора займає певний простір. Якщо комору знищити, то залишиться місце, яке вона займала, залишиться простір. Так?

— Тільки простір! — погодився кіт.

— Значить, простір існував до того, як ваш бог почав творити світ?

Мій опонент мовчав...

— Ну, кажіть, чого ж ви мовчите?

— Існував.

— Завжди існував?

— Завжди.

— Оце й є вічно! — засміявся я.— Зрозуміли, що таке "вічно"?

— Зрозуміли! Зрозуміли! — загукали всі, в тому числі й кошенята.

— Виходить, що простір міг існувати вічно, а решту всесвіту треба були творити комусь? Де ж логіка? — Я чекав відповіді., але, звісно, не дочекався.— Ні, дорогий колего, бог тут ні до чого. Бог тут зайвий. Всесвіт існував вічно. Бог — це вигадка. Бог — це ваша темнота, ваша неосвіченість!

Злам у настрої присутніх був безперечний. Навіть старий Ничипір дивився на мене з повагою, а стара кішка незрозуміло розводила лапами. Коли я й не зробив її атеїсткою, то віру в бога похитнув неабияк!

Було помітно, що всі дуже стомилися від незвичайного розумового напруження, і я вирішив не читати другої лекції, а звернувся з закликком стежити за Пуголовицею. Коротко розповівши, в чому справа, я запропонував таку резолюцію: "Всім котам, кішкам і кошенятам об'єднатися для боротьби проти браконьєрів. Звернути особливу увагу на Пуголовицю-Петренко, встановивши за ним неослабний нагляд".

— У мене невелика поправка! — підняв лапу кіт-підлабузник. Я пропоную першу фразу резолюції подати в такому вигляді: "відзначаючи заслуги особисто товариша Лапченка, всім котам..." і далі, як було запропоновано.

— Правильно! Правильно! — загули всі.

Якусь мить я внутрішню боровся. Лестощі вершковою сметаною вливалися в душу, але я встояв.

— Ні! — сказав я твердо.— Не особиста слава, а діло найдорожче мені! Я проти такого додатку до резолюції! Що сталося з аудиторією, не можна описати: всі нявкали, кричали, аплодували з таким захопленням, що я мало не заплакав. Але найбільшу радість подарував мені Ничипір. Він підійшов до мене і подав мені лапу:

— Друже Лапченку! Пробач мені. Я був неправий. Потім він швидко повернувся і всією тушею насів на кота-підлабузника. У повітря полетіла шерсть, а на землю закапала кров. Хтось крикнув котові-дворушникові, коли той, вирвавшись з пазурів Ничипора, дременув з лекції:

— Не забудь помолитися богу!

Ця репліка потонула в реготі.

Коли галас стих, я оголосив про закінчення лекції. Дехто побіг додому, дехто пішов ловити мишей, а частина публіки залишилася тут. Між нами зав'язалася розмова на літературні теми. Той котик, що скликав на лекцію (його звали Сіренький), підсів до мене ближче.

— Чому ви так мало спинилися в своїй лекції ка сучасній літературі? — спитав він мене і, не чекаючи відповіді, зробив стислий огляд художніх творів для дошкільнят, де героєм був кіт.

— Звідки ви так чудово знаєте літературу? — здивувався я,— Чи не збираєтесь ви захищати кандидатську дисертацію на цю тему?

— Ні. Я просто працюю в дитячому садочку,— скромно відповів Сіренький, почервонівши від моєї похвали.

— А ще що ви читали? — поцікавився я.

— Я хотів почитати "І один у полі воїн", але вона весь час на руках. Сьогодні її нарешті дочитала мадам Рабурденко, і сьогодні ж почну читати я. Власне, ми читатимемо вдвох з вихователькою дитячого садка, — уточнив він.

— А хто ця мадам?

— Наша лаборантка.

— Добре, коли б організувати нагляд і за нею,— сказав я.

Сіренький відповів слухняно:

— Буде зроблено.

Вечоріло, і професор, можливо, турбувався, що мене так довго немає. Я попрощався і пішов додому.

Як одержати зайві 10 000 кіло риби

Увечері, сидючи з професором і директором господарства за чаєм, я дізнався про цікаву річ. Виявляється, що можна викликати нерест коропів майже на цілий місяць раніше, ніж це буває звичайно. Спочатку я не надавав цьому ніякого значення. Ну й нехай на місяць раніше, так що?

Аж ні. Коли короп виметає ікру на місяць раніше, то його потомство ростиме до початку зими не 5, а 6 місяців! Якщо годувати коропенят, кожне збільшить свою вагу за цей місяць на 100, а то й більше грамів. А коропеня ж не одно! Полічіть, скільки буде прибавки на один мільйон?

Десять тисяч кілограмів прибавки! Десять тисяч кілограмів риби!

— Організуймо ранній нерест! — скрикнув я, але, як і звичайно, професор не зрозумів мого вигуку.

— Привабливо, але ж...— тяг професор.

— Наше господарство вирощує не лише мальків для Дніпровського моря. Воно має завдання вирощувати і рибу на продаж! — доводив директор.

— Так, так...— знову тяг професор.

— Так у чому ж річ? — знову не витерпів я.

Виявляється, що ранній нерест відбувається тоді, коли в ставку тримають разом і коропів, і коропих. Нерест відбувається за несприятливих умов, багато ікри гине, встановити якийсь контроль неможливо.

— Боже! — нявкнув я,— Одна коропиха мече в середньому 450 тисяч ікринок! У нас у господарстві понад тисячу дорослих коропів, або, як ви кажете, маточного поголів'я риби. Пустіть 50 коропих та 100 коропів в один ставок, а нерест решти контролюйте. 50 коропих дадуть 23 з половиною мільйонів ікринок. Коли з цієї маси виживе лише двадцята частина, то матимемо понад мільйон коропенят, які важитимуть на 10 тисяч кілограмів більше, ніж коропенята пізнього нересту.

Треба віддати належне людям: хоч вони довго балакають, але зрештою приходять до правильних висновків. Після годинної розмови Кость, зробив ті ж самі підрахунки, що й я.

— У нас план — 40 тисяч кілограмів товарної риби. Щоб його виконати, ми запланували поставити на відгодівлю один мільйон мальків. А ми дамо не сорок, а п'ятдесят тисяч кілограмів риби! Перевиконаємо план! Завтра ж посадимо півтори сотні коропів — коропих і самців в один із ставків.

Давно вже впала ніч, надворі посвіжіло, почав накрапати дощ. У кімнаті було затишно і тепло. Професор і Кость допили чай і вели далі свою неквапну бесіду. Леночка спала, Костева дружина щось кроїла, а я сидів і мучився. Зараз Пуголовиця "вартує" рибу і, може, домовляється з Ракшею, як пограбувати ставки, а я гріюсь у теплій кімнаті замість того, щоб бути там, куди кличе мене обов'язок.

"Треба йти!" — казав я собі і щоразу зволікав. Нарешті я загадав собі: як тільки дома всі полягають спати, я зразу ж помчу на свій пост. Тепер можна було спокійно подрімати, не мучаючи себе щохвилини докорами совісті. Та не минуло й півгодини, як професор позіхнув, а Кость зараз же запропонував йому відпочити. Я аж муркнув, уявивши себе під холодною мжичкою.

— Прошу лягати, відпочивайте,— звернувся Кость до професора.— А я проїдусь по ставках: погода така, що варта сидітиме в куренях, а браконьєри шастатимуть.

— Чудово! Ти такий милий! — скрикнув я і вибіг за Костем надвір.

Ми сіли з ним у "Москвича" і поїхали, як тут кажуть, на об'єкти. Вартові справді сиділи в будці, за винятком Пуголовиці. Директор нагрімав на них, і вони поплентались вартувати.

Ми поїхали вздовж каналу і аж біля останнього ставка здибали Пуголовицю.

— Чекаєш напарника, злодію? — промовив я і тут же гірко посміхнувся: директор хвалив Пуголовицю за відданість справі.

Чи був тут Ракша? Я вислизнув з машини і, переборюючи огиду до мокрого ґрунту, пройшовся біля ставка, приносячись до повітря. Ні, Ракші тут не було.

Незабаром Кость поїхав додому, а я пішов далі обстежити місцевість. Вологість заважала мені, але все ж я вловлював сліди у повітрі. Відійшовши метрів за сто вбік од ставка, я раптом впіймав знайомий запах.

Ракша був тут!

Я лаяв себе в думці за лінощі, за те, що сидів у теплій хаті в той час, коли тут відбувалася змова.

Повернувшись до Пуголовиці, я сів оддаля, спостерігаючи, що буде далі. Мабуть, Ракша дав йому важке завдання, бо він нервував, раз у раз випльовуючи з свого гидкого рота гидку лайку. Мені противно слухати брутальності, але в надії, що Пуголовиця скаже ще що-небудь, крім лайки, я наблизився до нього. Мої сподівання справдились.

Після непристойного він додав:

— Чортяка! Де ж він забарився?

"Еге! — зрадив я.— Значить, я не спізнився!"

Пуголовиця ходив побіля ставка, прислухався, лаявся:

— Може, дощу злякався? Чорти б його взяли! Чи, може, щось перешкодило? Бодай тобі він здох! Де він ходить, каналія?!

Минали години, а Ракші не було. Я вмотивувався під снопом очерету, що його, на моє щастя, хтось тут кинув. Це мене рятувало від дощу, але не від вологи і холоду. Я змерз, як цуцик, але терпляче чекав.

Нарешті почало світати, Пуголовиця втратив надію на появу Ракші і, як мені здалося, повеселішав. Коли зовсім розвиднілось, стало ясно, що браконьєр не прийде. Раптом я згадав, що натрапив на слід Ракші ще на початку ночі. Очевидно, він прийшов на побачення зарано і, не дочекавшись Пуголовиці, пішов.

Змова злодіїв

Напружений день і безсонна ніч давала мені повне право на відпочинок, але я відчував, що не можу кинути свого поста. Я не пішов додому, а залишився біля того ставка, з якого мали сьогодні виловлювати рибу. Воду вже спущено, реманент для роботи був на місці, скоро мали прийти рибалки. Примостившись під перекинутим шапликом для купання риби, я примружив очі, стежачи за Пуголовицею.

— Чи витримаю я без сну дві доби? — запитав я себе, бо твердо вирішив не спускати з Пуголовиці очей весь день і наступну ніч. Та мої побоювання були марні: Пуголовиця чергував ніч і тепер мав відпочивати півдня. Я зрозумів це, коли він витяг пару коропів, що на мотузку були спущені в воду, і почвалав додому.

Склепавши повіки, я лежав під шапликом, коли раптом почув оклик:

— Ей, ви! Добродію!

Неприємно вражений тим, що мене розбудили, і підкреслено іронічним зверненням, я незадоволено муркнув і розплющив очі. Переді мною стояла худа, з нервовим блиском в очах, ще досить молода кішка. Хвилину я вагався — вилаяти нахабу чи, навпаки, убити її ввічливістю, вірніше ввічливим презирством, і спинився на останньому.

— Я слухаю вас,— промовив я байдужим тоном.

— Що вам зробив мій син?! Навіщо ви ошельмували його?! — почала вона на високій ноті, з кожною новою фразою все більше й більше підвищуючи голос.— Яке ви маєте право втручатися в життя сина?! Виховуйте своїх дітей! Своїх дітей!

— В чому справа? Я нічого сінько не розумію,— промовив я стримано, хоч істеричне вищання незнайомої кішки мене нервувало.

— Ах, ви нічого не розумієте! А хто глузував з мого сина? Хто називав його стилягою? Хто називав його кислооким?

Я не міг стримати усмішки:

— То ви он про що? Ви — мати того кошеняти?.. Цікаво...

— Ах, вам цікаво! — перекривила вона мене.— Вам цікаво! Так, я мати того кошеняти! Мати! І не дозволю, щоб з моєї дитини знущалися! Не дозволю, щоб ображали мою єдину дитину!

— Прошу Вас не кричати,— скривився я.— Ви виховали паразита і тепер лаєте мене за те, що я називав ваше кошеня так, як воно того заслуговує,— стилягою-паразитом.

— Тю на вас! Я виховала паразита! То воно ж ще дитина. Я люблю своє дитя і хочу, щоб воно бачило в житті тільки радість! Так, я не дозволяю своїй дитині працювати! Досить того, що я мучусь, не вилажу з роботи, то нехай хоч дитина поживе як слід, не знаючи турбот, не знаючи праці!

— Дитина? — засміявся я — Та всі ровесники вашої дитини прекрасно ловлять уже мишей!

— Для матері дитина — завжди дитина, якого віку вона не була б.

Я з жалем дивився на цю дурну істоту. А скільки є матерів, що отак по-дурному люблять своїх дітей, псують їх, завдають їм непоправної шкоди.

Кішка продовжувала істерично кричати, доводячи свою любов до сина, а я шукав слова, які найболючіше вдарили б її і водночас показали б її глупоту. Почекавши, поки вона видихалась, я спитав:

— А ви задумувались, чого ваше кошеня таке шолудиве? Ви порівнювали його з іншими кошенятами? Чому в нього такий жалюгідний вигляд?

Кішка враз зів'яла.

— Здоров'я у нього слабе. Це таке мені горе! І чому в нього слабе здоров'я? — промовила вона таким голосом, що мені стало її жалко.

— М'язи слабі, бо не ловить мишей, а мишей не ловить, бо м'язи слабі,— сказав я з сарказмом.— Невже вам приємно дивитися, що всі кошенята як кошенята, а ваше таке кволе...

Кішка раптом заплакала.

"Чорт їх носить тут, цих істеричок!" — вилаявся я в думці і похмуро чекав, що буде далі. Та моє мужське серце довго не витримало, вже через хвилину я, хоч і холодно, але озвався до неї.

— Ну, чого ви?..

— Допоможіть мені...— простогнала вона.— Я не знаю, що з ним робити... Як мені виховати його?

— Виховувати дітей треба тоді, коли впоперек лави лежать, а коли вздовж,— то вже пізно...— проказав я прислів'я, яке чув од людей.

— Молю вас, порадьте, що мені робити?

— Що я можу вам порадити? — знизав я плечима.

— Ви такий освічений! Ви так багато бачили в житті! Ви буваєте в товаристві вчених.— В її очах блиснула надія.— Скажіть, що ви зробили б на моєму місці?

— Я?.. Гм... Справді, що я зробив би?..— Хвилину я думав, що треба було б зробити на місці цієї нещасної, і раптом відповідь знайшлася.— Не дав би йому їсти!

— Як?! — скрикнула вона.

— А отак! Не дав би та й усе!

Кішка хвилину дивилася на мене, потім зітхнула і пішла геть.

"Сама винна",— подумав я і, добре вмостившись, ліг спати.

Незабаром мене розбудив гомін — прибули робітники на чолі з директором і професором. Хоч як хотілося мені спати, але я не втерпів, щоб не подивитись на перший улов.

У цьому ставку були здебільшого дорослі коропи, віком п'ять і шість років, які цієї весни мали дати потомство. Я люблю дивитися на таку рибу.

Перш ніж затягти волок, директор наказав дістати чотирьох дохлих коропів, що геть усі — у виразках, з червоними черевами — плавали на поверхні води. Тим часом два робітники викопали на пагорбку яму і вкинули в неї спіймані трупки, обливши їх спочатку гасом.

І ось витягли перший волок. Приємно було слухати, як дужо тріпотять п'рцями коропа в неводі, в носилках, у ванні. Сидячи під шапликом, я не міг одірвати очей од цих красунів, та шаплик був потрібен для ванни, і мене прогнали.

Перш ніж перекинути коропів до карантинного ставка, їх уважно оглядали і ретельно вимірювали. Якщо короп був криворотий, кривошій чи кривоспинний — його зразу ж відкидали геть. Звичайно, не геть, а до окремого садка, щоб потім відвезти на продаж. До цього ж садка потрапляли дуже вузькі і дуже тонкі коропи...

Поснідавши, я заснув і прокинувся в обід, коли прийшов Пуголовиця, заспаний, червонопикий, ще огидніший, ніж завжди. Роботи було багато, і всі вартові потроху допомагали вдень, хоч і не спали вночі. А Пуголовиці ж треба було завоювати цілковите довір'я.

Я байдуже стежив за розвантажуванням ставка, коли раптом на доріжці почулися кроки. Я озирнувся і аж скрикнув від несподіванки. До нас простував Ракша.

— В чім річ? Що вам тут треба? — сердито крикнув йому Кость.

— Пробачте,— відповів той прихильно.— Бензин у мене ось-ось вийде, чи не дали б трохи? Я шофер, машина на соші.

Несподівано в розмову втрутився Пуголовиця:

— Давай! Давай звідси!

Він три дні побув вартовим, а вже навчився кричати "Давай!".

— Давай! А то матимеш бензин! Товаришу директоре, дозвольте, я піду запишу номер його машини. Тоді він затямить, де береться пальне!

Ракша враз чкурнув од ставка, а Пуголовиця кинувся за ним.

— Правильно, Петренку! — крикнув навздогін директор.

"Що сталося? — здивувався я.— Чому змінилися відносини у злодіїв?"

На хвилину я замислився і враз ляснув себе по лобі.

— Вай! — скрикнув я.— Це ж він навмисне, щоб побачитись і поговорити з своїм спільником.

Не гаючи і секунди, я подався за Пуголовицею і наздогнав його раніше, ніж він порівнявся з Ракшею.

— Я тебе вчора цілу ніч ждав,— почав Пуголовиця.— Змок, як хлющ.

— А я трохи раніше приїхав, почекав, тебе немає... А тут пішов дощ!

— Ну, добре, кажи — чого?

Ракша похмуро посміхнувся:

— По рибу.

— А як ти її візьмеш?

— От я тебе й питаю — як?

Пуголовиця подумав:

— Волок маєш?

— Наче не знаєш...

— Позич у кого-небудь,— порадив Пуголовиця.

— Небезпечно. Як піде чутка, що рибу покрадено, зразу ж почнуть допитуватися, хто в кого брав волок. Ти краще мій передай.

— Та я жду нагоди,— кивнув головою Пуголовиця і додав: — А рибу ми візьмемо...

Я весь перетворився на слух.

— Як потепліє, почнуть підгодовувати рибу, короп звикне до певного місця, от ми там і затягнемо!

— Це було б добре! А коли ж почнуть годувати?

— Та як погода, може, й через тиждень-два, а може, й через місяць.

— Довго ждати,— похитав головою Ракша.— А давай у розсадному затягнемо! Великих! Тих, що на розплід! З ікрою!

— Страшно! — заперечив Пуголовиця.— Про це зразу ж дізнаються, адже незабаром нерест, а коропи там лічені.— Він раптом посміхнувся.— Ми їх заберемо пізніше! Після нересту. Хто тоді знатиме, скільки їх у ставку?

Але ця пропозиція не викликала захоплення у Ракші.

— Коли це буде, а мені хочеться юшки зараз!

У Пуголовиці рот розтягся в посмішці аж до вух.

— А я про тебе подумав...— Вони підійшли до крайнього ставка, і Пуголовиця вказав на дві хворостинки, ввіткнуті в землю на самому березі.— Он бачиш — дві палички стирчать? Копни пальцем біля тієї, що ближче до води...

Ракша копнув і підняв шнур, що був схований у землі.

— Це ти добре придумав,— повеселішав він, витягаючи з води добрий десяток двокілограмових коропів.— Спасибі!

— Можу щодня залишати тобі на обід...

— А що! Це — діло! — зрадів злодій, але через мить він дивився на Пуголовицю вже підозріло.— Тільки гляди! Може, ти думаєш віддати мене отак охороні? Лист у жінки! І піде він, куди треба, на другий день!

— От дурний! — невесело засміявся Пуголовиця.— Що ти вигадуєш? Нам потрібна дружба! Міцна дружба!

— Мерзотники! Не смійте бруднити своїм язиком цього святого слова! — вирвалось у мене, але, захоплені розмовою, вони не почули мого вигуку.

— Я сповіщатиму тебе про час і місце побачення листами,— сказав Ракша.

— А як прочитає хто?

— А ми теж не дурні. Я писатиму, що такого ось числа о такій ось годині чекаю приїзду тітки. Це означатиме, що я чекатиму тебе.

— Ага, зрозумів. Тепер скажи мені якийсь номер машини,— засміявся Пуголовиця.

— Пиши.— І він назвав номер.— Сміху буде...

— А чий же це номер?

— Потім узнаєш...

Ракша сів у свою півторатонку і рушив по шосе. Пуголовиця довго стояв, задоволено всміхаючись, мабуть, підраховував майбутні прибутки. Я ледве стримав себе, щоб не видерти його безсоромні очі. А це здорово! Коли не матиму ніяких засобів боротьби, я зроблю це! Піду на таран!

По дорозі до рибалок я склав собі план дій. Перше — негайно організувати стеження за поштою. У листоноші була досить освічена кішка, яка могла б легко перевіряти всю кореспонденцію, що йде у наш виселок. Друге — я повинен негайно навчитися писати і розповісти всім, хто такий Петренко, хто такий Ракша і яку підлість вони задумали. Швиденько я добрався до рибалок. Не гаючи часу, скочив на машину, що саме йшла до висілка, і за кілька хвилин був дома.

Я беру олівець

Не молода, але симпатична кішка листоноші сказала мені, що нічим допомогти не може. Катя, яка розносить листи, одержує їх у конторі і несе по квартирах, не заходячи додому.

— А що в сумці, я не бачу,— кокетуючи, промовила вона.

— А хто працює в конторі?

— Ничипір.

— А, старий заводій! Ну, ми, з ним домовимось,— впевнено сказав я.

— Але ж він неграмотний,— підрізала мої надії кішка. І, бачачи мою розгубленість, додала: — Ничипір не хотів працювати над собою, а в нього були неабиякі здібності. Я знала його замолоду. Все йому легко давалося, і він аніж працювати, розлінився. А яким авторитетним котом міг би він бути!

Для годиться я співчутливо зітхнув, але мене зараз цікавив не життєвий шлях Ничипора, а викриття Пуголовиці.— То що ж робити? — з відчаєм у голосі промовив я.

— Я вам допоможу, дам Ничипорові помічника, який, я певна, вам сподобається і виконає ваше завдання. Я пошлю в контору свого сина — Сіренького, який зараз працює у дитячому садочку.

— О! Отого літературознавця? — зрадів я.

— Так.

Це була блискуча кандидатура, і я наговорив матері стільки компліментів, що вона аж засоромилась.

Закінчивши цю справу, я пішов додому і з незнаним досі хвилюванням почав готуватися до навчання. Олівець лежав на столі, тут же лежав блокнот. Я взяв у зуби олівець і відчув, що внутрішнє тремтіння досягло такої сили, що перейшло в фізичне. А справді, хіба це не найважливіший момент в моєму житті.?. Писане слово! Я навчуся писати і передам тим, хто не розуміє моєї мови, свої думки, свої знання!

Усвідомивши, що моє хвилювання йде від величності моменту, я заспокоївся.

— Будемо починати! — промовив я урочисто і, тримаючи олівець у зубах, провів першу риску для літери "П", бо я поставив собі за мету написати сьогодні два слова: "Пуголовиця — злодій".

Перша риска вийшла дуже гарна, друга теж була непогана, але щодо першої не зовсім рівнобіжна. Коли ж я з'єднавав обидві риси перекладиною, нехотя махнув хвостом, і вийшло ось що.

Я знав, що це літера "П", але можна подумати, що це "Н". Моя біда полягала в тому, що я неприродно тримав голову і дивився лише одним оком, через те літера виходила недосконала. Я ще кілька разів спробував написати першу літеру прізвища Пуголовиці, але щоразу зазнавав невдачі.

Мене поймав розпач. Виходить, мої надії марні. Та й справді — невже я найрозумніший кіт з усього нашого царства? Я кинув олівець і сидів, як у летаргічному сні.

Нараз блиснула думка:

"Ану, спробую тримати олівець у лапі!"

Надія повернулась до мене. Я схопив олівець обома лапами. Тепер мені було добре видно, як і куди йде риска, але папір рухався, бо лапи були зайняті, придавити його було нічим, і риска знову полізла навкоси. Вийшло щось схоже на літеру "у" з перекладинкою вгорі.

"Спробую тримати олівець в одній лапі!" — не здавався я, і — о радість! — я написав би чудову літеру, якби в останню секунду не вдарив себе хвостом по ребрах. До того ж так заболіла од цієї праці лапа, що я лише через півгодини заходився писати другу літеру. Написавши, нарешті, аж три літери, я зненацька глянув на годинник і скрикнув од здивування: минуло чотири години відтоді, як я взяв олівець, а мені здавалось, що я писав лише кілька хвилин.

Перепочивши, я написав ще одну літеру. Вже й повечоріло. Незабаром загуркотіла машина, і в кімнату ввійшли професор, Кость і його дружина. Скоро прийшла з садочка і Лена. Я сів на вікні і чекав, поки хтось прочитає мій перший твір. Ждати довелось недовго.

— Пуго,— прочитав Кость.— Хто це написав? Невже Леночка? Костева дружина здивовано розглядала написане.

— Більше нікому було написати. Леночко! — гукнула вона.— Це ти писала?

— Я!

— Це я написав! — скрикнув я нервово, ображений брехнею дівчинки.

— А може, не ти? — перепитав батько Леночку.

— Може, не я,— погодилась вона.

— То хто ж написав? — дивувалися всі, бо в кімнаті цілий день не було нікого, крім мене, звичайно.

— Кицька написала! — раптом догадалась Леночка.

Це мене так обрадувало, що я, знаючи, що вона схопить мене за хвіст, підбіг до неї і потерся об її ніжку.

— Кицька, кицька, розкажи, як ти писала? — запищала дівчинка.

Мене завжди ображало, коли мене вважали за кішку, але на цей раз я не звернув уваги на слова Леночки і хотів уже розповісти, аж раптом Кость запитав дівчинку:

— А що таке "пуго"? Що ти хотіла написати?

— Не знаю,— сказала вона.

— Вай! — скрикнув я.— Це ж тільки я знаю, хто такий Пуголовиця! Треба було писати: "Петренко — злодій".

В цю мить у двері хтось постукав.

— Телеграма професору Нетязі,— сповістила Катя ще на порозі.

— Може, щось трапилося дома з його дружиною? — стурбувався я. Хоч вона зичила мені смерті, але я не відчував до неї зла.

— Просять виїхати до Херсона,— сказав професор, прочитавши телеграму.— Починається нерест судака, треба подивитися, як там використовуються гнізда професора Білого.

Я зрозумів ці слова так, що професор Білий не читає лекції, а робить якісь гнізда, і голосно засміявся.

— Хочеш поїхати зі мною? — як завжди, не зрозумів мене наш професор.— Будь ласка!

Подорож морем

Мене роздирала внутрішня боротьба. Почуття дружби, зрештою, звичайної вдячності вимагало, щоб я поїхав з професором, почуття ж відповідальності (адже я мушу стежити за Пуголовицею) наказувало: залишайся тут! Я полегшено зітхнув, коли виявилось, що Пуголовиця їде з нами.

Ми сіли в "Волгу" і поїхали понад чорними нивами, серед яких де-не-де зеленіли шматки озимини. Мене дивувало, що ми їдемо на північ. Наскільки я пам'ятаю з географії, Херсон лежав на південь од нас. Дивували мене й слова Пуголовиці, який давав поради професорові берегтися і не застуджуватися. Та все незабаром з'ясувалося. Ми, виявляється, їхали не до Херсона, а до пристані, звідки "Волга" з Пуголовицею пішла назад, а ми з професором, взявши квитки першого класу, сіли на пароплав.

Я вже казав, що не люблю води. Але мені було цікаво подивитися на це "море", створене руками і розумом людини. Щиро кажучи, воно не

справило на мене сподіваного враження. Вода мене не вабила, а береги майже скрізь голі, без заростей лози та розлогих верб, що так прикрашають річки й ставки і, безперечно, прикрасили б і море. Не видно було біля берегів навіть очерету чи хоча б осоки. Чорніла самісінька рілля, яку ще не вкрила зелень сходів. Тільки там, де до води підходили масиви озимої пшениці, краєвид ураз оживав, лагіднішав.

Та справа не лише в красі. Мене як іхтіолога турбували обривисті береги моря, підмивані хвилями, вони обвалювалися і височіли всюди жовтою прямовисною стіною.

Ще рік тому я не надавав би цьому ніякого значення, але тепер не міг дивитися на такі береги спокійно. Біля такого берега не можуть нереститися короп, судак, лящ. А що це означає? Це означає, що не будуть збільшуватися природним способом запаси риби у водоймищі.

Короп може метати ікру на зеленому лузі, залитому повіддю. Не буде такого лугу — ікра в рибині перетвориться на місиво, і організм всмокче його в кров.

Судак викидає ікру на коріння верби, лози та інших дерев та чагарників, що ростуть біля берега, або на зелену траву на дні водоймища. Він може нереститися і на піскуватому або гравійному дні, пробивши в ґрунті гніздо-ямку. Але судак не відкладе свою ікру в мул. На замуленому дні він нереститися не хоче!

Не буде нереститися біля голого берега й лящ!

Є й такі породи риб, що, коли немає умов для нересту, здихають!

Так уже зробила природа, що кішка може окотитися хоч на горищі, хоч у підвалі, курка знести яйце де завгодно, хоч посеред двору, а риба — тільки в цілком певних умовах...

Зараз ми їхали з професором не лише подивитися на організований нерест судака, а й простежити за відправкою судакової ікри до нашого господарства.

Пливли ми довго. Мені обридло дивитися з віконця на сіру воду і жовті береги, і я пішов прогулятися. Я заглянув до комірника і спіймав там мишу, потім — до камбуза, де своєю пухнастою шерстю справив на кока таке враження, що він дав мені шматок сирого м'яса.

Тиша, повний шлунок і відсутність турбот настраювали мене на філософський лад. "Чому до мене скрізь таке добре ставлення?" — спитав я себе і зразу ж знайшов відповідь. "А тому, що ти, Лапченку, порядний кіт, ти чесний кіт, ти доброзичливий, працьовитий і принципальний кіт". Розв'язавши це не таке вже складне питання, я по асоціації згадав своїх, так би мовити, антиподів — кошеня-стилягу і того товстого кота-підлабузника, що з ним дискутував на лекції.

Я зустрівся з цим гладким лицеміром за кілька днів до свого від'їзду в Херсон.

— А, Лапченко! Привіт! — почав він фамільярно.— Знаєте, Лапченку, ви дали мені тоді цікаву ідею.

— Коли "тоді"? — промовив я, не приховуючи глузування.— Тоді, коли Ничипір учив вас принципальності?

— Ой, товаришу Лапченко, який же ви злопам'ятний,— улесливо замуркотів він замість того, щоб образитись або дати відкоша, вчепившись у мене кігтями.— Я з вами хочу порадитись, а ви...

— Кажіть, що таке? — нахилив я голову і опустил очі, як кожен, хто хоче показати, що розмова йому неприємна.

— Хочу, товаришу Лапченко, зробити доповідь на тему, яка повинна вас теж зацікавити.

Я мовчки ледь кивнув головою, що мало означати: "Продовжуйте, не тягніть!"

— На тему виховання нашої молоді.

— Як виховувати підлабузників? — не витримав я. Він проковтнув образу і продовжував:

— Це буде лекція на тему "Проблема перевиховання матусиних синків, як основна проблема котячої молоді".

Я витріщив очі.

— Я готую її на матеріалі про те кошеня-стилягу, яке ви так справедливо критикували на тих пам'ятних зборах, а також у бесіді з його матір'ю.

— Як же ви думаєте його перевиховувати?

— Ну, як? Організувати громадськість, напружити зусилля, вжити заходів, ну, взагалі...

Я дивився на нього з жалем...

— А чому ви вважаєте цю проблему основною для нашої молоді, адже ж у нас лише одне таке кошеня?

— А чому у людей ця проблема посідає таке місце в художній літературі? Адже у них теж матусиних синочків не так багато. А скільки творів про них! Навіть є пісенька, в якій співається:

Биография начинается С двадцати четырёх лет

— Отже, ви бачите, що люди помиляються.

— Звичайно!

— То навіщо ж вам повторювати помилки людей?

Він незрозуміло дивився на мене кілька хвилин, потім з відчаєм хитнув головою:

— Ех, коли б я був людиною!

— І що б було?

— Що було б? Ого! Я написав би кандидатську дисертацію на тему: "Проблема матусиного синка — основна проблема нашої чудової молоді".

Я уявив цього кота в образі людини — кандидата наук. Огрядна постать в сірому коверкотовому макінтоші і фетровому капелюсі, поважна хода, властива лише директорам підприємств і керівникам установ, і самовдоволене обличчя, від якого настільки безпідставно пре зверхністю, що хочеться схопити цього типа за в'язи і товкти носом об підлогу, як звичайного кота, коли він поводить себе не так, як йому належить...

— О, будь я людиною, я далеко пішов би...— мрійно примовив кіт-підлабузник.

Раптом зі мною сталося щось незрозуміле. Якась невідома сила підкинула мене вгору і посадила майбутньому кандидату наук на спину, а мої кігті і зуби вчепились йому в карк.

— Пристосованець! Негідник! Бездара! — вигукнув я, роздираючи йому шкіру кігтями, аж поки він не вирвався з моїх лабет.

— Це ще не все! — гукнув я йому навздогін.— Я ще прийду на твою лекцію! Начувайся!

Зараз, згадавши цей інцидент, я покартав себе за невитриманість і, давши слово надалі завжди тримати себе в руках, спокійно заснув.

У Херсоні ми з головою поринули в роботу. Але спочатку про Херсон. Оце справді місто! Отут справді краєвиди! Широченний Дніпро в жовтавій зелені весняних верб, зелені острови з золотим піском берегів, а навколо блакить води, а над головою блакить неба, а на обрії м'які, ласкаві, теплі обриси зелених заростей. Це оспівані поетами славнозвісні дніпровські плавні! Ні я, ні професор не могли втриматися, щоб не висловити свого захоплення краєвидами Херсона.

— Тепер наше завдання,— сказав представник раднаргоспу,— зробити такими ж прекрасними і береги нашого нового моря.

Ми з професором страшенно зраділи, почувши це, бо ж од берегів залежать рибні запаси водоймища.

— Які плани риборозведення у нашій частині нового моря? — спитали ми з професором.

Херсонець зневажливо махнув рукою:

— З нашої частини в 1965 році ми повинні взяти всього 7 тисяч центнерів риби.

— Це не так мало,— сказали ми.— Це — 700 тисяч кілограмів!

— А ви знаєте,— засміявся раднаргоспівець,— що один тільки риболовецький пароплав, який ловить сардини в Гвінейській затоці, за один рейс привозить нам 7 тисяч центнерів сардини. Або, як ви кажете, 700 тисяч кілограмів риби! За один тільки рейс! А він робить на рік шість таких рейсів! А в 1965 році у нас буде понад тридцять таких риболовецьких сейнерів! Ну?..

— Ну-ну...— зітхнули ми з професором і, поговоривши ще про краєвиди, подалися до місцевого рибпромислового управління.

Тут була гаряча пора, і нас гаряче зустріли.

— Показуйте! — сказав професор.

— Просимо! — відповів рибовод.

Ми залишили плавні і знову поїхали до "моря". Тут, на глинястому березі, робітники закінчували робити гнізда, в які судак мав виметати ікру.

— Так он які гнізда професора Білого! Так он для чого їх роблять! — скрикнув я, побачивши зігнуті з дюзи обручі, до яких було понав'язувано жмутки рослинних корінців. До гнізда прикріпляли цеглину замість грузила, а на капроновому шнурі — поплавок і обережно опускали у воду.

— Вчора поставили п'ятсот гнізд,— сказав рибовод.— Сьогодні ставимо ще п'ятсот, а всього запланували п'ять тисяч гнізд. За мінімальним підрахунком, сподіваємось одержати понад триста мільйонів ікринок.

Ми сіли в човен і поїхали перевірити, чи подобаються судакам гнізда професора Білого.

Рибовод потяг за шнур, до якого був прив'язаний поплавок.

— Вай! — скрикнув я, коли за шнуром сплигло гніздо, на якому жмути коріння перетворилися на жовті грона.

Витягли ще кілька гнізд. Всі вони були повні ікри, і професор раз у раз повторював :

— Чудово! Чудово!

Одне гніздо ми взяли з собою, щоб підрахувати, скільки до нього поприліпало ікри.

Потім ми підняли одне гніздо з тих, що поставили сьогодні. Воно було порожнє.

— Гадаю, що завтра на світанку й тут буде ікра,— промовив рибовод.

Одна судачиха випускає в середньому 600 тисяч ікринок! Скільки риби було б, коли б уся ця ікра розвинулась на судаченьт. Але ж не кожна ікринка буде запліднена, не кожна прилипне до трави чи до коріння, не кожна перетвориться на рибинку.

На ікру нападатиме риба-хижак, нападатиме жаба-хижак, нападатимуть хижаки-птахи, раки, різні жуки...

Ікру заноситиме мулом, її вкриватиме цвіль, до неї чіплятиметься пошесний мікроб... Добре, коли з 600 тисяч ікринок вилупиться 20 тисяч мальків.

А у мальків ворогів ще більше, ніж у ікри. Тут і щука, і окунь, і сом, і чайка, і чапля, і водяний бугай! Та що казати, коли й дорослий судак не від того, щоб проковтнути маленьке судачення, якщо воно загавиться...

Важко боротися крихітному судаченяткові проти великої риби... Та що боротися — хоч би втекти від хижака...

Гинуть величезними масами новонароджені рибинки, гинуть річні і дворічні, і зовсім мало їх залишається, коли вони стають дорослі.

Учені підраховали, що в деяких риб з кожних 100 тисяч ікринок виростає лише 3–7 рибин "промислового" віку, тобто таких рибин, що їх дозволяється ловити. Сім рибин з ста тисяч ікринок!

Це, звичайно, в природних умовах. Ось чому люди й організовують риборозводні господарства. Ось чому й ми приїхали сюди з професором. Ми почекаємо, поки закінчиться нерест, і повеземо ікру в наше господарство. У нас є спеціальні ставки, де в ікри та в мальків не буде стільки ворогів, як у морі. У нас її не занесе мулом, не поклює птах, не пожеруть окуні та бички.

Нереститься судак рано-вранці або навіть уночі, і ми з професором лягли раніше спати, щоб встати удосвіта. Але поспати до світанку мені не пощастило. Серед ночі я прокинувся од шерехів і навшпиньках виліз з намету. Невідомий мені птах сидів на торбині з продуктами, що висіла на кілочку біля входу в палатку, і намагався проклювати дірочку. Приглянувшись, я стрибнув і спіймав злодія. Хто ж він був? Я й досі жалкую, що не роздивився як слід, а по залишках пір'я вже не зміг визначити його породу...

Після такого несподіваного сніданку я пішов до моря.

Будьмо знайомі. Судак!

Вода! Яка вона одноманітна, коли тече з-під крана, і яка різна у ставку, в річці, в морі (я маю на увазі штучне море, бо справжнього не доводилось бачити).

Надворі вітер, високо в небі білі хмарки, не оті пухнасті, як молоденькі ягнята-ярки, а сухі, холодні, такі, що при них навіть сонце не гріє, і тоді вода в синіх, холодних хвилях незатишна, непривітна, ворожа, як і все навколо.

А коли небо у важких чорних хмарах, періщить, дощ, вологий вітер рве воду, закручує на ставку баранці, тоді вода олов'яно-сіра, холодна, неласкава, і хочеться бути від неї далі, хочеться в хату, на теплу лежанку.

А вода вночі! Чорна, глибока, страшна. Найменший струмочок здається бездонним проваллям, непевний крок — і воно поглине тебе, затягне на мулке дно, заселене жабами і гадюками...

Зате, коли надворі тихо, коли пече сонце, а від очеретів і осоки плине невимовний аромат, тоді вода лежить, як тьмяне срібло, спокійна, тепла, привітна.

Небо ледь-ледь порожевіло на сході. Німувала тиша. Безкрай водяний простір світився сріблом, і жодна брижа, жодна зморшка не порушували цього величного спокою. Я спинився біля берега і застиг, зачарований цим первозданним мовчанням. Мабуть, така тиша стояла на землі, коли природа творила свої перші живі клітини, коли ще не було жодної живої істоти, яка могла б подати голос чи викликати звук своїм рухом.

Не знаю, скільки часу простояв я замислений. І раптом — сплеск! Все ширшаючи і ширшаючи, йшло по поверхні води коло і не встигло розійтися, як почувся новий сплеск. Я глянув у напрямку звуку і побачив... хвіст. Так, риб'ячий хвіст, що висунувся з води. Він коливався з боку в бік, наче махав мені.

"Та рибина ж вітається зі мною!" — второпав я, нарешті, і відповів їй лапкою. Нараз висунулися ще кілька десятків хвостів і привітно помахали мені, вкриваючи воду хвилями.

— Здрастуйте! Здрастуйте! — кричав я рибі, а хвости все висувалися і висувалися цілою смугою біля берега.

"Звідки знає риба, що я прийшов сюди? Чим я заслужив таку увагу? — питав я себе і раптом згадав книгу Сабанєєва.— Та це ж почався нерест судаків! Це самиці судака мечуть ікру, ставши у воді сторч і висунувши хвіст аж на поверхню!" Я кинувся до намету, щоб розбудити професора.

За хвилину він, протираючи заспані очі, з щасливим, як у дитини, лицем стояв біля берега і дивився на хвости.

Мій настрій з піднесено-споглядального змінився на гарячково-мисливський. Я бачив рибу, яку можна було спіймати, і весь палав мисливською пристрастю. Була хвилина, коли я мало не стрибнув у воду, побачивши судаків хвіст біля самого берега. Та міцна воля, свідомість того, що у воді я безсилий проти найслабшої рибини, спинили мене од цього легковажного вчинку.

Професор скоро пішов до майстрів, що робили гнізда і занурювали їх у воду, а я сидів, як заворожений, дивився на хвости і нервово облизувався.

Сонце вже зійшло, а нерест тривав. Вода біля берега побіліла від молока судака, я уявив риб'ячі тельбухи, які мені частенько давали на сніданок, і відчув страшенний напад голоду. Я глянув на годинника (на руці професора, який знову підійшов до берега полюбуватися тим неповторним видовищем) і скрикнув:

— Боже! Я стою тут уже чотири години! Недаром мені так схотілося їсти!

Та одійти від берега я не міг. Мене гіпнотизував рух риби, як гіпнотизує мишача нора, біля якої я можу просидіти півдоби.

Професор знову пішов геть, а я, поклавши голову на лапи, не спускав очей з води. І раптом: бац! Величезний судак в екстазі вистрибнув з води і впав на землю.

Забувши про найсуворішу заборону ловити рибу під час нересту, я блискавично стрибнув на судака і вмить прокусив йому в'язи. Тільки після цього я замурчав і, відтягши здобич далі від води, почав їсти. Заспокоївши трохи голод, я відчув муки сумління, але швидко знайшов виправдання своїх дій. Прагнення до пізнання дійсності штовхнуло мене поласувати судаком, м'ясо якого, як сказано у "Довіднику рибовода", "відзначається високими гастрономічними якостями".

Так, друзі мої, це було чудове блюдо! Гастрономічні якості судака надзвичайні! Та, переконавшись у цьому, я знову відчув докори совісті, як і кожний свідомий кіт, якого обставини примусили нашкодити. А що, коли ця судачиха ще не виметала ікри? Скільком майбутнім судаченят я загубив життя! Адже ж судачиха несе в собі 600 тисяч ікринок у середньому, а є й такі, які дають понад мільйон ікринок!

Ці гризоти так мене схвилювали, що я, не доївши голови (я завжди починаю рибу з голови), перейшов до черева. Ікри там не було.

— Ура! — скрикнув я, радий, що і друга половина обвинувачення відпадає.

Хоч після цього мій апетит і виріс, але я не міг з'їсти і третини судака! За звичкою я покусав рибу в кількох місцях. Упорався я з цим вчасно. Хтось з майстрів, що робили гнізда, побачив мою здобич і відібрав її, але зараз же й кинув мені назад:

— От стерво! Пообгризав кругом!

— І завжди обгризатиму! — відповів я зі злістю. Мене образило, що в моєму вчинкові людина помітила не злочин проти суспільства і держави, а порушення її особистих шкурних інтересів. Хотіли чужими руками жар загребти? Не вийде!

Прийшов професор і, побачивши, що судак без ікри, не сказав мені й слова.

— Зрештою, судак сам вистрибнув,— знайшов я собі ще одне виправдання, але ж зразу внутрішньо почервонів, згадавши кінофільм, який я бачив по телевізору, де кіт-гуманіст вкинув рибинку в акваріум. Хіба я не міг цього зробити? Невже краще мати повнісіньке черево і нечисту совість? Ой Лапченко, Лапченко! Негаразд ти зробив.

Знесилений муками сумління, я незабаром міцно заснув.

Сіренький у ролі детектива

Наше перебування у Херсоні вже перейшло за тиждень. Сонце припікало, вода нагрівалася, і ми з професором почали хвилюватися, що ось-ось настане час нересту коропів. Не хотілося, щоб це почалося в рибгоспі без нас.

У професора були ще якісь справи у відділенні Академії наук, у різних риборозводних станціях, в інспекції, в лабораторії та інших установах, що займаються розведенням різних порід риби.

Але мої думки все частіше й частіше линули до нашого риборозводного господарства. Що там робить Пуголовиця? Затримка так мене нервувала, що я боявся захворіти на неврастенію. Спасибі лікарям, які знайшли засіб од усіх хвороб — сон. Щоб запобігти хворобі, я спав вісімнадцять годин на добу.

Страшенно дратувало мене, що тут я не міг вправлятися в письмі. Професор ховав свій папір у портфель, якого я не міг відімкнути, та, правда, й олівця не було, а ручкою я писати не міг, бо в готелях існує правило ставити на письмовий стіл чорнильницю без чорнила.

Нарешті настав довгожданний час!. Ми поїхали. Замість пароплава ми сіли на спеціальний катер, бо їхали не самі, а з двадцятьма п'ятьма мільйонами майбутніх судаченят. Іншими словами — ми везли з собою 50 мільйонів ікринок, з яких сподівалися одержати 25 мільйонів рибенят.

Перевозити живу ікру, звичайно, не так легко, як ту, що для їжі. Головне, щоб вона залишилась живою, а для цього треба, щоб вона, по-перше, не висохла і, по-друге, щоб не зіпсувалась від тепла. Живу ікру не можна перевозити в бочках! Ікра дихає, і їй потрібне повітря. Перевозять ікру в кошиках.

Я спостерігав, як готували ікру в дорогу, і робітники, не знаючи, який я високосвідомий, дивувалися, що я не пробую вкрасти ікри. Урок з судаком не минув для мене даром!

Ми наставили повний трюм кошиків з ікрою і, як кажуть моряки, віддали кінці і кранці.

За той тиждень з хвостиком, що ми пробули в Херсоні, береги моря повеселішали — зазеленіла ярина, піднявся соняшник, а озимина була така, що в ній могла сховатися гава.

Ікру ми довели благополучно. Частину її ми поставили в ставок прямо в кошиках.

Хоч мені не терпілося побачитися з своїми друзями і дізнатися про новини, та я не покинув ікри, поки її не поставили на місце. Я можу потерпіти, а ікра — продукт, що швидко псується. Простеживши, що вся

ікра у воді, я попростував додому. Приємно було усвідомлювати таке моральне зростання. Боже мій, а який я був раніше!

Та ось і виселок. Тільки тепер я зрозумів, як я скучив за домівкою. Стоячи серед двору, я мало не заплакав з радощів. Та ці почуття потьмарив Пуголовиця, що перший потрапив мені на очі. Він глянув на мене з ненавистю.

— Приїхав? — прогугнявив він.

— Приїхав! І ти скоро відчуєш це! — нявкнув я і сховався за паркан.

Побачення з Костем і його родиною я відкладав, бо була неділя і Леночка сиділа дома. У дітей кепська звички виявляти свою прихильність до кота, хапаючи його за хвіст. Отож спочатку я подався до Сіренького.

Я здибав його біля контори і, привітавшись, з тривогою ждав, що він мені розповість. Раніше Сіренький за хвилину наторохтів би мені цілу купу новин, а тепер лише кинув:

— Готується диверсія.

— Докладніше,— попросив я.

— Волок Ракші викрадено.

— Ну, ну — підганяв я його.

— Волок передано Ракші вчора о 23 нуль-нуль.

Я, здається, почав розуміти, в чому річ, і, засміявшись, спитав:

— Сіренький, чи ти часом не захопився пригодницькою літературою?

— Так! Я прочитав роман Юрія Дольд-Михайлика "І один у полі воїн" і не вбачаю в цьому нічого поганого.

— А те, що тобі було доручено, ти читав? Ти читав листи до Пуголовиці?

— Безперечно. "Тітка" вже приїздила один раз.

Я задумливо почухав себе за вухом.

— Блохи? — без усякого співчуття, що личило б до такого запитання промовив він.

— Ні, це звичка чухати за вухом, коли збираєшся з думками. Сіренький, що задумали Пуголовиця і Ракша?

— Що можуть задумати два злодії? — відповів запитанням на запитання Сіренький.

— То які ж новини?

— Є новини про Пуголовицю.

— Та не тягни ти! — розсердився я.— Що сталося? Розповідай швидше! Мені ніколи!

Та мій тон не вплинув на Сіренького.

— Веремієнко! — промовив він таємничим тоном.

— Що?

Веремієнко був молодий шофер, що водив живорибну цистерну.

— Він потяг двох коропчуків.

Я скорботно скривився. Я вірю в людину, і кожен вчинок, який принижує її, мене глибоко ображає. Тим більше, що Веремієнко — комсомолец. Мабуть, скорботний вираз моїх очей вплинув-таки на Сіренького, і він почав розповідати швидше:

— Це побачив Пуголовиця-Петренко і настрахав його, що заявить дирекції і в комсомол. Веремієнко почав виправдуватись.

Він сказав, що не думав красти, що взяв бракованих коропів і збирався заплатити за них комірникові завтра, бо сьогодні той вихідний.

"Думав", "збирався", "хотів"... А зробив, як паразит! Таке буває в житті! Я навіть зітхнув, подумавши про це.

— І що ж сказав Пуголовиця на виправдання Веремієнка? Як ви думаєте? — тоном героя пригодницького роману спитав мене Сіренький.
— Ви знаєте?

— Знаю,— відповів я спокійно.

— Ви знаєте, що сказав Пуголовиця Веремієнкові? — перепитав він, витріщивши очі, які враз втратили холодність і стали такими наївними, як раніше.

— Так, я знаю, що сказав Пуголовиця Веремієнкові,— відповів я теж тоном героя пригодницького роману. Вражений моїми словами, Сіренький перестав грати роль і спитав мене, як звичайний кіт.

— Що ж він сказав?

— Пуголовиця-Петренко запропонував Веремієнкові возити крадену рибу до міста, там продавати, а гроші ділити навпіл. Ось що сказав Пуголовиця.

Сіренький заляв на місці і з побожним жахом дивився на мене.

— Як ви узнали про це?

— Я знаю Пуголовицю, і для мене так само легко сказати наперед про його вчинки, як спіймати мишу, яка вискочила з нори.

Коли здатність говорити повернулася до Сіренького, він знову вигукнув тоном героя пригодницького роману: — Але ви не знаєте, що відповів йому Веремієнко!

Сіренький вірив у добро. По його голосу я відчув, що Веремієнко одмовився від мерзотної пропозиції. Я мовчав, зважуючи свою відповідь.

— Що сказав Веремієнко? — підганяв мене юнак.

— Він сказав, що не піде на злочин!

— Ні! — підсік мене Сіренький.

— Ні? — болісно скривився я.

— Ні! — Сіренький витримав паузу і, навітавшись з мого розгубленого вигляду, розповів: — Він нічого не сказав. Він мовчав, тримаючи в руці двокілограмового коропа. Потім розмахнувся і дав цим коропом Пуголовиці по пиці!

Сіренький реготав, задоволений з мого остовпіння, а я, отямившись, ледь не заплакав з радощів.

Можна вірити в людину! Треба вірити в людину!

Мені так схотілося до людей, що я, не чекаючи ночі, побіг додому. Тут мене гладили, м'яли, тягали за хвоста, перекривляли, але радість побачення і гарний настрій після розмови з Сіреньким перемогли все.

Операція "Вибух"

Я прокинувся вночі — як од удару.

— Що таке? — спитав я сам себе, бачачи, що навколо все спокійно. Таке буває зі мною, коли вночі прошмигне миша. Але на цей раз причина була інша. Мене розбудила думка.

Я й досі не вирішив, що діяти далі, щоб викрити мерзотника, злодія. Що робити?

Насамперед треба було уважно проаналізувати всі обставини, врахувати всі свої можливості аж до найменших дрібниць і виробити план дій. Це була важка задача з кількома невідомими.

Професор мав незабаром поїхати додому. Якщо з ним поїде і Петренко-Пуголовиця, а він, очевидно, поїде, то це полегшувало мені боротьбу за рибу: до від'їзду залишилась декада, і за цей час Пуголовиця навряд чи встигне влаштувати велику диверсію. Але як я викрию цього рецидивіста, коли він звідси поїде? Тим більше, що професор, напевне, мене не візьме з собою. Я довго думав і прийшов до висновку: треба негайно сідати до столу і викласти все на папері. Щоб зменшити собі роботу, треба було виробити максимально короткий текст. Перебравши силу-силенну варіантів, я, нарешті, спинився на такому:

"Розкрадач державного майна Пуголовиця ховається під прізвиськом Петренко. Про це знає Ракша, той шофер, що просив бензину біля ставка, вони збираються пограбувати у нас великих коропів".

Був ще один план, але він вимагав певної кмітливості у тих людей, яких я мав примусити виконати цей план. Найбільше я надіявся на Костя, бо у професора було більше академічної, а не життєвої мудрості.

Другий план був такий. Разом з Сіреньким та ще якимсь котом ми йдемо до двох паличок, якими помічена Пуголовичина схованка риби для Ракші, очікуємо біля неї, поки не з'явиться десь поблизу Кость (а він частенько об'їжджає наші володіння), витягаємо рибу з води, зчиняємо галас і таким чином повідомляємо директора про крадіжку риби. Природно, що Кость схоче дізнатися, хто сховав рибу,— він встановить нагляд, спіймає Ракшу, дружина Ракші кине листа в поштову скриньку, і Пуголовицю схоплять.

Цей план мав певну стрункість і не суперечив першому. Я вирішив діяти в обох напрямках.

Ранком почався дощ, і це сприяло виконанню першого плану. Коли Леночка пішла до дитячого садка, а дорослі розійшлися на роботу, я дістав великий аркуш паперу, олівець і сів під столом писати. Я, звичайно, міг сісти й на столі, але це було б нескромно — не такий вже я письменний, щоб лізти на стіл.

Я писав дуже старанно, виводив літери акуратно і до обіду встиг написати лише "Розк..." Щоб не наражатися на всякі неприємні несподіванки, я вирішив папір і олівець сховати.

Але куди ж?

На буфет? Це було б непогано, але стрибати з аркушем паперу а зубах — незручно. Під диван? Костева дружини була така чепуруха, що моя праця могла опинитися на смітнику... Куди ж сховати?

Раптом я згадав, що шкільна прибиральниця, у якої я жив замолоду, ховала від свого сина цукерки у валянок. Я завжди сміявся, коли цей хлопчисько обстежував буквально кожний квадратний сантиметр кімнати, кожну річ в кімнаті, але не догадувався зазирнути у валянок.

Зараз кінчався квітень, валянків ніхто не взуватиме, і я, обережно зібгавши аркуш, засунув його у валянок.

Дощ, на моє щастя, перестав, і я вирішив піти до Сіренького, щоб приступити до виконання плану номер два, або, як я його охрестив, операції "Мотузок". Цей шифр мав подвійне походження. Перше — риба була на мотузку, і друге — вдале здійснення плану затягне мотузок на шиї Пуголовиці. Я з задоволенням подумав, що назва сподобається Сіренькому.

Одночасно я вигадав назву і для плану номер один. Я назвав його — операція "Вибух", адже моє викриття буде для всіх, як вибух бомби.

Сіренький сидів на порозі контори. Він мав вельми загадковий вигляд. "Чи не перейшов він на читання перекладної пригодницької літератури?" — подумав я, бо Сіренький нагадував детектива саме з твору цього жанру.

— Пропоную твоїй увазі операцію "Мотузок",— звернувся я до Сіренького і помітив, як у нього враз блиснули очі.

— Доктор Лапченко,— він інколи називав мене доктором після моєї доповіді "Образ кота в художній літературі".— Доктор Лапченко, я згоден взяти участь в операції "Мотузок", але просив би вас називати мене не

Сіреньким, а Греєм. Я взяв собі цей псевдонім не тому, що плазую перед Заходом, а виключно з міркувань конспірації.

Він почервонів, бо не звик брехати, але я вдавав, що не помітив цього.

— О'кей! — відповів я.— Будь ласка! — І почав розповідати план номер два.

Очі Грея враз згасли.

— Вам не подобається операція "Мотузок"? — здивувався я.

— Ні, не це.

Я навмисне мовчав, чекаючи, щоб він пояснив, у чому річ. Але він теж мовчав.

— Знаєте,— не витерпів я,— ви все ж таки кіт, а не лорд Грей, і ви розмовляєте не з Ничипором, а з котом професора, і не забувайте, що вам немає ще й року, а мені вже пішов третій рік! Ви зрозуміли мене, шановний Грей?

— Пробачте,— промовив він винувато.— Я не хотів нас образити, але операція "Мотузок" не може бути виконана. Кілька днів тому ця схованка була викрита: одна рибина здохла, спливла, на неї налетіли ґави, зчинився крик, збіглися люди, всю рибу витягли. Можливо, Пуголовиця ховає рибу в іншому місці, тільки навряд. Після "розмови" з Веремієнком він мусить бути обережніший.

У мене страшенно боліла лапка після олівця, і я надіявся, що план "два" звільнить мене від важкої роботи. Тепер надія безповоротно луснула. Шкода, та нічого не поробиш...

Зітхнувши, я пішов до лабораторії подивитись метеозведення, що вивішувалися там на стіні.

Температура води в ставках піднялась уже до 14 градусів.

Ще тиждень-два, вода нагріється до 18 градусів і почнеться нерест коропів, підгодовування риби. В нагульних ставках уже приладжують столики для розкладання кормів риби. Я відчув нервовий дроз — мені здалось, що я не встигну написати свого листа, і Пуголовиця з Ракшею, обікравши наші ставки, втечуть.

Нервово облизуючись, я сів у кутку і спостерігав лаборантку. Вона заглядала в мікроскоп, потім виписувала щось на папірці, знову заглядала, знову записувала. Далі вона вийняла скельце з-під об'єктива, взяла друге, капнула на нього якоїсь густої рідини, поставила скельце на місце і знову почала заглядати і записувати.

Зайшов професор і спитав:

— Ну як?

— Розвиток планктону високий. Ось розрахунок.

Професор глянув у мікроскоп, потім у папірець.

— Добре,— сказав він.— Давайте це в контору, там підрахують, скільки добавляти корму в ставок.

Коли лаборантка з професором вийшли, я скочив на стіл і глянув у мікроскоп.

— Вай! — скрикнув я з несподіванки, побачивши якісь дивовижні істоти, схожі на чудернацьких жуків.— Як вони могли вміститися на такому маленькому скельці? О, як же я забув, що мікроскоп збільшує їх!

Уважніше придивившись, я догадався, що чудернацькі істоти — циклопи та різні інші рачки, а також дафнії, тільки зовсім молоденькі, а тому такі дрібні, що їх можна побачити лише під мікроскопом. Я навмисно кілька разів подивився просто на скельце, а потім через мікроскоп: тільки під мікроскопом можна було побачити цих тваринок, якими живляться молоденькі коропенята.

Тут же, на столі, стояли банки з червами, з мотілями, з різними іншими личинками різних комах, що живуть у мулі на дні ставків. Це корм для дорослих коропів. Особливо багато було червоних мотилів — личинок хіропомід, бо це основна їжа коропів. Я так захопився розгляданням водяного царства, що ненароком зачепив якусь банку, і вона з брязкотом упала на підлогу.

Не встиг я сховатися, як лаборантка вбігла до кімнати і побачила мій хвіст.

— Оці прокляті кішки зіпсують мені всю нервову систему! — пробубоніла вона.

— Пробачте,— сказав я.— По-перше, я не кішка, а кіт і, по-друге, зробив шкоду ненароком.

Але вона схопила віник і, поки я встиг вибігти з лабораторії, аж двічі вдарила мене по спині.

Всяка несправедливість мене глибоко обурює, а несправедливість, заподіяна мені особисто,— обурює ще більше. За віщо бити? Адже я звалив банку ненавмисно?! Скривджений, відчуваючи біль у спині і ще

більший у душі, я прямував додому, і весь світ здавався мені таким жорстоким, недобрим, недостойним того, щоб його любити.

Раптом щось заворушилось у бур'яні, і я враз приготувався до боротьби. Та тривога була фальшивою — з лободи визирнуло, злякано поглядаючи на мене, кошеня-стиляга.

— А, романтик-паразит? — промовив я замість привітання.— Доки ви сидітимете у матері на шиї?

— А, котячий месія?! — в тон відповів стильга.— Доки ви втручатиметеся в моє життя?

Ошелешений такою неповагою до своєї особи, я на якусь мить втратив дар мови, та, оговтавшись, вирішив не лаятись і показати цьому кислоокому грубіянові свою моральну зверхність.

— Я зичу вам добра,— сказав я.

— Справді? — зухвало зиркнуло на мене кошеня.

— Так, справді, мій юначе. Чому ви не працюєте?

— Чому? А тому, що немає достойної роботи.

— Яку ж роботу ви вважаєте достойною?

— Ну, яку? Якусь незвичайну, не таку, як у всіх.

Я стримав обурення і спокійно спитав:

— А чому саме вам повинні надати якусь незвичайну, особливу роботу?

— А чому саме ви працюєте у професора, а мені пропонуєте ловити мишей у якоїсь шкільної прибиральниці? — нахабно відповіло це жалюгідне створіння.— Призначте мене до професора, до міністра або директора продмагу, і я теж буду працювати.

— Ви ж знаєте, що такої роботи тут немає зараз,— відповів я, втрачаючи рівновагу.

— Нема такої, як я хочу, тоді — ніякої не треба.

— А їсти?

— Ну, це — проза...

— А без цієї прози здохнеш,— не витримав я, щоб не сказати грубого слова.

— Не здохну, в мене є мама!

— Я на місці вашої матері не давав би вам їсти...

— А! — раптом аж підскочило кошеня.— Це ви підбиваєте мою маму, щоб вона перестала мене годувати! Ви?! Безсердечний сибарит! А ще гуманіста з себе корчить! Добре ж! Я нічого не їстиму і здохну з голоду! Нехай тоді мама поплаче! Навмисне здохну! Всім на зло!

— І правильно зробите,— сказав я цілком серйозно.— Головне, буде логічно до кінця: не хочеш працювати — не маєш права їсти!

Романтик скинув на мене закислим оком, помовчав і, відійшовши на кілька кроків, промовив:

— Еге ж! Здохну! Нема дурних! — і чкурнув у зарості лободи.

— Паразит! — вилаявся я і пішов додому.

Нова змова злодіїв

По обіді я взявся до виконання операції "Вибух" і, перемагаючи біль у нігтиках, дописав слово "Розкрадач". Раптом мене викликав Сіренький і повідомив, що надійшов лист Петренкові. Доручивши йому простежити за листом і дізнатися про наступний приїзд "тітки", я пішов розважитись, половити мишей у коморі. До речі, тепер мишей тут стало значно менше: мій заклик знищувати шкідників дійшов до серця моїх одноплемінників. Кіт-підлабузник навіть пропонував скликати загальні збори і видати мені грамоту, де було б відзначено мою особисту участь у проведенні цієї кампанії. Коли чутка про це дійшла до моїх вух, я категорично відмовився, і мушу сказати, що мій авторитет після цього значно зріс. Дивно, але люди часто не розуміють цієї простої механіки... Менше думати про свій авторитет, а більше про діло, і авторитет зростатиме сам!

Спіймавши мишу, я відчув новий приплив фізичних і моральних сил. В такі хвилини добре думалось, і я ще раз вирішив проаналізувати обстановку.

"Чи сказав Веремієнко директоріві про ганебну пропозицію Петренка-Пуголовиці? — поставив я собі питання і відповів: — Ні". Ні, бо інакше Пуголовицю зняли б з нічного вартування. Образливо було за хлопця, що став на позицію "моя хата скраю", а як полегшив би він боротьбу, коли б розповів керівництву про злодійські наміри Пуголовиці!

Прибіг Сіренький і знайомим мені тоном детектива кинув:

— Завтра о двадцять другій нуль-нуль. Дозвольте супроводжувати вас?

— Прошу,— охоче погодився я.

Ввечері дома була розмова про від'їзд професора. Кость з дружиною умовляли його залишитися ще на кілька днів, але він не міг — справи кликали його до інституту.

— А як з Петренком? — спитав професор.

Я намагався не пропустити й слова.

— Добре, коли б ви його залишили в нас. Думаю, інститут обійдеться без нього кілька тижнів...— засміявся Кость.

— Я не заперечую, але краще спитати його самого.

На якусь мить щось нове з'явилося у виразі Костевого обличчя, коли він говорив про Пуголовицю, але я не второпав, що воно означало.

Покликали Пуголовицю. Я не зводив очей з Костя, але попереднього виразу вже не було на його обличчі.

Пуголовиця погодився залишитися на гарячий час нересту коропів, і я радів, що план "Вибух", хоч і доведеться поморочитися з писанням, буде здійснено.

Другого дня, відпочиваючи од писання (кігтики страх боліли!), я оглянув нерестові ставки. Температура повітря неухильно підвищувалась, і скоро мав настати час, коли короп починає метати ікру.

Я обійшов не всі ставочки, бо їх тут було понад два десятки, а схожі вони, як мишенята-сестри. Води в них ще не напускали, і можна було ходити по дну, зарослому м'якенькою травичкою, що має назву "лисохвіст". Мушу сказати, що назва трави не дуже вдала: у дружини професора була горжетка з лисячого хвоста, на якій я якось уклався спати (це одна з тих причин, що викликала напруження у наших

відносинах з професоршею), і я запевняю, що трава значно ніжніша од лисячого хвоста.

На березі кожного ставочка було викопано по дві ями з метр завглибшки. Від кожної ями йшов до ставка невеликий рівчак, а на дні ями лежала купа компосту. Раніше я завжди плував компост з компотом і компостером, але це зовсім різні речі. Компост — ґрунт з великою кількістю перегною.

Незабаром у ями напустять води, і тут розплодиться велика сила дафній та циклопів. По рівчачку ці тваринки запливатимуть у ставочок, і тут їх ловитимуть коропенята.

Потім я оглянув нагульні ставки, де прилаштовували під водою "годівельні" столики.

Повернувшись додому і пообідавши, я, хоч і стомлений, взявся до писання. Лапка трохи відпочила і не так уже боліла. Я добре попрацював три години і закінчив третє слово. Сховавши папір з олівцем, я причаївся в кутку під ліжком, щоб уникнути Леноччиної уваги, і скоро заснув міцним сном, як спить кожний, хто добре потрудився.

Мене розбудив Сіренький. Годинник показував близько восьмої вечора, треба було поспішати. На наше щастя, до ставків ішла машина, і за чверть години ми були на місці.

Про що змовлятимуться сьогодні злодії? Це питання раз у раз виникало в свідомості і наповнювало мене тривогою. Днями почнуть підгодовувати коропів. Чи встигну я написати до того, як мерзотники виконають свій чорний задум? Тепер, коли я можу за один день написати цілу сторінку, мені аж дивно, що я одне слово міг писати цілий день. От що значать повсякденні справи!

Ми прийшли до останнього ставка, звідки було видно шосе, по якому одна за одною мчали машини. Коли сіло сонце, до ставка причвалав Пуголовиця. Боязко озираючись, він ходив туди й сюди, поки на шосе не спинилась автомашина, з якої вистрибнув Ракша. Ми помітили, що автомашина помчала далі.

Злодії потиснули один одному руки.

— Насилу вмовив професора залишити мене тут на два тижні! — сказав Пуголовиця.

— А коли ж почнуть підгодовувати коропів?

— Може, днів через три.

— На четвертий і візьмемось за діло.

— Е, ні. Першу ніч стерегтимуть. Краще так: днів за два почнемо саджати коропів на нерест. Як кінчимо — зразу й пополюємо,— він усміхнувся: — І я тобі правду скажу: я хочу так підігнати, щоб після того, як заберемо рибу, зразу й поїхати звідси.

— Та то й краще було б — Тільки ж довго ждати!

— Ну, а я тобі за те гостинця дам...

— Якого?

— Пам'ятаєш великого коропа, що спіймали в той день, як ми з тобою вперше побачились? Як тільки посадять його у нерестовий ставочок, так я його витягну.

Ракша повеселішав:

— Коли ж по нього приходити?

— Мабуть, днів через три. Я його на мотузці залишу в кутку ставка.

— На двох паличках? — хихикнув Ракша.

— Авжеж.

— А як же я взнаю, коли почнеться нерест? — раптом сполошився Ракша.

— Та ти ж їдиш тут щодня. Побачиш, що напускають у нерестові ставочки води, другого дня й приходить, бери гостинця.

У цю мить почулися кроки, Ракша враз чкурнув до шосе. За хвилину з'явився старший вартовий.

— Ти наче з кимсь балакав? — спитав він Пуголовицю.

— Ге-ге-ге... — засміявся той. — Балакав.

— З ким?

— Та сам з собою, — зареготав злодій.

— Про що? — засміявся і вартовий.

— Та про що? Додому треба їхати, а тут затримують... — Він тривожно глянув у бік шосе і додав: — Тут все в порядку. Пішли?

Але старший вартовий не йшов. Він вирішив закурити і довго крутив цигарку. Нарешті запалив, затягся і промовив:

— Мабуть, післязавтра почнеться нерест...

— То ото ж і затримують мене через це...

— Погода тепла... Короп любить тепло...— тяг вартовий.—

Вісімнадцять градусів вода — короп нереститься, сімнадцять — не хоче! Без градусника чує градус. Коропові — вісімнадцять, а нам з тобою — сорок, хе-хе-хе... Раптом за півкілометра від нас запрацювала автомашина. Старший вартовий перестав сміятися і, коли машина пішла, промовив:

— Ну що ж, підемо?

У сутінках мені здалося, що вартовий, глянув на Пуголовицю з глузливою посмішкою Але я не був певен, чи то було справді, чи мені лише здалося...

Ми з Сіреньким почекали, поки вартовий і Пуголовиця зникли в темряві, і, мирно гомонячи про те й про се, рушили додому, де трохи поспівали на даху контори, а потім, почувши прокльони нічного сторожа, подалися спати.

Ранком виїжджав професор. Природа, осяяна промінням весняного сонця, буяла зеленню трав, вогнистими квітами кульбаби, пахтіла неповторним ароматом вербового цвіту, а мені хотілося плакати. Мій професоре! Ти врятував мене двічі від смерті, визволивши з рук Пуголовиці і від гніву своєї дружини. Ти прищепив мені любов до іхтіології! Ти зробив з мене свідомого борця за риборозведення. Чи зможу я віддячити тобі за все? Чи хоч побачу я тебе ще?

Поїхати з ним я не міг. По-перше, на мені лежала моральна відповідальність за боротьбу проти браконьєрів, по-друге — я боявся професорової дружини. Може, декому видасться дивним, що я, який не злякався собаки Норда, раптом відчув страх перед слабою жінкою? На

жаль, таке буває не лише з котами. Тиран, російський цар Олександр III, якого боялося півсвіту, теж боявся своєї жінки... А славнозвісний філософ Сократ? Хіба він мало терпів од дружини.

— Будь здоровий і щасливий, Лапченку! — сказав професор, цілуючи мене.

Од хвилювання я не міг промовити й слова, і тільки сльози котилися по моїй чорній щоці.

Я помахав машині лапкою і довго стояв, дивлячись їй вслід, а потім пішов до кімнати і з новою силою взявся за писання.

Коли біль у нігтику став нестерпним, я нашвидку пообідав і побіг на ставки. Я зовсім забув про той ставок, куди пустили коропів і коропих для того, щоб нерест відбувся там раніше.

Я добре упрів, поки дістався до ставка, і, захекавшись, зліз на кладку, з якої дають корм рибі. До речі, столик знаходився під водою, і коли кидати корм просто в воду, то він розпливається у воді і може потрапити кудись за столик. Щоб запобігти цьому, придумали подавати продукти через дерев'яну трубу. Один кінець труби у воді на столику, а через другий — сиплють корм.

Мені здалося, що моя поява когось наполохала. Тоді я, втопивши зір у воду, завмер, як біля мишачої нори.

Не минуло й п'яти хвилин, як ціла зграйка дрібнісіньких рибинок підпливла до берега, потім, як по команді, хитнулась убік, враз блиснувши тисячею золотавих іскор.

Коропи!

Так, це були коропенята, що народилися тижнів три тому. Ось вони підростуть ще трохи, воду з ставка спустять, старих коропів передивляться і тих, що виметали ікру, перенесуть у маточні ставки, тих, що з ікрою,— до нерестових, а малят — у виросний ставок, де вони ростимуть і набиратимуть сил.

Коропенята табунець за табунцем підпливали до берега і, бавлячись, знову тікали. Скільки ж їх! Я всміхнувся сам собі, згадавши, що раніше, коли я не дуже тямив у справах іхтіології, то думав, що коропенят лічать парами, як кошенят. Я тоді ніяк не міг збагнути — скільки часу треба, щоб перерахувати кілька мільйонів коропенят?

А виявляється, що лічать їх дуже просто. Їх міряють кухлем. Порахують, скільки в одному кухлі, а потім помножать кількість кухлів на число мальків в одному. І все!

"Ага!" — сказав я.

Два дні я працював як проклятий і написав ще п'ять слів. Залишалося ще дві третини листа, та справа посувалася вперед, і це мене радувало. На третій день довелося припинити писання — почали готуватися до нересту коропів.

Коли я прибув до ставків, там уже кипіла робота. Помпами накачували воду в нерестові ставочки, з розсадних виловлювали коропів, ще раз купали в солоній ванні, знову перевіряючи, щоб не потрапив, бува, на нерест хворий або криворотий чи кривов'язий екземпляр. Міряли температуру води. В усіх був святковий настрій, і це зрозуміло — адже готувалися до найвідповідальнішого моменту.

Ввечері почалося головне. В кожен нерестовий ставочок впускали гніздо коропів — одну коропиху і двох коропів. Мені хотілося розділити загальну радість, і я бігав од ставочка до ставочка, схвильований, в піднесеному настрої. Коли розсаджування коропів закінчили, я пішов до

того ставочка, куди пустили коропа-велетня (хоч рибину називали коропом, але це була коропиха, з ікрою!), і залишився тут чекати злодія.

Терпіння мені не позичати. Я сидів на своєму посту, дивився в воду і, як завжди, розмірковував в основному на філософські теми. В пам'яті спливали спогади про професора. Я згадав його душевне ставлення і любов до мене. За що він мене любив? Часу подумати було багато, і незабаром я знайшов відповідь. Очевидно, він любив мене за те, що я майже завжди мовчу, а коли й розкриваю рот, то лише в разі якоїсь крайньої потреби — попросити їсти чи щоб відчинили туго зачинені двері; пісеньки ж співаю тихо-тихесенько.

Мені здається, що професор вельми цінив цю мою рису, тому що я був повною протилежністю його дружині, яка дуже багато говорила, але настільки беззмістовно і нецікаво, що в мене починала боліти голова вже через десять хвилин, а професор, як мені здавалося, чманів навіть через п'ять хвилин. Як він там, бідолашний? Мені так схотілося побачити його, я так скучив за ним, що, здається, з насолодою слухав би навіть балаканину його дружини, тільки б відчути на своєму вусі його теплу руку. А як почуває себе професорша? Чи дістала вона собі нового мастила?

Я так захопився спогадами, що не помітив, як минув час і з'явився Пуголовиця з підсакою в руках. Я весь наїжився і, щоб перешкодити йому, крикнув: — Злодій!

Але він лише пошпував у мій бік грудку землі і почав уважно вдивлятися в воду. Я картав себе, що не придумав нічого, щоб запобігти лихові. Треба було взяти з собою Сіренького, Ничипора, ще пару котів і зчинити тут крик, збіглися б вартові, і коропа-велетень був би врятований. Та спогади і писання листа так запаморочили мені голову, що я подумав про це лише побачивши Пуголовицю.

Ніч була темна, але ж я бачу вночі, як і вдень. Коропи спочатку стояли посеред ставочка всі вкупі, потім захвилювались, забулькала вода. Пуголовиця прикипів очима до води і наставив підсаку, щоб накрити те місце, де булькнуло.

Раптом неподалік пролунали кроки. Злодій відскочив від води і, кинувши підсаку в траву, пішов до другого ставочка. Незабаром показався вусатий рибалка, він обійшов ставочок навколо, прислухався і, почувши кроки Пуголовиці, крикнув:

— Ей! Хто там?!

— Вартовий Петренко.

— Ага, от і добре. Ходімо до шосе, подивимось...

Вони пішли, і я залишився сам. Минуло вже години зо дві, Пуголовиця не повертався, і я радів. Ніч кінчалася, і скоро мав початися нерест, бо ж коропиха випускає ікру лише тоді, коли сонячний промінь пригріє воду.

Раптом кроки! Я здригнувся: невже злодій?

Так, це був Пуголовиця. Він швидко схопив підсаку і в той момент, коли коропиха підпливла до берега, накрив її сіткою і витяг з води. Рибина нещадно билася, вириваючись з чіпких рук негідника. Нарешті він заправив їй через рот під жабри мотузку, і я побачив тепер, який це був справді велетень! Пуголовиця мав зігнути руку в лікті, бо інакше хвіст коропихи тягся по землі.

Мене раптом пойняла така зненависть до мерзотника, що я, нехтуючи небезпекою, кинувся до нього і почав на весь голос кричати:

— Рятуйте! Рятуйте!

В темряві мої очі світилися зеленими вогниками, мене ж самого не видно було, і Пуголовиця злякався. Замість лайки, він почав читати молитву:

— Свят, свят, свят!

Я ще дужче зарепетував. Пуголовиця, кинувся тікати. В мене виникло одчайдушне рішення: плигнути йому на голову і вчепитися пазурами в його огидну пику. Я вже був присів, готуючись до стрибка, коли недалеко почувся голос старшого вартового:

— Агов! Петренку! Що там таке? А йди швиденько сюди!

— Ну, попався, негіднику! — зрадів я. Тепер мені було ясно, що і вусатий рибалка, і старший вартовий стежили за Пуголовицею.

Він заметався. Спочатку гайнув був до ставочка, потім назад, потім знову до ставочка. Злякано озираючись, він кидався туди й сюди, не знаючи, що робити. А голос старшого вартового наближався:

— Петренку! Давай сюди!

Тоді Пуголовиця розстебнув брезентовий плащ, одягнутий поверх ватянки, і сховав коропа за пазуху, а мотузку зав'язав собі на шиї.

Придумав, мерзотник! Хоч який був великий короп, але зовсім не було помітно, що щось сховано під плащем. Пуголовиця потихеньку відійшов до другого ставочка і звідти подав голос.

Старший вартовий запропонував оглянути ставки, що ближче до шосе. Я пішов назирці за ними. Вони не поспішали, і коли дійшли до ставок, вже добре розвиднілось. Старший вартовий не відходив од Пуголовиці і на хвилину, той нервував, і я зловтішався, дивлячись на його стривожену тупу морду.

Нарешті прийшла машина, яка везла вартових до гуртожитку, і Пуголовиця мав їхати на ній додому.

— Ха-ха-ха! — реготав я, уявляючи, як він змушений буде роздягатися, і всі побачать у нього на шиї коропа-велетня.

Ми прибули у виселок. Вартові позлазили з машини і попрямували до гуртожитку, тільки Пуголовиця стояв серед двору, озираючись.

Якщо він піде до вбиральні і викине там коропа, я кричатиму доти, доки не збіжаться люди. Але Пуголовиця не пішов до вбиральні, він попростував до лабораторії.

— Це ще цікавіше,— сказав я сам собі і пішов за ним.

Лаборантка, як до всіх, люб'язно осміхнулася до Пуголовиці і смикнула бровами, але як змінилося в неї обличчя, коли вона побачила коропа і почула слова Пуголовиці!

— Переховайте на часинку оцю пліточку,— спробував він жартом підсолодити своє прохання.— А я вам потім віддячу...

— Що ви?! — злякано скрикнула Рабурденко.— Це племінний короп! Як ви сміли підняти на нього руку?!

— Та, може, він уже виметав ікру...— заспокоїв її Пуголовиця.

— Виметав чи не виметав, але це неприпустимо! — ще дужче підвищила лаборантка голос і швидко засмикала бровами.— Це злочин!

— Тихше, прошу вас,— прошепотів Пуголовиця, і лаборантка теж перейшла на шепіт.

— Я не дозволю таких антидержавних дій у моїй лабораторії! — прошепотіла вона.

— Ви ж брали у мене крадену рибу, то чому зараз не хочете мені допомогти?..

— То зовсім інше... То... То просто так... А це — племінна тварина!

— А по-моєму, однаково: і те, і це — крадене,— промовив Пуголовиця твердо, з ледь помітною посмішкою ката, що глузує з своєї жертви, і лаборантка прикусила язика.

"Абсолютно правильне твердження!" — не міг я не погодитися з Пуголовицею і, згадавши, як недавно лаборантка вдарила мене двічі по спині віником, злорадно усміхнувся: "Ага, зрозуміла, що "просто так" взяти коропчука з державного ставка — означає вкрасти в держави!"

— Нехай він у вас у холодильнику побуде, а ввечері я його заберу.

— А як дізнаються? — зблідла Рабурденко.

— Хто його тут шукатиме? Ви його загорніть у папір і працюйте собі спокійно. До вечора! — помахав рукою Пуголовиця і подався геть.

Гірко зітхаючи, лаборантка виконала наказ злодія і нахилилась до мікроскопа.

— Чи не дорогоувато тобі може обійтися той коропчук, що колись ти взяла у Пуголовиці? — кинув я лаборантці і пішов працювати. Треба було швидше дописувати листа.

Лапка почала боліти зразу, як я взяв олівець, але те, свідком чого я був сьогодні, примусило мене забути про біль. Я сів. До обіду, внаслідок упертої праці, написав ще півтора слова.

Ой, як багато ще залишилось! Доведеться і по обіді працювати! — вирішив я і пішов дихати свіжим повітрям. Та не встиг дійти я до комори, як загурчала автомашина, і до контори на своєму "Москвичі" під'їхав директор. Було щось нервово в тому, як відчинив він дверцята кабінети, і я миттю побіг до контори, звідки вже чувся його розлючений крик:

— Негайно викликати до кабінету всіх нічних вартових.

Сіренький з таємничим поглядом сидів на порозі. Я всміхнувся і спитав:

— Яка причина переполоху?

— Не знаю яка, але причина є!

— О, Грей, ти не позбавлений спостережливості! — похвалив я його.
— Але чи можеш ти, зіставляючи факти, сказати, що саме сталося?

Директор сів і, чекаючи вартових, нервово постукував пальцями по столу. Я розумів його стан, бо теж роблю так, коли чимсь знервований, тільки б'ю не по столу лапкою, а хвостом по ребрах.

Я чекав відповіді од Сіренького, але він удавав, що не почув мого запитання.

Сміючись у душі, я продовжив розмову:

— Співставляючи такі факти, як, наприклад, те, що сьогодні вночі почався нерест коропів, і те, що викликають нічну варту, можна зробити висновок, що...

Грей враз повеселішав:

— ...що вкрадено коропів!

— Так,— сказав я і вів далі: — Той факт, що до справи взявся сам директор...

Але Грей-Сіренький не міг зробити висновку. Він так зніяковів, що в нього навіть зійшов таємниче-детективний вигляд.— Можна зробити висновок, що вкрадено найбільшого коропа,— закінчив я.

У цю мить прийшли заспані вартові, і Кость сповістив їх, що вкрадено коропа-велетня. Грей аж рота роззявив і дивився на мене, як на якесь чудо.

— Ви — геніальні! — нявкнув він захоплено.

— Менше спав би, то й ти був би геніальним,— засміявся я і махнув лапою, щоб він не заважав слухати.

— Хто був уночі біля ставка номер один? — почав директор допит.

— Я був на початку нересту,— промовив вусатий рибалка.

— Самі були?

— Ні, з Петренком.

— В другій половині ночі я був біля цього ставка з Петренком,— подав голос старший вартовий.— Весь час ходили біля нього.

— Що значить "весь час"?

— З ночі і до того, як розвиднілось.

— А що буде, коли я доведу, що ви спали вночі? Але всі троє так щиро засміялись, що Кость тільки зітхнув.

— Хто ж викрав коропа? — знову спитав він безпорадно.

— Вночі ми були з товаришами або біля ставка номер один, або десь поблизу, а коли розвиднілось — ніхто не підходив до ставочка. Ми б побачили, ставок на виду,— промовив Пуголовиця.

— Підлий,— вигукнув я, не стерпівши такої гидкої брехні.— Підлий! Підлий! Підлий!

— Кішок розвелось, просто життя нема,— повернувся до мене злодій.
— Матиму час, то я їх перевішаю.

— Кат! Кат! — крикнув я йому і стрибув на підвіконня, щоб в разі чого вистрибнути у вікно.

— А хто садовив коропа у ставок? — спитав Пуголовиця, щоб "допомогти" директорів.

— Я! — сказав Кость зло.

— Треба за шоферами дивитися,— порадив Пуголовиця.

Директор мовчав, опустивши голову, потім оглянув кожного з присутніх вивчаючим поглядом і... наказав бути пильнішими. А що йому залишалось робити?

Я збагнув, що мій лист — єдиний засіб боротьби проти Пуголовиці, і після обіду писав, аж поки не повернулась Леночка з дитячого садка.

Жахлива несподіванка

Вночі я поїхав до ставка і став на варту. Коли зовсім смерклося, Пуголовиця пустив коропа у воду і прив'язав мотузок до двох паличок. Короп був неживий і сплив, але надворі було темно. Я вирішив не чекати Ракші і піти додому виспатись, щоб завтра з новими силами взятися до писання.

Доручивши Сіренькому стежити за Пуголовицею, я три дні не виходив на ставки. Тільки коли залишилась остання фраза, яку я поклав закінчити за три дні, я дозволив собі провітритись.

Боже! Як гарно стало скрізь! На берегах піднялась травичка, в старих ставках зазеленіли осока, лепеха, очерет, задзвеніли пташині голоси.

Раптом я і почув страшне "Бу-у! Бу-у-у!" В моїй уяві виникли джунглі і череда слонів, що бутять, попідіймавши вгору свої хоботи. Але ж тут не було слонів!

— Водяний бугай з'явився! — промовив хтось із рибалок.— Мало браконьєрів-людей, так ще й бугай!

З літератури я знав, що бугай — це бик. Биків я навіть бачив, але не водяних. Почувши ще раз бутіння, я вирішив задовільнити свою цікавість і поповз на звук. Мені дуже хотілося побачити бика, який їсть не сіно й траву, а рибу.

Яке ж було моє здивування, коли замість бугая я побачив великого, довгошийого, жовтуватого на колір птаха, що стояв на одній нозі і, піднявши вгору ніс, час од часу сурмив. У мене прокинувся мисливський запал, але птах стояв на мокрому...

Зненацька я побачив, як щось руде метнулося з осоки і, промайнувши у повітрі, упало недалеко від бугая. Зляканий птах рвонувся в небо, але я на нього вже надивився. Вкрай здивований, я спостерігав, як з багна, раз у раз обтріпуючи лапки, вибиралося руде кошеня. Щось знайоме було в його кволій постаті. Раптом я витріщив очі. Та це ж кошеня-стиляга.

— Едик! — гукнув я і побіг йому назустріч. (Днями воно перейменувало себе на Едуарда і вимагало, щоб усі його так називали). За хвилину я був уже біля нього.

— Втік, жалюгідний боягуз! — кивнув Едик угору.— Але почекай! Я таки спіймаю тебе!

Дивлячись на його безсиле тіло, на шерсть, що стирчала в усі боки, на заляпані багнюкою черевце і лапки, я величезним зусиллям приховав посмішку і промовив якомога добродушніше:

— Полюємо?

Та Едик, очевидно, угадав мій справжній настрій.

— Так, полюємо! — відповів він зухвало.— Не дають їсти — буду полювати! Але не на мишей! Ні! Я спіймаю водяного бугая і доведу всім, що я здатний на більше, ніж звичайне кошеня! Скоро про мене заговорить весь світ і його околиці!

Я подумав, що краще, коли ти не добиваєшся слави спеціально, а вона приходить до тебе сама, як наслідок твоєї самовідданої праці, відданості справі. Та нехай...

— А чи не здається тобі,— сказав я без тіні глузування,— що в тебе не досить фізичної сили для такого полювання?

— Звідки ж буде сила, коли тобі не дають їсти?! Голодний, от і не доскочив півметра до бугая!

— Крім їжі, потрібно ще й тренування м'язів,— вів я далі.— А чому б тобі не полювати на мишей? Це дає добрий гарт для тіла.

Кошеня задумливо почухалось:

— Коли так поставити питання, то, може, дійсно є рація половити мишей? — сказало воно само до себе.

— В усякому разі, коли ти почнеш із звичайної праці, то в тебе буде більше шансів потрапити на якусь видатну роботу, ніж коли ти байдикуватимеш, чекаючи, що хтось запропонує тобі високу посаду. Тепер немає фей-чарівниць...

Мені здалося, що я його переконав.

Едик пішов, а я сидів і, насолоджуючись свіжим запашним повітрям, аналізував за звичкою свої вчинки. Добре я тоді зробив, що порадив кішці не давати стилязі їсти. Як швидко такі типи приходять до правильного розуміння речей, коли до них практично застосувати формулу "хто не працює — той не їсть".

Я продовжував сидіти на березі ставка, поглядаючи з осоки на різних птахів-браконьєрів. Особливо приваблювали мене чаплі, але вони стояли зовсім у воді. Звичайно, коли б не лист, я висидів би добу і дочекався,

поки чапля вийде на суше, але обов'язок насамперед! Тим більше, що вартові, як тільки помічали чаплю, зразу ж стріляли по ній з рушниці.

Після обіду я ще пописав, а на другий день пішов на ставки вранці, щоб подивитися, як годують коропів. У прозорій воді зграї риби накидалися на столик, куди клали мішанку з макухи, пророслого зерна, крейди. Це були три— і чотирилітні коропи, які на той рік перейдуть у число племінних. Меткі і дужі, вони враз кидалися од столика, помітивши якусь небезпеку, а потім знову підпливали, хапали корм, бавились, каламутили воду.

Я дивився на них, і в мене боліло серце — невже цих красунів схоплять злодії?

— Додому! Додому! — скрикнув я.— Писати! Писати!

Але попутної автомашини не було. Щоб не гаяти марно часу, я пішов глянути на нерестові ставочки.

Я став біля самої води і побачив ікринки на стеблах лисохвоста. Старих коропів уже не було тут, їх зразу ж половили і вкинули в спеціальний ставок — у племінний, як тільки закінчився нерест. З ікринок через два-три дні вилупляться коропенята, і для них тут приготували їжу — червонуваті дафнії шастали туди й сюди по ставочку.

Загурчала автомашина, і я поспішив до гурту, щоб їхати додому. Благополучно доїхавши, я сів писати. Робота посувалась добре, і до вечора я виконав подвійну норму. Тепер лишалося написати останні два слова "...великих коропів".

В прекрасному настрої я вийшов надвір. Свідомість того, що я виконав свій обов'язок, наповнювала мене радістю. А коли я дивився на курей, що бездумно греблися в смітті, дбаючи лише про свій шлунок, на горобців, що безтурботно цвірінькали, на Ничипора, що ліниво грівся

проти сонечка, нарешті, на заспаного Пуголовицю,— в мені підіймалося почуття зверхності над цими створіннями.

"Я допомагаю прогресові, а ви?". На думку мені спали слова класика: "І казки про вас не розкажуть, і пісні про вас не складуть". Я продекламував ці рядки і враз спохватився.

— Е! — сказав я собі.— Е, Лапченку, ти що ж? Мрієш, що про тебе складуть пісню? Починаєш зазнаватися? Так, ти дещо зробив, але ж тобі й дано більше від природи, ніж іншим!

Я попрямував до контори.

Грей зустрів мене на порозі.

— Я збирався йти до вас,— сказав він з властивим йому значущим виглядом.

— Був би вельми радий прийняти вас у себе, містер Грей,— відповів я йому з підкресленою ввічливістю.

— Маю новини!

— Я слухаю вас.

— Лист.

— Чекаю подробиць.

— "Тітка приїздить завтра о дванадцятій нуль-нуль".

— Що-о-о? — здивувався я.— О дванадцятій дня? Ви хотіли сказати — о двадцять четвертій нуль-нуль?

Сіренький глянув на мене поблажливо і сказав байдужим тоном, хоч насправді від ледве не танцював з радощів:

— Мені здається, що за Петренком стежать, тому Ракша призначив побачення на денні години. Адже вдень, коли по шосе проходять сотні автомашин, їхнього побачення ніхто не помітить. Пуголовиця став дуже обережний.

— Ніщо не врятує його! — сказав я.— План "Вибух" буде виконано завтра.

Ми умовились, що завтра вранці я закінчу листа, а покажу його Костеві після того, як побуваємо з Сіреньким на побаченні Ракші з Пуголовицею. Умовившись про місце і час зустрічі, ми вирішили заглянути до лабораторії.

Довготелеса, побачивши нас, сердито зиркнула одним оком, другим вона дивилася в лупу.

Мені хотілося подивитися, що вона там розглядає, і я вдався до хитрощів. Набравшись сміливості, я стрибнув їй на руки і почав свою улюблену колискову пісеньку в надії, що довготелесу лаборантку, як і кожну жінку, зворушить ніжність. Так і сталося. Вона почала гладити мене, а я тим часом дивився в лупу.

Через скло було видно луску коропа, тільки в збільшеному вигляді.

Лаборантка, помітивши, що я з великим інтересом спостерігаю в лупу, пояснила мені:

— Ми за допомогою луски визначаємо вік коропа. Дивись, на лусочці наче намальовані круглі смужечки, то широкі, то вузькі. Щороку на кожній лусочці відкладається дві пари таких кілець — восени і взимку

вузенькі, а навесні і літом — широкі. Скільки років було тому коропові, що його луску ти зараз бачиш?

— Три,— відповів я, порахувавши кільця. Але оскільки я не вимовляв звук "р", вона не зрозуміла мене і сказала:

— Ні, три.

Раптом я згадав, що вона приймала подарунки від Пуголовиці, що взагалі поводитися безпринципно, і в мене прокинулась до неї гостра зненависть. Я блискавично зіскочив з її рук і сів біля Сіренького.

— Іди, іди на руки, дурненький! — промовила вона ніжно і смикнула бровами.

— Ні! Ні! Ні! — категорично відмовився я і вибіг надвір. Ми трохи погуляли з Сіреньким, розмовляючи про літературу.

Його цікавила психологія творчості письменника, і я, що певний час перебував у літературних колах, скільки міг, задовольнив його цікавість.

— А що потрібно письменникові, щоб написати хороший твір? — спитав він мене.

— Щоб написати хороший твір, письменник повинен правильно бачити життя. А щоб правильно бачити життя, письменник повинен багато думати.

Сіренький витріщив очі, вражений глибиною думки.

— Ви — геніальний! — скрикнув він.

— Це не мої слова. Так сказав Мопассан. Взагалі майже все щодо теорії і психології творчості сказано до нас. На жаль, ніколи вибрати ці перли людської думки з пустопорожньої балаканини літературних заробітчан. Візьми хоча б висловлювання Олександра Пушкіна. Це ж глибина...

Я не докінчив, бо в цю мить прибиральниця вимітала з контори сміття і без усякого приводу вдарила мене мітлою по спині. Обурений, я стрибнув геть, кинувши на хуліганку презирливий погляд.

— Ви почали про Пушкіна,— сказав Сіренький, який знову став самим собою, забувши, що він детектив містер Грей.

Але вчинок прибиральниці нагадав мені, що не всі люди хороші, що є Пуголовиці і Ракші, що треба боротися проти них.

— Ні,— зітхнув я.— Про Пушкіна ми поговоримо згодом, а зараз піду докінчувати план "Вибух", бо завтра буде пізно. Тим більше, що вже час обіду.

Ми попрощалися, і я пішов додому.

У снігах я почув приємний аромат борщу, до якого примішувався якийсь чужорідний, некухонний запах. "Нафталін",— пригадав я і, не надаючи появи цього аромату ніякого значення, кинувся до кухні, де в блюдечку вже лежали риб'ячі тельбухи і охолоджена капуста з борщу. Заспокоївши голод, я зайшов до їдальні і одержав шматок м'яса.

Коли Кость з дружиною по обіді пішли на роботу, я поліз під ліжко і... закам'янів од неприємної несподіванки. Валянків на місці не було. Я кинувся під дитяче ліжко, під буфет, під шифон'єр, до кухні, до комірчини. Марно. Валянки зникли, і разом з ними зникла моя праця, на яку я витратив більше часу, енергії і терпіння, ніж на спіймання тисячі мишей!

Спустошений духовно, я розпростерся серед кімнати.

Де шукати валянки? Я намагався дихати спокійно, щоб повернути собі рівновагу.

Втягши носом повітря, я знову звернув увагу на запах нафталіну і раптом зрозумів усе.

Кінець квітня. Всі вовняні речі засипають нафталіном, зашивають у мішки і ховають до зими. Валянки — повстяні, повсть — з вовни.

Я звівся на ноги і простежив, звідки йде запах нафталіну.

Серце мені впало. Центром, звідки випромінювався цей огидний сморід, була дерев'яна скриня, замкнута на великий висячий замок. Поки я розмовляв з Сіреньким про психологію творчості, Кость з дружиною сховали валянки з моїм рукописом у скриню. План "Вибух" загинув. Завтра Пуголовиця домовиться з Ракшею, і, може, вже вночі вони пограбують кращих коропів.

Я сів і спокійно проаналізував становище. Шляхів, як дістати листа з скрині, я не бачив. Тільки випадок міг допомогти мені, але надіятись на випадок я не мав права.

Мене пойняв такий розпач, що я не спав цілу ніч, але нічого придумати не міг. Єдиний вихід — їхати на ставки, простежити за злодіями під час їхнього побачення.

І ось ми з Сіреньким подалися на "об'єкти".

Саме почалося виловлювання мальків коропа з нерестових ставочків. Я дивився, як спускали воду, і коли коропенята залишалися всі в маленькій канавці, їх виловлювали сачками з тонесенької матерії, яку називають газом. Коропенят, або ще — сьоголітків, рахували стаканами.

Мені цікаво було дізнатися, яке потомство залишила одна коропиха...
Сто тисяч штук! Чудово!

Сіренький смикнув мене за бік:

— Скоро дванадцята година!

Я нервово бив себе хвостом по ребрах, часто облизувався, важко дихав.

— Заспокойтесь, прошу вас,— благав мене Сіренький.

— А чим ми допоможемо, чим ми запобіжимо лихові? — сказав я і поплентався за Сіреньким до місця зустрічі злодіїв.

Ми сіли в траві і чекали, поглядаючи на сонце. Коли воно стало на обід, з'явився Пуголовиця. Він прийшов сюди не од ставків, а прямо з висілка, щоб робітники не побачили, що він ходив на шосе. Незабаром з'явився і Ракша, без машини.

— Сьогодні вночі,— пошепки промовив Ракша.

— Давай! — згодився Пуголовиця.— Я думаю, що найкраще буде о другій ночі.

— Згода. Ось тобі те, що ти просив.— І Ракша дав Пуголовиці дві пляшки горілки.

— Оце добре! Я вже сказав своїм, що у мене сьогодні іменини...— зареготав той.

Я слухав цю змову в якомусь заціпенінні, але раптом мене осяяла думка.

— Еврика! — вигукнув я.— Я викрию їх! Мій план затягне мотузок на шиї злодіїв! Іди, Сіренький, додому і не спускай очей з Пуголовиці, а я... У мене виник план "Блискавка"...

Я кинувся слідом за Ракшею, який простував по шосе. Коли він сідав у свою автомашину, я плигнув у кузов і поїхав з ним.

В дорозі, хоча й їхали ми з півгодини, я не хотів марно гаяти час і віддався філософським роздумам.

Навіщо людина п'є горілку?

Виявилося, що знайти відповідь на це питання було дуже трудно, бо я не бачив ніяких логічних мотивів, що спонукають вживати алкоголь.

Випивши горілки, людина робиться дурнішою. Ця істина настільки очевидна, що доводити її нічого. Але ж людство в цілому і кожна людина окремо прагнуть стати розумнішими! Як розв'язати цю суперечність?

Дехто каже, що, випивши, людина веселішає. Але ж це веселощі дурня! Хто не бачив усмішки п'яного? Він сміється без усякої причини, як сміються лише дурні!

Дехто каже, що людина інколи п'є з горя, щоб забути горе. Але це — лазівка для п'яниць, бо ж, перше ніж випити "з горя", людина має звикнути до горілки...

Розмірковуючи отак, я не міг знайти ніяких поважних причин до вживання горілки.

План "Блискавка"

План "Блискавка"! Він з'явився зовсім несподівано. Але це тільки так здається. Коли весь час думаєш, шукаєш, б'єшся над розв'язанням складного завдання, то часто-густо рішення приходить тоді, коли ти вже втратив всяку надію. Очевидно, й план "Блискавка" був наслідком безсонної ночі.

Ми приїхали на околицю міста і спинилися біля маленького будиночка, в якому жив Ракша. Я попростував за ним у двір і, озираючись на всі боки, причаївся коло паркана. В кімнату я спочатку боявся заходити, але, побачивши, що вікно відчинене, зайшов і сховався під ліжко.

Ракша обідав, а я, хоч як мені хотілося їсти, анічичирк. Після обіду він відпочив годин зо дві і нарешті зібрався їхати.

— Сьогодні вночі — сказав він жінці на порозі.

— Ой, кинув би ти це... Навіщо воно тобі? — сумно промовила дружина, і я враз відчув до неї симпатію.

— Годі! — суворо сказав чоловік.— Гляди ж, якщо не вернись, кинь листа у поштову скриньку.

— Та знаю...— зітхнула жінка.

Я простежив за її поглядом і побачив краєчок конверта, що виглядав з-за дзеркала на комоді.

— Фу-у-у! — зітхнув я на повні груди.— План "Блискавка" буде виконано!

Мій лист запакували в скриню. Я візьму Ракшин лист і вкину його до поштової скриньки. Як я не додумався зробити це раніше? Не довелося би мучитись з писанням. Та, як слід порозмисливши, я прийшов до

висновку, що добре зробив, що написав листа, адже я навчився писати, а це ще знадобиться в житті! Правда, я не збирався займатися літературою, таж уміти писати треба не лише письменникові.

Я зайшов під ліжку непомітно і тепер боявся налякати хазяйку своєю несподіваною появою. Скориставшись з того, що вона забігалась, проводжаючи хазяїна, я вислизнув надвір.

За будиночком цвіли яблуні і груші. Ніжний аромат наповнював усе навколо, гули бджоли, зеленіла трава, цвірінькали птахи, собаки у дворі не було... Мене так тішила святкова природа, що на очах виступили сльози зворушення.

"Як гарно навколо!" — подумав я і в цю мить почув шепіт Ракші:

— Дурна! Гроші! Гроші — це все!

— Боже! Який примітив! — похитав я головою.— І це людина!

Настрій мені було остаточно зіпсовано.

Коли клацнула клямка хвіртки, я сміливо попростував до хати.

— Господи! Яке страховище! — сплеснула руками жінка, побачивши мене, але я прошмигнув біля її ніг і сховайся під ліжку. Сидячи тут минулого разу, я помітив нору, але не полював, щоб не звернути на себе увагу. Тепер я сів біля нори, і за десять хвилин в моїх пазурах була миша.

Я виліз з-під ліжка, кинув здобич на підлогу і глянув на хазяйку. Все! Стосунки між нами були налагоджені.

Через півгодини я спіймав ще одну мишу, а через годину третю. Захопленню хазяйки не були меж, а я тільки поблажливо посміхався.

Увечері, скориставшись з того, що хазяйка вийшла з хати, я витяг листа із-за дзеркала і поклав під ліжко. Хвилину я прислухався, стримуючи внутрішнє тремтіння. Ні, хазяйки не чути. Тоді я схопив листа в зуби і виніс його надвір. Тут я побачив цеглину і засунув під неї листа. Серце мені несамовито калатало. І це зрозуміло. Коли б жінка побачила мене з листом, план "Блискавка" зазнав би такої ж долі, що й план "Вибух".

Віддихавшись, я сховався у бур'яні. В кімнату я вже не рискнув заходити, бо боявся, що замкнуть двері і зачинять вікна на ніч. Тим більше, Ракша, від'їжджаючи, наказував:

— Гляди, щоб не забула зачинити вікно на ніч!

Тривога не покидала мене. Щоб заспокоїтись, я виліз на дах, тут повітря було більше, і я відчув себе краще. Конверт синів з-під цеглини, і, хоч я знав, що люди у темряві не бачать, мені весь час здавалось, що жінка помітить конверт. Тільки тоді, коли вона замкнула двері, я став дихати рівніше.

Швидше б кинути листа в поштову скриньку! Але ще рано, по вулиці ходили люди, проїздили автомашини. Я сидів, прислухаючись до звуків. Минали години. Місто поволі засинало...

Пора! Я зстрибнув з даху, взяв листа в зуби, переплигнув через паркан і подався до поштової скриньки. Вулиці передмістя тихі. Але ці тихі вулиці мають свої мінуси — тут можна натрапити на собаку, на п'яного або на закохану пару. Сторожко прислухаючись до кожного шереху, я біг вулицею, а серце, здавалось, ось-ось вискочить з грудей.

На моє щастя, поштова скринька була недалеко. Я всунув листа в щілину і зітхнув на повні груди. Нарешті! Останню кнопку плану "Блискавка" ввімкнуто!

Я повільно попростував до Ракші, щоб простежити, куди він везтиме крадену рибу. Я знову зліз на дах і, вмоштуючись спати, з задоволенням подумав: "Дорого ж ви заплатите за цю рибу!"

Але сон не йшов. Я уявляв ставок, чудових красунів коропів, яких так уважно відбирали на розплід, уявляв пики браконьєрів — вдоволені, хижі, огидні, і мені так ставало погано на душі, що хотілось плакати. Тоді я згадував про лист, вкинтий у поштову скриньку, і настрій мені трохи кращав.

Десь перед світанком загурчала автомашина, але не спинилась біля Ракшиного двору. Через якийсь час машини пішли одна за одною, а Ракші все не було. Нарешті а зметикував: "Навіщо йому завозити рибу додому? Щоб хтось побачив?"

Мене вихором змело з даху. Я вибіг на вулицю і, стрибнувши на першу автомашину, що йшла в напрямку нашого висілка, поїхав додому.

Що там діється? Чи не придумав чогось Грей?

Коли ми проїздили біля ставка, я сплигнув на землю і подався до садиби нашого рибгоспу.

План "Легенда"? Ні!

У рибгоспі щось сталося. Серед двору стояла чужа "Побєда", біля контори товпилися люди, коло дверей комори стояв вартовий з рушницею. Серце мені радісно закалатало. Мій лист уже надійшов!

Я пошукав очима Сіренького і, не знайшовши, попростував до кабінету директора, де теж стояв вартовий з рушницею. Мені захопило дух. За столом сидів старшина міліції, перед ним — Ракша.

Директор, старший вартовий і Сіренький сиділи біля старшини і допомагали йому допитувати злодія.

— Наслідки мого плану "Легенда",— промовив Сіренький, показуючи на спійманого Ракшу.

— Що?! — витріщився я.

— Коли ви поїхали, кинувши мені незрозумілі слова про свій план "Блискавку", у мене виник план "Легенда". Як бачите, він спрацював непогано!

— Це наслідок мого плану "Блискавка"!

— Слідство починається. Послухаємо. Я певен, що це результат мого плану.

— В чому ж він полягав? — холодно спитав я.— Просто, як все геніальне! Ми забули про одну річ. Існує легенда, за якою, коли кіт або кішка перейде дорогу людині, то тій не пощастить. Я вирішив скористатися з цієї легенди і перебіг дорогу Пуголовиці, а потім — Ракші. Зробивши це, я спокійно пішов спати. І от наслідки!

На якусь мить у мене ворухнулась заздрість, що Сіренький так легко і так дотепно знайшов засіб боротьби з ворогами, але тільки на мить. Уже через секунду, закликавши на допомогу свою свідомість, я сказав Сіренькому:

— Ой, Грей! Який же ти наївний! Це звичайний забобон, якому вірять лише старі бабусі і шофери. Послухай, що я зробив,— і я стисло розповів про всі нічні події.

Та Сіренький затявся. Ми трохи посперечалися і вирішили послухати допит, щоб з'ясувати, чий же план спрацював. Тим часом міліціонер допитував Ракшу.

— Звідки ви знаєте Петренка?

— Я підвозив його якимось на автомашині і познайомився...

— І ви йому запропонували покрасти коропів? Покрасти державне майно?

— Ні, це він мені запропонував. Сіренький штовхнув мене під бік:

— Чуєш?!

— Ви знаєте, що риба, яку ви намірялися покрасти, племінна, призначена для розведення і зариблення Дніпровського моря?

— Ні, не знав.

— Може, й Петренко не знав? — вкинув слово старший вартовий.

— За Петренка не скажу,— ніби не помічаючи глузування, відповів Ракша.

— Ага, не знали...— промовив міліціонер і, допитливо глянувши на Ракшу, несподівано спитав: — Ракша, вас уже раз спіймали на крадіжці державного майна?

Я чекав, що злодій знітиться, але він відповів цілком спокійно, навіть зухвало:

— То інша річ. Я своє відсидів.

— Але нічому не навчилися. Знову схотілося в тюрму?

— Це мене проклятий Петренко спокусив. Каже, розбагатіємо.

Я уявив собі, як клепатиме на Ракшу Петренко-Пуголовиця, коли допитуватимуть його, і злорадно всміхнувся. Одначе дивно! Чому Петренка міліціонер називає Петренком?

— Де ви думали продати крадену рибу?

— Не знаю. Це все Петренко.

— Ти що? Дурником прикидаєшся? Де ви думали збути рибу? Ракша засовався.

— Збиралися відправити в Харків машиною.

— Отак і казав би! А на чийй машині ви приїхали грабувати? Хто був з вами ще? Хто ті, що втекли з машиною?

— Найняв на шосе. Не спитав — хто.

— Вони ж знали, що риба крадена?

— Вони не спитали, а я не сказав.

— Признавайся, Ракшо! Краще признавайся!

— Мені нічого признаватися. Я все сказав.

— Дивись, коли чесно признаєшся, покарання буде легше.

— Я все сказав.

— Ну, що ж! Тобі видніше...— Старшина записав усе до протоколу, дав розписатися Ракші і наказав відвести його, щоб почати допит Пуголовиці.

— Попався, катюго! — промовив я замість привітання, коли його ввели.

Він похмуро озирнувся і похнюпився.

— Ваше прізвище? — почав старшина.

— Хіба ви не знаєте? — зиркнув спідлоба злодій.

"Ось коли міліціонер назве його справжнє прізвище! Ось коли в тебе полізуть рогом очі!" — зловтішався я.

— Ваше прізвище! — твердо повторив міліціонер.

— Петренко Сидір Петрович.

Я чекав глузливого погляду старшини, але він схвально кивнув і провадив:

— Звідки ви знаєте Ракшу?

— Він підвозив мене якось до міста...

— І він підбив вас на крадіжку?

"Ось зараз почне топити друга!" — подумав я, але те, що сказав Пуголовиця, примусило мене широко розкрити очі.

— Ні,— сказав злодій.— Це я його підбив на злочин. Каюсь, винен!
Мене спокусили.

— Хто?

— Шофер Веремієнко.

Директор, старший вартовий і Сіренький чмихнули, але міліціонер суворо глянув на них.

— Як же він вас спокушав?

— Каже, давай покрадемо коропів, відвеземо на базар, а гроші —
пополам.

Старшина моргнув вартовому, той вийшов і через хвилину повернувся
з Веремієнком.

— Він запропонував вам пограбувати ставок? — спитав старшина.

— Оцей самий,— зухвало дивлячись на хлопця, твердо відповів
Пуголовиця.

Веремієнко на мить остовпів, потім його лице розпливлось у посмішці,
і він промовив до Пуголовиці:

— Скажи, а тебе били коли-небудь коропом по пиці?

Всі зареготали, а Пуголовиця буряково почервонів.

— Ви наполягатимете на своєму свідченні, що Веремієнко спокушав
вас на крадіжку? — спитав міліціонер.

Пуголовиця мовчав.

— А ти знаєш, Петренку, хто тебе вистежив і спіймав? — озвався старший вартовий.— Веремієнко.

Пуголовиця метнув на Веремієнка повний зненависті погляд.

— План "Легенда"? — кинув я Сіренькому.

— План "Блискавка"? — відповів він мені в тон.

— Ще хто вас спокушав? — допитувався міліціонер.

— Рабурденко.

— Хто? — перепитав слідчий, а директор і вартовий здивовано глянули на Пуголовицю.

— Лаборантка. Вона заставляла мене носити їй коропів зверх того, що потрібно було для аналізів.

— Скільки ж ви їй принесли?

— Та, може, центнерів зо три переносив. Щодня три, а то й чотири добрих коропи...

Міліціонер наказав викликати лаборантку. Вона з'явилася бліда, злякана, захекавшись і без угаву смикаючи бровима. Коли їй прочитали свідчення Петренка, вона мало не знепритомніла.

— Це брехня! У мене не було тенденції замовляти собі коропів! Він сам приносив мені.

— Приносив сам. А за що? За те, що ви переховували у себе в лабораторії мою рибу.

— У мене не було такої тенденції! — скрикнула лаборантка.

— Я за тенденцію нічого не кажу,— вів своє Пуголовиця.— А великого коропа де я ховав? Хіба не в вашому холодильнику?

Рабурденко раптом охнула і впала непритомна. В кімнаті стало гамірно. Хтось гукав, щоб принесли води лаборантці, директор гнівався і махав кулаками на Пуголовицю, старший вартовий картав себе за неспостережливість, а ми з Сіреньким сумно хитали головами, бачачи, до чого довела лаборантку її непринциповість.

Нарешті принесли води, і Рабурденко опритомніла...

— Як же ви могли так зробити? — з докором спитав директор.

— Він залякав мене. Ви ж знаєте, що в мене ніколи не було такої тенденції! — нервово смикала бровами лаборантка.

— Ви переховували крадене,— сказав міліціонер.— Я змушений взяти вас під варту.

Рабурденко знову ахнула і знову знепритомніла. Поки Веремієнко та прибиральниця, що вбігла на крик, приводили її до пам'яті, директор і старший вартовий умовили міліціонера не заарештовувати Рабурденко, бо вони ручаться, що вона нікуди не втече. Лаборантку привели до свідомості, заспокоїли і відпустили.

— На чийй автомашині приїхав Ракша?

— Не знаю.

— А хто був ще з вами? Хто ті, що втекли на машині?

— Не знаю. Випадкові люди, на шосе домовились...

— Що ви мелете? Ракша вже сказав, хто вони такі,— вдався до хитрощів міліціонер, але Пуголовиця був досвідчений злодій.

— Не знаю. Ракша сказав мені, що спинив машину на шосе і домовився.

— А хто вас ще спокушав тут, у рибгоспі?

Більше ні на кого Пуголовиця не вказав. Слідство закінчувалось. Годинник показував другу дня. Старшина, звелівши відвести Петренка до комори, з'ясовував у директора і старшого вартового різні подробиці нічної пригоди.

— О! — згадав директор.— Якось Ракша приходив до нас просити бензину, і ми записали номер його машини. Може, це допоможе вам? — І він, витягнувши записну книжечку, повідомив міліціонеру номер автомашини.

Старшина витріщив очі:

— Прошу вас, повторіть номер.

Директор повторив.

— Це була вантажна машина чи легкова?

— Півторатонка.

Міліціонер з полегшенням зітхнув:

— От мерзотники! Ви знаєте, номер чиєї автомашини вони дали? Голови райвиконкому! Це номер його легкової машини!

Поки старшина записував нові дані до протоколу, я зрозумів з розмови директора, Веремієнка та старшого вартового: Веремієнко про все вчасно розповів директорові, і після того за злодієм стежили. "Іменини" Петренка викликали підозру, і минулої ночі всі були наготові. Грабіжників схопили в той момент, коли вони витягли волок, повний риби.

— Так! — промовив я з нотками самокритики в голосі.— Виходить, все це не наслідки мого плану "Блискавка"... Сіренький був розчарований:

— Виходить, і не наслідок плану "Легенда"...

Міліціонер уже склав свої папери, як у дворі загурчала автомашина, і за хвилину до кабінету ввійшов військовий.

— Капітан міліції Білокінь,— відрекомендувався приїжджий. Старшина міліції витягся в струнку, директор і старший вартовий назвали свої прізвища.

— Ось мій план "Блискавка"! — скрикнув я й схопив Сіренького в обійми.

— Який чудовий кіт! — вигукнув капітан і погладив мене по спині, потім звернувся до міліціонера: — Приведіть мені Ракшу.

Я нетерпляче чекав допиту, і ті хвилини, поки ходили по Ракшу, здалися мені вічністю. Нарешті його ввели.

— Ви писали нам листа? — спитав капітан.

Той мовчав, не знаючи, очевидно, що краще — сказати правду чи одмовитись від свого доносу. Капітан гидливо скривився:

— Ви хочете, щоб і вашу жінку запросили у свідки? — і показав Ракші конверт.

Я витріщив очі і відчув, що моє серце близьке до інфаркту. Конверт був жовтого кольору! Виходить, я вкинув до поштової скриньки інший конверт! Тепер я пригадав, що за дзеркалом було два конверти — синій, якого добре було видно, і жовтий — засунутий за дзеркало далі.

Раптом охлялий, я ледве слухав допит.

— Я писав,— нарешті відповів Ракша.

— Розповідайте все, що знаєте про Пуголовицю-Петренка. Ракша зітхнув і почав свою розповідь. Я прослухав уже знайому мені історію.

Потім ввели Пуголовицю.

— Ваше прізвище? — спитав капітан.

— Та я уже казав...

— Ще раз скажіть,— усміхнувся капітан.— Невже це так важко?

— Петренко.

— А як було прізвище вашого батька?

Пуголовиця незрозуміло подивився на капітана і мовив таким щирим голосом, що я здивувався:

— Петренко. А як же?

— Так. Тепер скажіть, де ви познайомились з Ракшею. Пуголовиця повторив свої попередні свідчення.

— А раніше ви його не знали?

— Ні.

— Так.— Капітан замовк і задумливо дивився на заарештованого, потім спитав раптом:

— А прізвище Пуголовиця вам знайоме?

Того враз пересмикнуло. Він так зблід, що стало видно бруд на обличчі, досі непомітний.

— Це наклеп,— видавив він.

— Що? Що саме наклеп? Пуголовиця почав викручуватися:

— То Ракша на мене наговорив.

— Що ж він на вас наговорив? — спокійно спитав слідчий. Пуголовиця безпорадно блимав очима і мовчав.

— Коли ви не хочете розповідати про себе, ми поїдемо в Олексіївку до вашої першої дружини, яка й досі справляє по вас панахиди,— сказав капітан.

— То чого ж говорити, коли ви все знаєте,— кинув злодій.

— Розкажіть, як вам жилося на тому світі? Де ви були там — у раю чи в пеклі? — пожартував капітан.— Де тримали ті гроші, що одержали за мануфактуру,— в ощадкасі чи в глечики.

Сіренький дивився на мене захопленим поглядом. Мені не хотілося вбивати його віру в мене, і я, подумавши, вирішив піти на компроміс зі своєю совістю. Опустивши очі, я повернувся до Сіренького і якомога спокійніше промовив:

— Тепер ти бачиш результати мого плану "Блискавка"!

Несподівана зустріч

Пуголовицю і Ракшу під вартою повезли з висілка.

Аделаїда Семенівна старанно виконувала свої службові обов'язки. Це змінило моє ставлення до неї. Тепер її довготелеса постать, грубий голос, навіть безперестанне смикання бровами не відштовхували мене від неї. Зрештою, це була нещасна жінка, і мені хотілося хоч трохи скрасити її життя. Я частенько навідувався до лабораторії і, з'ївши шматок курятини чи котлету (Аделаїда Семенівна тепер навідріз відмовилась їсти рибу, навіть коли їй сам директор пропонував взяти вибракovanого коропчука), співав їй свою улюблену пісеньку.

Ця дружба пішла мені на користь. Я був у курсі всіх справ: при мені провадили подекадне зважування живої риби, щоб довідатися, як вона росте; контролювали перебіг боротьби з краснухою, робили аналізи і визначали кількість поживи для коропів на дні ставків та в воді, визначали кількість кисню в воді тощо.

Мене дуже цікавило, як почувають себе ті хворі коропи, що ми їх пустили в канал, у текучу воду. Очевидно, це питання цікавило й директора, бо одного разу він влаштував пробне виловлювання риби в каналі. Яка ж була наша радість, коли виявилось, що на кожні сто

спійманих рибин хворих було лише вісім, а здорових — аж дев'яносто дві. Але ми не знали, скільки риби здохло. Про те ми довідаємось восени, коли "розвантажимо" канал і полічимо спійману рибу.

З кожний днем моя дружба з Аделаїдою Семенівною міцніла, і мені хотілося якось віддячити їй за хороше ставлення до мене. Незабаром така слухна нагода трапилась.

Якось, перевіряючи, чи з'їдає риба весь той корм, що їй кидають у воду, ми з Аделаїдою Семенівною підійшли до невеликого ставка.

— Тут живуть раки,— сказала вона.

Я поставився байдуже до її повідомлення, бо не люблю раків.

— Раки дуже корисні тварини,— пояснила мені Аделаїда (я не вживаю "Семенівна" з міркувань економії паперу і своїх сил, а не через панібратство); і я, щоб не бути нечемним, підійшов до ставка і глянув у воду.— Зараз у нашій місцевості раки вивелись, от ми їх і розводимо, а потім заселимо всі місцеві басейни. "Це мені байдуже!" — подумав я, але, щоб не ображати лаборантку, схвально муркнув.

Минуло кілька днів після цієї розмови. Однієї ночі я вийшов, щоб перевірити, чи не спить варта коло ставків, і, пересвідчившись, що все гаразд, пішов прогулятися, обдумуючи, як і завжди, якусь філософську тему. Сьогодні я думав про самокритику і так замислився, що незчувся, як забрів далеко за межі нашого господарства. На основі свого життєвого досвіду я прийшов до висновку, що людина не любить самокритики. Вона визнає, що самокритика — чудова річ, але самокритикуватися дуже не любить.

Я також помітив, що, чим вищу посаду займає людина, тим менше схильна вона визнавати свої помилки. І це мене теж вельми дивувало, бо

люди на таких посадах завжди багато говорять про користь самокритики...

А вона дійсно корисна! Визнавши свою помилку, людина стає кращою, чеснішою. У чому ж річ? Чому така суперечність між теорією і практикою?

Висновок єдиний: очевидно, лише справжня людина, Людина з великої літери, здатна не лише визнати користь самокритики, а й самокритикуватися. Людина ж з малої літери...

В цю мить я підскочив од болю в нозі... Я озирнувся навколо і підскочив вдруге. Переді мною, шарудячи клешнями, повільно рухалися якісь потвори. Я забув про біль в нозі і поглядав на це огидне видовище, не розуміючи, що це таке. Нарешті я глянув на ногу і з силою збив напасника.

— Рак!

Так, це раки сунули од свого ставка просто в степ.

Спочатку я зрадів, що цих паскудних істот не буде в нашому господарстві. Я вже хотів продовжувати прогулянку, коли промайнула думка, що я дуже прислужився б Аделаїді, сповістивши її про втечу невдячних істот. Після хвилинної внутрішньої боротьби (правду кажучи, мені дуже хотілося, щоб раки виздыхали в степу) свідомість взяла гору, і я побіг до контори.

Щоб привести лаборантку до раків, я вдався до перевіреного мною методу: пояснивши їй, у чому річ, я з криком біг у потрібному напрямку, примушуючи її йти за мною, потім, коли вона поверталася, я теж повертався і потім знову біг уперед і манив її за собою. Мені довелось довгенько-таки поморочитися, бо Аделаїда спросоння не могла зразу второпати, чого я хочу.

Раки рухалися дуже повільно, і ми їх незабаром наздогнали, а через годину тут зібрався цілий натовп народу. Втікачів переловили і пустили в інший ставок, а мені так дякували, що трохи не задушили.

Цікаво було з'ясувати, чому раки покинули ставок і куди вони тікали. Звичайно раки вилазять з води, коли захворіють на чуму, тоді вони лізуть на берег, щоб на сухому вмерти. Але ж зараз найпильнішими аналізами було встановлено, що чуми в ставку немає і що раки здорові. Ми послали листа нашому професорові, але він відповів, що наука поки що безсила дати відповідь на наше питання.

Я звернувся до місцевих котів, але ніхто нічого не міг сказати, лише віруюча кішка висловила припущення, що це не інакше, як бог звелів.

— Невже богів нічого більше робити? — глузуючи, спитав я, але кішка не зрозуміла моєї іронії.

— Так, після того, як ви виловили всіх мишей, йому нічим розважитись.

— Ах, он що! — промовив я, а решта котів і кішок з сумом закивали головами на стару дурепу.

Минав день за днем, кінчилось літо, і настала осінь. В літературі є стільки чудових описів осені, що я не буду ще раз малювати картину цієї пори року. Я скажу лише про те, що мене вразило восени на ставках.

Жаби! Восени ці огидні тварини засинають, і, коли їх разом з рибою витягають з води, їх цілі купи викидають з волоків. Гладкі, гостроносі, якогось бридкого сіро-зеленого кольору, вони ледь-ледь ворушились своїми огидними тілами. Мене аж занудило, коли я дивився на них. Спасибі рибалкам: вони обсипали жаб вапном і закопали в землю. Так вам і треба! Це ж вони, жаби, їдять ікру коропів та карасів, а інколи

ковтають і маленьких рибенят. А пуголовки! Вони такі ж шкідливі для риби, як і жаби!

Зате скільки радості було, коли розвантажили канал і виявилось, що половина хворих коропів вижила, видужала, і тепер у нас буде аж п'ятсот тисяч коропів, які вже не бояться краснухи, а можливо, що й їхнє потомство не боїтиметься цієї хвороби. Коропчуки були товсті, міцні, на півметра підкидалися в повітрі, коли їх насипали в кошик, щоб перенести до "живорибної" цистерни. А навесні ж їх хотіли знищити, закопати в землю, бо ж у ставку все одно вони подохли б...

Далі почали розвантажування вирослих і нагульних станків, щоб перенести частину риби в зимувальні, а цьоголітку — в море.

В той день, коли закінчили спускання води, до мене прибіг схвильований Сіренький.

— Радійте! — промовив він таємниче.

— Що сталося?

— Танцюйте!

Я скривився:

— Лист?

— Ні.

— Телеграма від професора? — почав я сердитись.

— Ні,— інтригував мене Грей.

— Знаєте, Сіренький...— почав я роздратовано.

— Невже не догадуєтесь? Зіставте факти!.. Це був явний глум, і я спалахнув.

— З ким ви розмовляєте! — крикнув я.

Та Сіренький і тут не злякався. Це мене примусило замислитись, і раптом радість стисла мені груди.

— Невже? — прошепотів я.

— Так! Ваш план "Блискавка" дав результати! Про це сьогодні пише наша обласна газета.— І він розповів, що відбувся суд над Ракшею і Пуголовицею.— А знаєте, скільки грошей знайшли у Пуголовиці? Аж сорок ощадних книжок! Майже на два мільйони карбованців! (На старі гроші, звичайно.)

Я згадав, як клявся Пуголовиця, що в нього відняли його "заробіток". Виходить, брехав...

— Наші зусилля не пропали марно, мій дорогий Грей, і ви...— почав я урочисто, та він перебив мене.

— Прошу вас, не називайте мене Греєм, зовіть, як і раніше, Сіреньким, а ще краще Сірим.

Я витріщив очі.

— Це була моя юнацька помилка, а сьогодні мені сповнився рік від роду. І до того ж не хочеться бути схожим на нашого стилягу Едика...

— Тисну твою лапу, мій дорогий Сірій, і вітаю тебе з повноліттям! З повноліттям у найширшому розумінні цього слова! — промовив я зворушено і міцно обняв друга.

Задоволений тим, що зло покарано, і що Сіренький показав неабияке моральне зростання, я, веселий, подався на ставки. Тут уже вибирали з волока рибу, і я здивувався, побачивши великі п'ятдесятикілограмові кошики мідяно-червоних карасів. Їх ніхто не розводив, вони залишились з річки, що текла по цій долині до того, як тут побудували ставки. Таких чудових карасів я не бачив ніколи! Та й не дивно, адже вони росли тут на коропиних харчах.

Карасі нагадали мені моє дитинство і юність, нагадали Письменника, який першим заронив у мене любов до риби, годуючи мене карасиками...

Карасі були жирні, аж вилискували. Останнім часом я працював над собою, загартовуючи свою волю, і домогся деяких результатів,— хоч як хотілося мені їсти, я не просив, коли тут був хтось із незнайомих. Зараз я теж вирішив загартовувати волю, але, зміркувавши, що чужих тут немає, ввічливо попросив карася.

Мої заслуги були в усіх ще на пам'яті, і мені зараз же дали рибину. Я стрибнув на здобич, задоволено муркнув і вже хотів був віднести карася трохи вбік, коли загула машина. Я підвів очі і побачив "Волгу", що йшла просто до нас.

— Не інакше — якесь начальство...— зітхнув директор, але в моїй душі чомусь ворухнулась радість.

Я пильно придивився до "Волги", побачив номер і затанцював од щастя.

— Професор!

Так, це була "Волга" професора!

Коли машина спинилася, я кинувся до неї і чекав, щоб першим привітати мого старшого друга. Але першим з машини вийшов не професор, а... Письменник!

На мить ми обидва остовпіли і дивилися один на одного, не вірячи своїм очам. потім кинулися в обійми.

— Здрастуйте! — крикнув я.

— Дрл-л-лястуйте! — перекривив він мене, та я не образився і міцно притулився йому до грудей.

Всі, хто не знав моєї біографії, були страшенно здивовані, що досить відомий письменник так гаряче мене зустрів.

— Ну, Лапченку, тепер ми вже ніколи не розлучатимемось! — сказав він.— До речі, нам недавно на срібне весілля подарували кришталеву вазу, і тобі буде робота...

— О! Та ви знайомі! — здивувався й професор.— Між іншим, він спеціаліст не лише по вазах, а й по косметичних мастилах...

Мені раптом стало сумно: невже не можна було б хоч у такий момент обійтися без неприємних натяків?

— Так некрасивенько! — з докором промовив я.

— Так неклясивенько! — перекривив мене Письменник.

— Так некласивенько! — повторив за ним і професор. Тільки Кость не дражнився.

— О, Лапченко,— сказав він,— я й не знав, що ти не вимовляєш "р".
Треба працювати над собою.

Всі засміялися, але добрим сміхом, і я вирішив не сердитися на своїх друзів.

Цілий тиждень Письменник знайомився з людьми, дивився, як працюють рибалки, оглядав ставки і ласував коропами. Я допомагав йому. Нарешті настав час від'їзду.

— Ну, Лапченку, поїдемо до нас? — спитав він мене.

— Згоден! — відповів я.

Дружина Письменника зустріла мене без особливого захоплення, але я й не сподівався на гарячу зустріч, тим більше, що мишей, як і раніше, в квартирі не було, а значить, не було потреби і в моїй тут присутності (коли, звісно, стати на точку зору Письменникової дружини).

Я прожив, байдикуючи, тиждень і відчув докори сумління. Ні, дармоїдом я не можу бути! Але що робити, якою корисною працею мені зайнятися? Не міг же я ловити міль або мух! І тоді я вирішив сісти, як кажуть письменники, за стіл (для мене це означало залізти під стіл) і описати свої пригоди.